

INVENTARISATIE 1987/88

Onderzoek naar de relatie mens-werk-gezondheid

P.G. Willemsen

Juni 1988

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden (NIA)
Wetenschappelijke rapporten

CIP GEGEVENS

Willemsen, P.G.

Inventarisatie 1987/1988 : onderzoek naar de relatie mens-werk-gezondheid / P.G. Willemsen. – Amsterdam : Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA. – (Wetenschappelijke rapporten / Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA)
Met lit. opg.

ISBN 90-6365-008-6

SISO 317.1 UDC 331.4

Trefw.: arbeidsomstandigheden.

Copyright ©1988 P.G. Willemsen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, die daartoe door de auteursrechthebbende met uitsluiting van ieder ander is gemachtigd.

Inhoud

Voorwoord	7
Overzicht opgenomen onderzoeken	9
1 Ziekteverzuim	18
2 Arbeidsongeschiktheid	29
3 Humanisering van de arbeid, kwaliteit van de arbeid	39
4 Veiligheid	62
5 Sociale zekerheid	65
6 Arbeidsmarkt	70
7 Gevolgen van automatisering	74
8 Werkoverleg - Werkstructurering	87
9 (Beroeps)groepen	95
10 Sociale Geneeskunde	102
11 Ergonomie	121
12 Overige	127

Voorwoord

Dit boek bevat een inventarisatie van in 1987 afgesloten, lopend en gestart onderzoek naar de relatie mens, werk en gezondheid. Vergeleken met de vorige editie zijn 32 nieuwe onderzoeken opgenomen. De projecten die in 1986 reeds werden afgesloten, 71 in totaal, zijn nu niet meer opgenomen.

Evenals in voorgaande jaren zijn de gegevens voor deze inventarisatie verkregen via het Sociaal Wetenschappelijk Informatie en Documentatiecentrum van de Koninklijke Academie van Wetenschappen (SWIDOC), dat eveneens, maar dan op breder terrein, onderzoeken registreert. Tevens is gebruik gemaakt van het Voortgangsverslag van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid betreffende onderzoeken die (mede) gefinancierd worden door dit Ministerie.

Dit jaar is meer aandacht besteed aan het aktualiseren van de gegevens van de vorig jaar opgenomen onderzoeken.

Dit heeft o.a. geresulteerd in een beter zicht op de rapporten, die uit de onderzoeken zijn voortgekomen.

Een lijst van alle onderzoeksrapporten is opgenomen in het ARBO-JAARBOEK 1988 (een uitgave van NIA en Kluwer).

Volgend jaar zullen weer meer nieuwe onderzoeken kunnen worden opgenomen.

Sinds dit jaar is er ook een hoofdstuk Veiligheidsonderzoek (hfst. 4). Hierin zijn nog slechts weinig onderzoeken vermeld. Verwacht mag worden dat dit hoofdstuk het komende jaar zal worden uitgebreid. Gezien het feit, dat er dit jaar sterk gekeken is naar de stand van zaken van het vorig jaar al opgenomen onderzoek, kan er niet geoordeeld worden over eventuele verschuivingen in de onderzoeksvelden. De verminderde aantallen in sommige hoofdstukken wordt dan ook vooral veroorzaakt door het feit, dat vorig jaar al bleek dat een groot aantal onderzoeken inmiddels afgesloten waren.

De onderzoeken zijn gerubriceerd naar onderwerp. Projecten die zijn gericht op meerdere aandachtsgebieden zijn volledig onder het hoofdonderwerp opgenomen. Bij sommige deelonderwerpen wordt het onderzoek vermeld met verwijzing naar het hoofdonderwerp.

Voorin treft u een lijst aan van alle opgenomen onderzoeken. Wij hopen dat dit het gebruik van de inventarisatie vergemakkelijkt.

	aantal onderzoeken opgenomen in				
	1987	1986	1985	1984	1983
ziekteverzuim	19	19	24	27	29
arbeidsongeschiktheid	15	18	18	16	12
humanisering van de arbeid, kwaliteit van de arbeid, arbo-wet	35	45	35	36	51
veiligheid	3	*	*	*	*
sociale zekerheid	10	9	8	7	4
arbeidsmarkt	7	6	5	6	1
automatisering	24	27	20	19	13
werkoverleg/werkstructurering	13	14	12	12	6
(beroeps)groepen	16	15	18	16	15
sociale geneeskunde	30	46	17	18	10
ergonomie	12	16	14	14	*
overige	22	26	33	26	6

* niet specifiek opgenomen

De inventarisatie 1987/88 is samengesteld door P.G.Willemsen. Voor meer informatie kunt u zich tot hem wenden. Voor informatie over de onderzoeken verwijzen wij u naar de betreffende onderzoeker(s) /onderzoeksinstelling.

april 1988

P.G. Willemsen

documentalist NIA

Overzicht opgenomen onderzoeken

1	<u>Ziekteverzuim</u>	18
1.1	Ziekteverzuim van onderwijspersoneel	18
1.2	Ziekteverzuim in de kwartiaire sector	18
1.3	Taakvermindering voor ouder personeel(TOP) - onderwijs als case-study	19
1.4	Experiment Bedrijfsgezondheidszorg Onderwijspersoneel(EBO)	19
1.5	Onderzoek naar voorspelbaarheid en oorzaken van langdurig ziekteverzuim en de ontwikkeling van preventieve interventies	19
1.6	Verzuimbegeleiding door verschillende typen verzekerings- en bedrijfsgeneeskundigen	21
1.7	NIPG/TNO Ziekteverzuimstatistiek	21
1.8	Ziekteverzuiminformatiesysteem - ZVIS	22
1.9	Fracturenstatistiek	22
1.10	Litaratuurstudie naar het ziekteverzuim bij vrouwen	23
1.11	Ervaringen van werkgevers(regio Tilburg) met ziekteverzuim en ziekteverzuimbestrijding	23
1.12	Onderzoek met het oog op eventueel 'Periodiek Preventief Bedrijfsgeneeskundig onderzoek	24
1.13	Ziekteverzuim en personeelsverloop intramurale gezondheidszorg	25
1.14	Ziekteverzuim bij de PTT	25
1.15	Vergelijkbaarheid van ziekteverzuimcijfers	26
1.16	Nulverzuimers	26
1.17	Internationaal vergelijkend onderzoek ziekteverzuim	26
1.18	Ongevallenverzuim, een literatuurstudie	27
1.19	Achtergronden van ziekteverzuim bij BVG-instellingen	28
2	<u>Arbeidsongeschiktheid</u>	29
2.1	Oudere werknemers: vervroegde uittreding en kwaliteit van de arbeid	29
2.2	Arbeid en gezondheid bij de gemeente Amsterdam	30

2.3	Reïntegratie van gedeeltelijk arbeidsongeschikten	31
2.4	Belemmeringen tot betaalde arbeid door gehandicapten	31
2.5	Verzuimverloop van overspannen werknemers	31
2.6	Openbare mening over en beleving van niet werken	32
2.7	Arbeidsongeschiktheidsschatting bij mannen en vrouwen	33
2.8	Problemen bij arbeidsongeschiktheidsschatting van Marokkanen	33
2.9	Arbeidsongeschiktheid en verzekeringsvorm (sec. analyse)	33
2.10	Beëindiging van het arbeidszame leven	34
2.11	Arbeidshandicap en automatisering	35
2.12	Determinantenonderzoek WAO	36
2.13	Voorkomen van arbeidsongeschiktheid en wederopname van beperkt inzetbaren in het arbeidsproces	36
2.14	WAO-toetredingsrisico bij een groot industrieel bedrijf	37
2.15	Longitudinaal onderzoek WAO-toetreding	38
3	<u>Humanisering van de arbeid, kwaliteit van de arbeid</u>	39
3.1	Vrouwenarbeid	39
3.2	Evaluatie van kwaliteitskringen in zeven organisaties	39
3.3	Instrumentontwikkeling	40
3.4	Management en arbeidssituatie in administratieve sferen	41
3.5	Docenten en hun probleemsituaties	42
3.6	Persoonlijkheidskenmerken van docenten en hun probleemsituaties	42
3.7	School-organisatorische aspecten bij de taakuitvoering van docenten in het voorgezet onderwijs	43
3.8	De relatie tussen ATV en kwaliteit van de arbeid	43
3.9	Invoering van de Arbo-wet	44
3.10	Verbetering functieinhoud-functiebeleving en hygiënisch werkgedrag in de vleesindustrie	45
3.11	Kwaliteit van de arbeid in de landbouw	45
3.12	Arbeidstechnologie en arbeidsorganisatie; Delftse Meetdoos voor kwaliteit van de arbeid	46
3.13	Trillingen en schokken	47
3.14	Het ontwerpen van taakgroepen in organisaties	48
3.15	Landelijke inventarisatie van kenmerken van arbeid en gezondheid (LIG-project)	49
3.16	Arbeid en gezondheid in vier typen van gezondheidszorg-	

	instellingen	50
3.17	Epidemiologisch onderzoek naar stress in de arbeidssituatie	51
3.18	Onderzoeksprogramma Arbeidsplaatsverbetering in de bouw- nijverheid	51
3.19	Arbeidsplaatsverbetering bij het straatmaken	52
3.20	Monotoon werk in de industrie	52
3.21	Arbeidsomstandigheden in wasserijen	53
3.22	Arbeidsomstandigheden in timmerfabrieken	53
3.23	Kort-cyclische arbeid; fase I en II	53
3.24	Sociaal beleid en scholing in de sektor van het goederenvervoer over de weg	54
3.25	Gezond functioneren in de schoenenindustrie	55
3.26	Samenhang tussen sociaal beleid en organisatiekenmerken	55
3.27	Nieuwe arbeidspatronen en hun effecten op veiligheid, gezondheid en welzijn	56
3.28	Ontwikkeling cursusprogramma ten aanzien van kwaliteit van werk en organisatie	56
3.29	Arbeidshygiënisch onderzoek naar de huisvestingsproblematiek in verband met de arbeidsomstandigheden bij de Rijksoverheid	57
3.30	Evaluatie-onderzoek Inspectie-Plus-Pakket	57
3.31	Informatie en Kommunikatie over Kwaliteit van de Arbeid(IKKA)	58
3.32	Begeleiding en Evaluatie experimentele regeling Arbeidsplaatsverbetering (BEA)	58
3.33	Ploegendienst	59
3.34	Arbeidsplaatsverbetering in de rubberindustrie	60
3.35	Meervoudige belasting	60
4	<u>Veiligheid</u>	62
4.1	Veiligheid, gezondheid en welzijn in een chemisch bedrijf	62
4.2	Veiligheid in de idustrie en het recht	62
4.3	Ontwikkeling van een taakanalyse; een observatietechniek ten behoef van diagnose, voorlichting en evaluatie, gericht op de bevordering van de arbeidsveiligheid	63

5	<u>Sociale Zekerheid</u>	65
5.1	Herverdeling van arbeid en sociale zekerheid	65
5.2	De toekomstige ontwikkeling van de sociale zekerheid	65
5.3	Rechtsvergelijkend onderzoek naar arbeidsongeschiktheidsregelingen in EG-landen	66
5.4	Interactie tussen uitvoeringsfunctionarissen en cliënten	66
5.5	Reïntegratie activiteiten AAW/WAO voor mannen en vrouwen	67
5.6	Voorlichting over de arbeidsongeschiktheidswetten	67
5.7	Uitvoeringsonderzoek Wet Arbeid Gehandicapte Werknemers	67
5.8	Hulpmiddelen voor gehandicapten	68
5.9	Beroepszaken AAW/WAO	68
5.10	Evaluatie ontwikkelingsproject WAO/AAW	69
6	<u>Arbeidsmarkt</u>	70
6.1	Werkloosheid en gezondheid	70
6.2	Werkloosheid en ervaren gezondheid, een follow-up-studie	71
6.3	Werkloosheidsbeleving en ervaren gezondheid onder (verborgen en geregistreerd) werkloze vrouwen	71
6.4	Methoden voor personeelselectie	71
6.5	Aanpassing vraagzijde van de arbeidsmarkt	72
6.6	De invloed van technologische ontwikkelingen op de werkgelegenheidsstructuur	72
6.7	Effecten van automatisering op de werkgelegenheid in de oostelijke mijnstreek	73
7	<u>Gevolgen van automatisering</u>	74
7.1	De sociale consequenties van automatisering in de administratieve sector	74
7.2	Management van automatiseringsprojecten	74
7.3	Doelmatigheid, kwaliteit van de arbeid en automatisering (DOKA)	75
7.4	Kantoorautomatisering	75
7.5	Informatietechnologie in kantoororganisaties	76

7.6	Sturing van productieprocestechnologie en de mogelijkheden voor de arbeid	77
7.7	Automatisering, invloeden op taak en organisatie	77
7.8	Taakstructurering in interactieve systemen	77
7.9	Kwaliteit van de arbeid en - de invoering van - nieuwe technologie	78
7.10	Ergonomische aspecten van automatisering, mede in relatie tot werkorganisaties	79
7.11	Structurering van procesinformatie op beeldschermen	79
7.12	Ergonomie van de automatisering in de discrete fabricage	80
7.13	Nieuwe technologie en arbeid in de vleesindustrie	80
7.14	Menselijke factoren bij productie-automatisering	80
7.15	Nieuwe technologie en vrouwenarbeid in de suikerverwerkende industrie en slagerij	81
7.16	Effecten van geavanceerde technologie voor onderneming en arbeid in het midden- en kleinbedrijf	82
7.17	Praktijk van sociale aspecten van automatisering in bedrijven	83
7.18	Flexibele productieautomatisering: keuzemogelijkheden bij de inrichting van de arbeidsplaats	83
7.19	Automatisering en veranderingen in de arbeidssituaties in de industrie	84
7.20	Technische ontwikkelingen in de kwartiaire sector: de invloed van kantoorautomatisering	84
7.21	De sociale en organisatorische aspecten van de introductie van nieuwe technologieën in bedrijven	84
7.22	Effecten van kantoorautomatisering	85
7.23	Technologische innovatie en de kwaliteit van de arbeid	85
7.24	Psychische arbeidsbelasting en nieuwe technologie	86
8	<u>Werkoverleg - Werkstructurering</u>	87
8.1	Industriële Democratie in Europa(II)	87
8.2	Kwaliteit van werk en organisatie	87
8.3	Leerprocessen in taakgericht groepswerk	88
8.4	De contacten tussen Raad van Commissarissen en Ondernemingsraad	88
8.5	Practische uitoefening wettelijke bevoegdheden	

	ondernemingsraden en knelpunten die daarbij optreden	89
8.6	Onderzoeksproject van Gend en Loos	90
8.7	Medezeggenschap in de onderneming	90
8.8	Medezeggenschap	91
8.9	Mogelijkheden met betrekking tot het meten van verantwoordelijkheid in arbeidsorganisaties	91
8.10	Medezeggenschap in kleine ondernemingen	92
8.11	Drie raden project	92
8.12	Informatieproblematiek van de onderneming	93
8.13	Doorstroming van OR-leden	93
9	<u>(Beroeps)groepen</u>	95
9.1	Welzijn en gezondheid tijdens zwangerschap en jong moederschap in relatie tot werk en hulpverlening	95
9.2	Arbeidsomstandigheden en zwangere werkneemsters	95
9.3	Vrouwen in leidinggevende functies en transformaties van organisaties	95
9.4	Positieve actieprogramma's voor vrouwen bij de overheid	96
9.5	Vrouwenarbeid in de industrie en technologische verandering	96
9.6	Micro-electronica, automatisering van vrouwenarbeid	97
9.7	Vooronderzoek Sociaal-wetenschappelijk onderzoek "Schip-90"	97
9.8	Vrouwen als manager in een grootwinkelbedrijf in Nederland	98
9.9	De veranderende positie van de boerin op het agrarische gezinsbedrijf tijdens het moderniseringsproces in de landbouw	98
9.10	Vrouw en Media	98
9.10	Ouderschap vrouwen in combinatie met betaalde arbeid	99
9.11	Knelpunten bij het in dienst nemen van vrouwen in ambachte- lijke beroepen	99
9.12	Beroepssurveys in de bouwnijverheid	100
9.13	Relatie beroepsgroep bouwvakkers en gezondheidsklachten	100
9.14	Werkorganisatievorm op verpleegafdelingen in algemene ziekenhuizen	100
9.15	Werkbelasting van wijkverpleegkundigen	101
9.16	Werkdruk bij cameralieden	101

10	<u>Sociale geneeskunde</u>	102
10.1	Lichaamstrillingen en arbeidsongeschiktheid wegens rugklachten bij chauffeurs	102
10.2	Humane biologische monitoring	103
10.3	Melding en registratie van beroepsziekten	104
10.4	Luchtwegaandoeningen, bronchiale reactiviteit en expositie aan toxische stoffen tijdens het werk	105
10.5	Termijnplanning uitbouw Bedrijfsgezondheidszorg	106
10.6	Taakpakket Bedrijfsgezondheidszorg	107
10.7	Psychische afwijkingen onder schilders	107
10.8	Gezondheid en werken in het garagebedrijf	108
10.9	Effectiviteit van bedrijfsgezondheidszorg	108
10.10	Ontwikkeling Informatiesysteem over en voor de bedrijfsgezondheidszorg	109
10.11	Onderzoek met betrekking tot vragenlijsten over arbeid en gezondheid in gebruik bij PBGO in de bedrijfsgezondheidszorg	109
10.12	Informatie over onderzoek bij BGD'en	110
10.13	Beroepsgebonden aandoeningen ('beroepsziekten')	111
10.14	Alcohol en werk	111
10.15	Rugklachten preventie programma Bouwnijverheid	112
10.16	Inventarisatie van methoden van gezondheidsvoorlichting en -opvoeding voor de preventie van rugklachten in de beroepsuitoefening	113
10.17	Gezondheid van uitvoerders in de bouwnijverheid	113
10.18	Vorstudie Epidemiologisch onderzoek Bewegingsapparaat	114
10.19	Epidemiologie van bedrijfsongevallen	114
10.20	Organisatiestress en gezondheid	115
10.21	Evaluatie experimenteel onderzoek gemeenschappelijke bedrijfsgeneeskundige- en veiligheidsdienst	115
10.22	Periodiek Bedrijfsgeneeskundig Onderzoek (PBGGO)	116
10.23	Alcoholproblematiek	117
10.24	Het meten van de mentale belasting bij PTT-taken	117
10.25	Signalering van alcoholproblematiek door verzekerings- en bedrijfsgeneeskunde	118
10.26	Werkervaringen van mensen met alcoholproblemen	119
10.27	Gebruikservaringen met gehoorbeschermingsmiddelen	119
10.28	Inventarisatie van stoffen in verband met schadelijke	

	effecten op de reproductie en nageslacht	119
10.29	Bibliografisch onderzoek bedrijfsongevallen en beroepsziekten in Nederland	120
10.30	Arbeid, drugs en/of alcohol	120
11	<u>Ergonomie</u>	121
11.1	Mens-computer-communicatie; dialoogstructuur	121
11.2	Onderzoeksprogramma bewegingsapparaat	121
11.3	Verbetering arbeidsomstandigheden in de meubelindustrie	122
11.4	Ergonomie in de vleesverwerkende industrie, fase II	123
11.5	Geluid en audiometrie	123
11.6	Binnenklimaat	124
11.7	Zwaardere fysieke belasting en werkplekinrichting	124
11.8	Vaststelling licht fysieke belasting	124
11.9	Arbeidshygiënische aspecten van het werken met reprografische apparatuur	125
11.10	Arbeidshygiënisch onderzoek naar gehoorbeschadigend lawaai bij de Rijksoverheid	125
11.11	Arbeidshygiënisch onderzoek naar hinderlijk geluid bij de Rijksoverheid	125
11.12	Arbeidshygiënisch onderzoek naar binnenklimaat in Rijkskantoorgebouwen	126
12	<u>Overige</u>	127
12.1	Relaties tussen dienst-, rij- en rusttijden van beroepsvrachtwagenchauffeurs en de verkeersveiligheid	127
12.2	Flexibele arbeidsvormen	127
12.3	Regioproject Nijmegen	128
12.4	Type A-gedrag en social support in de stressor-strain relatie: een longitudinale studie in verschillende sociale lagen	128
12.5	Educatieve ondersteuning van werknemersonderzoek	129
12.6	Faciliteiten nieuwe werknemers	129
12.7	Educatieve activiteiten in het bedrijfsleven	130
12.8	Moederschap en arbeid	131

12.9	Project Motivatie-onderzoek	131
12.10	Sociaal-wetenschappelijke studie van vraagstukken van arbeid en bewustzijn	131
12.11	Maatschappij-verandering en vakbeweging	132
12.12	Schadevergoeding aan bedrijfsongevallenslachtoffers	132
12.13	Organisatie van functie-onderzoek in algemene ziekenhuizen	133
12.14	De rol die (massa-)communicatie speelt bij riskante industriële en technologische activiteiten	133
12.15	VPFA (Vragenlijst Persoonlijk Functioneren in de arbeidssituatie) - Centraal gegevensbestand	134
12.16	Stimulering en toepassing van arbeidsvriendelijke produktiemiddelen	135
12.17	Inventariserend onderzoek naar scholingseisen van het bedrijfsleven	135
12.18	Arbeidsplaats en mobiliteit	136
12.19	Prestatiebeloning	136
12.20	Werk- en rusttijden van jongeren	137
12.21	Practische uitvoering en theoretische grondslagen der arbeidsrevalidatie	137
12.22	Ouderschapsverlof	138

1 Ziekteverzuim

1.1 Ziekteverzuim van onderwijspersoneel

Registratie van ziekteverzuim en een aantal persoons- en organisatie- kenmerken van personeel in een steekproef van ca. 1000 scholen in kleuter-, lager en voortgezet onderwijs.

Het ziekteverzuim wordt vaak gerelateerd aan actuele ontwikkelingen. Momenteel: fusie-ontwikkelingen, ontwikkelingen formatie- en klassegroottes en gedwongen ontslagen; experimentele bedrijfsgezondheidszorg voor onderwijspersoneel in samenwerking met het IVA in Iilburg.

Start: vanaf 1976 doorlopende registratie

Rijksuniversiteit Leiden, Werkgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn,

drs. A.H. Nieuwland, tel. 071-148333 tst. 6432

- Opdrachtgever: Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen
- Samenwerking met het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden(voorheen:de Stichting CCOZ)
- Disciplinaire benadering: sociologie, sociale psychologie
- Toegepaste methoden: maandelijks inzameling en invoer van verzuim- gegevens, analyse door middel van kruistabellen en multivariate technieken
- Publikaties: "Ziekteverzuim in het onderwijs 1984/1985; het basisrapport",
H.Bijker, T.J.Veerman, A.H.Nieuwland, E.G.Schokking-Siegerist, dec. 1986
"ziekteverzuim in het onderwijs 1985/1986; het basisrapport",
H.J.Bijker, A.H.Nieuwland en E.G.Schokking-Siegerist, aug. 1987

1.2 Ziekteverzuim in de kwartaire sector

Wat is bekend over de omvang en de achtergronden in de kwartaire sector? Hoe verhouden ziekteverzuimcijfers in bedrijfsleven, kwartaire sector en in het bijzonder instellingen aangesloten bij de de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheidszorg zich tot elkaar? Welke achtergronden heeft het ziekteverzuim in de gezinsverzorging?

Start: september 1986/ Einde: 1988

Rijksuniversiteit Leiden, Werkgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn, drs. T.J.Veerman, drs. H.Bijker, drs. A.H.Nieuwland en

drs.E.C.Schokking-Siegerist, tel. 071-148333, tst. 6432/6376

- Samenwerking met het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden - NIA
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, sekundaire analyse, (on)gestructureerde interviews, case study

1.3 Taakvermindering voor ouder personeel(TOP) - onderwijs als case-study

Welke subjectieve motieven, verwachtingen, ervaringen zijn van invloed op beslissingen van ouderen om al dan niet gebruik te maken van een regeling tot vrijwillige taakvermindering?

Welke objectieve samenhang heeft deelname aan taakvermindering met ziekteverzuim en voortijdige uitval uit het arbeidsproces?

Start: maart 1985/ Einde: juni 1986

Rijksuniversiteit Leiden, Werkgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn,

drs. T.J.Veerman, drs. H.Bijker, drs. A.H.Nieuwland en

drs.E.C.Schokking-Siegerist, tel. 071-148333, tst. 6432/6376

- Toegepaste methoden: secundaire analyse, schriftelijke enquêtes
- Publikatie: "Taakvermindering voor ouder personeel; werkverslag over het subjectieve onderzoeksdeel", T.J.Veerman, Werkgroep A&W R.U.Leiden, februari 1986

1.4 Experiment Bedrijfsgezondheidszorg Onderwijspersoneel(EBO)

Welk effect heeft invoering van bedrijfsgezondheidszorg op ziekteverzuim van onderwijspersoneel?

Start: februari 1986/ Einde 1990

Rijksuniversiteit Leiden, Werkgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn,

drs. T.J.Veerman, drs. H.Bijker, drs. A.H.Nieuwland en

drs. E.C.Schokking-Siegerist, tel. 071-148333, tst. 6432/6376

- Samenwerking met het Instituut voor Arbeidsvraagstukken, Tilburg
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête, registratie

1.5 Onderzoek naar voorspelbaarheid en oorzaken van langdurig ziekteverzuim en de ontwikkeling van preventieve interventies

Doel van dit onderzoek is de ontwikkeling van een identificatiemethodiek van risikodragers met langdurig ziekteverzuim.

Vervolgens wordt de methodiek toegepast op werknemers van deelnemende bedrijven (ca. 3000 werknemers). Tenslotte worden in een veldexperiment interventies uitgetoetst en de effecten geëvalueerd.

Start: mei 1982/Einde: februari 1987; afgesloten

Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg, drs. J.A.M. Grosveld, J. Overman (bedrijfsarts) o.l.v. prof. van Doorn (KUB), prof. de Wolf(KUN), tel. 013-669111

- Disciplinaire benadering: bedrijfsgeneeskunde, organisatie- en researchpsychologie
- Toegepaste methoden: Verzameling personalia en demografische gegevens van personeelsbestand bedrijven, koppeling aan ziekteverzuimdata. Verzameling van functie-, afdelings- organisatiepercepties en soortgelijke koppeling. Verzameling perceptie- /privé-belasting en soortgelijke koppeling. Verzameling medische gegevens, onderzoek BGD en soortgelijke koppeling. Diverse analysetechnieken.
- Samenwerking met de deelnemende bedrijven
- Publikaties: "Onderzoek naar langdurig ziekteverzuim in de gedrags- wetenschappen; een literatuurstudie", J.A.M. Grosveld en M.J.D. Schalk, Katholieke Hogeschool Tilburg, 1983, 5 delen
 1. Maatschappelijk kader, beschrijvende statistiek en onderzoeks- problemen;
 2. Kultuurpsychologische achtergronden van de westerse arbeids- organisatie;
 3. Individu en verzuimduur;
 4. De werkomgeving en verzuimduur;
 5. Van literatuur naar model en onderzoek. Resumé literatuur, theo- rieën en modellen, een metamodel, methode van onderzoek, dataverzame- ling en data-analyse."Onderzoek naar langdurig ziekteverzuim in de gedragswetenschappen; resultatenrapporten", J.A.M. Grosveld, M.J.D. Schalk en S.F.J. Schenk, Katholieke Hogeschool Tilburg, 1985, 7 delen
 1. De meting van het verzuim in het LZV-project.
 2. Persoonskenmerken en verzuimduur.
 - 3.+7. - Person-environment-fit
 - Belasting in de privésituatie, in samenhang met verzuimduur

4. Organisatiekenmerken en verzuimduur (+ deel Bijlagen).
5. Werkomgeving en verzuimduur.
6. Functiekenmerken, functiebeleving en verzuimduur.
"Oorzaken van (ziekte)verzuim"(2 dln.), M.J.D.Schalk, Tilburgs
Instituut voor academische studies.1986
Voorgenomen publikatie: "De voorspelbaarheid van individuele
verzuimduur", dr.J.A.M.Grosveld. Lisse, Swets & Zeitlinger,
1988(Dissertatie en tevens eindrapport van het projekt)

**1.6 Verzuimbegeleiding door verschillende typen verzekerings- en
bedrijfsgeneeskundigen**

Het onderzoek beoogt het effect duidelijk te maken dat de drie typen van verzuimbegeleiding(VG, VG/BA, VG in samenwerking met BA) hebben op de ziekteduur, WAO-intrede en aangepaste werkhervatting van langdurig zieke werknemers. Daarnaast wordt een studie gemaakt van de kennis en argumenten welke ten grondslag liggen aan het verzuimbegeleidend handelen van de arts. Het onderzoek wordt uitgevoerd in de regio ZuidLimburg bij een dertigtal artsen aan de hand van 500 verzuimende werknemers.

Start: 1986/ Einde 1988

Rijksuniversiteit Limburg, Capaciteitsgroep Arbeidsgeneeskunde,
tel. 043-888618

Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde

1.7 NIPG/TNO - Ziekteverzuimstatistiek

1. Verwerking van de ruwe verzuimcijfers van ruim 200 bedrijven en instellingen, alsmede terugkoppeling van de verwerkte cijfers naar de bedrijven.

2. Ad-hoc informatie verschaffing en voorlichting.

3. Uitvoering kortlopende onderzoeksactiviteiten en publikatie daarover.

Start: sinds 1946 doorlopend

NIPG/TNO, dr. P.G.W. Smulders, tel. 071-178888

- Samenwerking met de ruim 200 bedrijven en het CBS

- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen, epidemiologie

- Toegepaste methoden: data-verwerking, voorlichting

- Publikaties: "Ziekteverzuim, WAO-intrede en verzekeringsvorm in

de ziektewet; een onderzoek onder 119 bedrijven naar de achtergronden van verschillen in arbeidsongeschiktheid bij Afdelingskassen, Eigenrisicodragers en Omslagleden", D.Draaisma. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, 1983.

"Enige achtergronden van het dalend ziekteverzuim in Nederland; resultaten van een secundaire analyse van de NIPG/TNO-verzuimstatistiek", P.G.W.Smulders, A.Dijkstra, P. van Leeuwen en D.Draaisma. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, 1983.

"Bedrijfskenmerken en ziekteverzuim in de jaren zestig en tachtig: een vergelijkende studie", P.G.W. Smulders, NIPG/TNO Leiden, 1984(proefschrift)

"Het ziekteverzuim in 1986; jaaroverzicht NIPG/TNO verzuimstatistiek", Leiden, NIPG/TNO, 1987

1.8 Ziekteverzuiminformatiesysteem-ZVIS

Dit sinds 1977 bestaande systeem is in de loop van de jaren uitgegroeid tot een informatiesysteem met drie functies:

- het fungeert als informatiesysteem voor deelnemende arbeidsorganisaties
- het vormt een archief, waaraan gegevens voor wetenschappelijk onderzoek worden ontleend
- het is in aanleg een landelijk peilstation m.b.t. ziekteverzuim en andere sociale indicatoren, zoals WAO-toetreding en verloop

Start: 1977

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden - NIA, Amsterdam, tel. 020-5498611

- Publikaties: "Ziekteverzuim 1981-1985; enkele cijfers uit het informatiesysteem van de Stichting CCOZ", B.J.Vrijhof en S.Andriessen, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden-NIA, Amsterdam, oktober 1986

"Ziekteverzuim 1985-1986; trends, representativiteit, verschillen tussen hoofd- en handarbeiders, risikogroepen en personeelsverloop

1.9 Fracturenstatistiek

Doelstelling is het inzicht geven in de ziekteduur die verschillende botbreuken geven, de behandeling van botbreuken en de resultaten daarvan.

Start: vanaf 1974 doorlopend

GAK, Afdeling Statistiek en Onderzoek, GAK Medische Dienst,
J.P.Vermeer, tel. 020-871612

- Opdrachtgever: GAK Medische Dienst
- Disciplinaire benadering: geneeskunde
- Toegepaste methoden: tabellen, grafieken
- Publikaties: rapporten over de jaren 1970 t/m 1973, 1974 t/m 1977 en 1978 t/m 1981: "Fracturen statistiek 19.. t/m 19..; gegevens over fracturen ontstaan in de jaren 19.. t/m 19.. bij werknemers die verzekerd zijn bij de bedrijfsverenigingen die de administratie hebben opgedragen aan het Gemeenschappelijk Administratiekantoor".

1.10 Literatuurstudie naar het ziekteverzuim bij vrouwen

Doel van de studie was inzicht te verschaffen in wat er al bekend is over de verschillen in omvang van verzuim van vrouwen en mannen, teneinde de FBV in de gelegenheid te stellen te beslissen over de wenselijkheid van eigen onderzoek.

Vraagstelling:

- is het verzuim van vrouwen echt hoger en is dat ook zo na correctie voor zwangerschapsverlof?
- in hoeverre kan het verschil verklaard worden door verschillen in functieniveau?

Start: maart 1986/ Einde: augustus 1986; afgesloten

GAK, afd. Statistiek en Onderzoek, drs. R.W. van Engers, tel.
020-872753

- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, sekundaire analyse
- Publikatie: "Ziekteverzuim van vrouwen; hoe groot zijn de verschillen tussen vrouwen en mannen in Nederland?", R.W. van Engers, GAK, Amsterdam, 1987(nr. 62)

1.11 Ervaringen van werkgevers(regio Tilburg) met ziekteverzuim en ziekteverzuimbestrijding

Hoe hoog schatten werkgevers het ziekteverzuim in hun eigen bedrijf en hoe hoog is dat feitelijk?

Welke kostenfactoren zitten er voor werkgevers aan ziekteverzuim?

Hoe ervaren werkgevers de GAK-dienstverlening inzake ziekteverzuim?

Start: mei 1986/ Einde: december 1986; afgesloten

GAK, afd. Statistiek en Onderzoek, drs. R.W. van Engers, tel.
020-872753

- Toegepaste methoden: secundaire analyse en gestructureerde interviews
- Publikatie: "Ziekteverzuim, uw zorg, onze zorg; een onderzoek onder bedrijven in de regio Tilburg". R.W. van Engers, W.H.Epker en M.A.J. van Groenestijn, GAK, Amsterdam, 1986.(nr.61)

1.12 **Onderzoek met het oog op eventueel 'Periodiek Preventief Bedrijfs-geneeskundig onderzoek'**

Analyse van ziekteverzuimcijfers van de gemeente Amsterdam, per afdeling/diensttak ondermeer na standaardisatie op leeftijd, geslacht en salarisniveau.

Start: 1983/Einde: 1986; afgesloten

GG en GD Amsterdam, P. Staal (bedrijfsarts) tel 020-5555518

- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde (bedrijfsgezondheids- zorg)
 - Toegepaste methoden: Statistische analyse van verzuimgegevens in het zgn. 'ziekteverzuim informatie systeem' van de Gemeente Amsterdam. Standaardisatie (zie boven). Onderzoek door een bedrijfsarts van arbeidssituaties in organisatorische eenheden met een hoge standarized mortality ratio, eventueel periodiek geneeskundig onderzoek.
 - Opdrachtgever: Gemeente Amsterdam
 - Samenwerking met diverse afdelingen/diensttakken binnen de Gemeente Amsterdam
- Publikatie: "Onderzoek arbeid en gezondheid bij de Gemeente Amsterdam;verslag van fase 1: inventarisatie arbeidsongeschiktheid", J.Verbeek en L.Geurts, Instituut voor Sociale- en Bedrijfspsychologie - ISBP Universiteit van Amsterdam, november 1986
- (Zie verder onder 2.2)

1.13 Ziekteverzuim en personeelsverloop intramurale gezondheidszorg

Inventarisatie van ontwikkelingen in ziekteverzuim en personeelsverloop.

Start: jaarlijks

Nationaal Ziekenhuisinstituut, J.G. Lorscheid, tel.030-739911

- Disciplinaire benadering: beschrijvende statistiek
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête, computerverwerking
- Publikaties: Ziekteverzuim en personeelsverloop in instellingen van de intramurale sector, opgenomen in de Statistiek personeelssterkte

1.14 Ziekteverzuim bij de PTT

Naar aanleiding van ontwikkelingen in het ziekteverzuim bij de PTT zijn diverse activiteiten in gang gezet. Zo heeft CASWO een literatuurstudie verricht waarin duidelijk verschillende aspecten van de problematiek worden belicht. Verder is aan de hand van gerapporteerd onderzoek nagegaan welke resultaten verwacht kunnen worden van bepaalde maatregelen. CASWO werkt aan de ontwikkeling van het werkboek 'ziekteverzuim' dat bedoeld is als handleiding voor een projectmatige aanpak van de verzuimproblematiek.

PTT, Centrale Afdeling Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (CASWO), drs. N. Schoenmaker, tel. 070-753108

Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, interviews met deskundigen

- Publikatie: "Aanpak ziekteverzuim: een literatuurstudie", SWO-rapport 607/6, juni 1984

"Ziekteverzuim bij de post, onderzoek naar personeelscategorieën met afwijkend verzuim", SWO-1 rapport 607/4, BGD-rapport

"Werkschrift Aanpak Ziekteverzuim bij PTT", SWO-rapport 607/9, 1985(Interne publikatie)

"Onderzoek naar ziekteverzuim in het postdistrict Utrecht", SWO-rapport 607/60, augustus 1986(Interne publikatie)

"Onderzoek naar het ziekteverzuim op het districtspostkantoor Arnhem", SWO-rapport 607/63, oktober 1986(Interne publikatie)

1.15 **Vergelijkbaarheid van ziekteverzuimcijfers**

Het aangeven van grenzen, waarbinnen aan veranderingen in verzuimhoogte, statistisch gezien, geen betekenis kan worden gehecht, in relatie tot de grootte van de betreffende groep (werknemers).

Start: 1984/Einde: 1987; afgesloten

Nederlands Instituut voor arbeidsomstandigheden, drs. B.J. Vrijhof,
tel. 020-5498508

- Disciplinaire benadering: statistiek
- Toegepaste methoden: literatuurstudie, analyse van steekproefverdelingen
- Publikatie: " Ziekteverzuimverschillen: toeval of niet?, de betrouwbaarheid en het onderscheidingsvermogen van ziekteverzuimcijfers in relatie tot de groepsomvang."
B.J.Vrijhof, Stichting CCOZ Amsterdam, mrt. 1987

1.16 **Nulverzuimers**

Het onderzoek ging over de gebruiksmogelijkheden en informatie-waarde van een verzuimmaat als "nulverzuim", naast de informatie geboden door maten als verzuimpercentage, verzuimduur en meldingsfrequentie. Doel was het optimaliseren van verzuimregistratie als sociaal instrument.

Start: 1986/Einde: najaar 1987; afgesloten

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, drs. B.J. Vrijhof,
tel. 020-5498508

- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, secundaire analyse
- Publikatie: "Nulverzuim; een interessant aspect van het ziekteverzuim?", B.J.Vrijhof, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden(NIA), november 1987

1.17 **Internationaal vergelijkend onderzoek ziekteverzuim**

Onderzoek van factoren op het gebied van verzuimregistratie, ziekteverzekering en statistiek die de vergelijkbaarheid beïnvloeden van ziekteverzuimcijfers van bedrijven in België, West-Duitsland en Nederland.

Start: mei 1982/ Einde: 1988

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, drs. R. Prins,
tel. 020-5498486

- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen
- Toegepaste methoden: vergelijkende statistische analyse, literatuur- onderzoek: beschrijving en vergelijking van ziektewetstelsels, inter- views met deskundigen
- Publikaties: "Internationaal vergelijkend onderzoek ziekteverzuim; deel 1: verzekeringstechnische en arbeidsrechterlijke aspecten van het ziekteverzuim in België, West-Duitsland en Nederland", R. Prins en S. Andriessen, Stichting CCOZ Amsterdam, april 1983
Een samenvatting van bovenstaand deelrapport, zowel nederlands- als duitstalig.
"Internationaal vergelijkend onderzoek ziekteverzuim; deel 2: een vergelijkende analyse van het ziekteverzuim in geselecteerde West- Duitse, Belgische en Nederlandse bedrijven", R. Prins en J. Besseling, Stichting CCOZ Amsterdam, augustus 1985
In de loop van 1988 zal een engelstalig proefschrift verschijnen als- mede een nederlandse samenvatting hiervan.

1.18 Ongevallenverzuim, een literatuurstudie

Er wordt een literatuurstudie uitgevoerd naar de omvang en de determinanten van ongevallenverzuim. Aandacht wordt besteed aan de empirische gegevens en theorievorming in het buitenland. Het accent ligt echter op de beantwoording van de vraag hoe ziekteverzuim en ongevallenverzuim zich kwantitatief tot elkaar verhouden en waarin zij als empirisch verschijnsel verschillen.

Start: juni 1986/Einde: december 1986; afgesloten

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, L. van Vliet,
drs. R. Prins, tel. 020-5498486

- Publikatie: "Kwantitatieve aspecten van arbeidsongevallen in Nederland; een verkenning van het beschikbare materiaal", L.van Vliet, Stichting CCOZ, november 1986(Interne publikatie)
"Preventie staat of valt met betrouwbare informatie; kwantitatieve aspecten van arbeidsongevallen in Nederland", in: Maanblad voor Arbeidsomstandigheden 63(1987)3(mrt.) blz.166-177

1.19 Achtergronden van ziekteverzuim bij BVG-instellingen

In opdracht van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid en met medefinanciering van het Ministerie van WVC vindt een onderzoek plaats naar de achtergronden van het hoge ziekteverzuim in de non-profitsector.

Uit een eerste deelrapportage blijkt, dat in deze sector het ziekteverzuim qua hoogte, ontwikkeling en achtergronden aanzienlijk afwijkt van dat in het partikuliere bedrijfsleven. In 1988 is het projekt met name gericht op het ziekteverzuim in de gezinsverzorging. Naast statistische analyses wordt een veldonderzoek verricht bij een aantal instellingen.

Welke factoren zijn bepalend voor het ziekteverzuim in de gezinsverzorging? In hoeverre zijn deze factoren specifiek voor die sector, en in hoeverre zijn dezelfde factoren ook elders in de kwartaire sector aanwezig? Voorzover dat laatste het geval is: veroorzaken deze factoren ook elders een hoog verzuim? In hoeverre zijn de relevante factoren veranderbaar en door wie?

Start: september 1986/Einde: mei 1988

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, drs. T.J. Veerman,
tel. 020-5498611 of 071-148333 tst. 6376

- Samenwerking met de Rijksuniversiteit Leiden, Werkgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn
- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: analyse van bestaande onderzoeksgegevens, (on)gestructureerde interviews
- Publikatie: De totaalrapportage zal in september 1988 verschijnen.

2 Arbeidsongeschiktheid

2.1 Oudere werknemers: vervroegde uittreding en kwaliteit van de arbeid

Het doel van het onderzoek is enerzijds het verbeteren van de inzichten in het verloop van oudere werknemers met name binnen de VUT en anderzijds het bestuderen van de verbanden tussen de kwaliteit van de arbeid en het verloop van het proces van ouder worden van werknemers.

Start: september 1984/Einde: augustus 1987; afgesloten

Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Instituut voor Sociale- en Bedrijfspsychologie, drs. J.Jansen, dr. W.H.C. Kerkhoff, drs. M. Molenaar, tel. 020-5253773

- Disciplinaire benadering: psychologie (industriële gerontologie)

- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, schriftelijke enquête, gestructureerde interviews

- Publikatie: "Ouder worden en de kwaliteit van de arbeid bij het Abp(OKAA)", J.Jansen en W.H.C.Kerkhoff, m.m.v. L.M.A.Geurts, Instituut voor Sociale- en Bedrijfspsychologie - ISBP i.o.v. Stuurgroep Onderzoek op het terrein van de Ouderwordende Mens - SOOM, september 1985

"Tussen vrijwilligheid en noodzaak; een onderzoek naar achtergronden van voortijdig uittreden bij de NOS", J.M.A.Molenaar en W.H.C.Kerkhoff

Idem, september 1985

"Kwaliteit van de arbeid oudere werknemers; een onderzoek naar achtergronden van het proces van ouderworden", J.M.A.Molenaar, J.Jansen en W.H.C.Kerkhoff, Idem, september 1986

"Ondernemingsbeleid, kwaliteit van de arbeid en voortijdige uittreding van oudere werknemers", W.H.C.Kerkhoff, J.Jansen, M.Molenaar en E.C.Rozendaal, ISBP, augustus 1987.

2.2 Arbeid en gezondheid bij de gemeente Amsterdam

De populatie arbeidsongeschikten bij de gemeente Amsterdam dient als uitgangspunt voor een longitudinaal onderzoek, omdat aan deze groep de effecten van (matige) duurbelasting op langere termijn zijn af te lezen. Aan de hand van een epidemiologische analyse op de voor handen zijnde gegevens betreffende invaliditeitspensioen-toetredingen gedurende de periode 1978-1985 kunnen arbeidsplekken en/of beroepsgroepen vastgesteld worden met een geëxponeerd gezondheidsrisico.

Doel van het onderzoek is om op beroeps- en arbeidsplekniveau een zodanig inzicht te krijgen in de belastende factoren dat het mogelijk wordt aanpassingen/veranderingen door te voeren. Dit moet resulteren in het kunnen voorkomen dat de reeds bekende probleemgevallen arbeidsongeschikt worden (correctie) en dat nieuwe probleemgevallen zullen ontstaan (preventie). Tenslotte wordt in een proactieve benadering op basis van sociale waarderingsgrondslagen een voorspelling gedaan van gezondheidsbedreigende factoren in nieuw te creëren arbeidsplekken. Dit onderzoek maakt deel uit de van Programmering Arbeid en Gezondheid van de Universiteit van Amsterdam.

Start: augustus 1985/ Einde: augustus 1990

Universiteit van Amsterdam, Instituut voor Sociale en Bedrijfspsychologie, dr. W.H.C. Kerkhoff, drs. L.M.A. Geurts, drs. J. Jansen, drs. J.H.A.M. Verbeek, tel. 020-5253773

- Samenwerking met het Coronel Laboratorium van de Universiteit van Amsterdam
- Disciplinaire benadering: arbeids- en organisatiepsychologie, bedrijfsgeneeskunde
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, analyse van bestaande gegevens, schriftelijke enquête, gestructureerde interviews, participerende observatie
- Publikatie: "Arbeid en gezondheid, een haalbaarheidsonderzoek bij de gemeente Amsterdam", L.M.A. Geurts en W.H.C. Kerkhoff, januari 1986;
"Onderzoek Arbeid en Gezondheid bij de Gemeente Amsterdam; verslag van fase één: Inventarisatie Arbeidsongeschiktheid", L.Geurts en J.Verbeek, Instituut voor Sociale en Bedrijfspsychologie, Amsterdam, november 1986.

2.3 Reïntegratie van gedeeltelijk arbeidsongeschikten

Wat zijn bij een bouwvakpopulatie die niet meer geschikt voor eigen werk is, maar over aantoonbare restcapaciteit beschikt, aard en omvang van factoren die reïntegratie in het arbeidsproces beïnvloeden. Wat zijn met name de knelpunten die op rekening van de uitvoeringspraktijk komen en wat is daarvan het gevolg voor het benutten van de restcapaciteit. Dit onderzoek maakt deel uit van een groter onderzoek naar leefsituatie en gezondheid.

Start: november 1984/ Einde: 1987; afgesloten

Rijksuniversiteit Leiden, Faculteit Geneeskunde, Vakgroep Sociale Geneeskunde, mw.dr. I.P. Spruit, mw. H.W. van Nes-Achilles, J.D. van de Nieuwe Giessen, tel. 071-148333 tst. 3220

- Samenwerking en financiering door het Sociaal Fonds Bouwnijverheid
- Disciplinaire benadering: medische sociologie, sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: (on)gestructureerde interviews
- Publikatie: voorrapport (niet openbaar); nog te publiceren eindrapport

2.4 Belemmeringen tot betaalde arbeid door gehandicapten

Welke interne en externe belemmeringen tot deelname aan het arbeidsproces zijn er te onderkennen op basis van de meningen en ervaringen van werkende en niet-werkende gehandicapten.

Start: februari 1987/ Einde: september 1987

Rijksuniversiteit Leiden, Werkgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn, dr. H.S.Merens-Riedstra, drs. E.Bergshoeff en C.Martijn, tel. 071-273854

Toegepaste methoden: gestructureerde interviews

2.5 Verzuimverloop van overspannen werknemers

Dit onderzoek wil de mate nagaan waarin verzuimduur en wijze van verzuimbeëindiging beïnvloed worden, van werknemers die het werk als gevolg van overspanning langdurig staken, (of mogelijk specifiek beïnvloed worden) door problemen binnen de gezondheidszorg met herkenning, vaststelling en aanpak van oorzaken en beoordeling van arbeidsongeschiktheid.

Start: januari 1987/ Einde: 1991

Rijksuniversiteit Limburg, Vakgroep Medische Sociologie,
C.A.P.Schroër en F.J.N.Nijhuis, tel. 043-888618

- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- "Gebruik en betekenis van de term overspanning in de geneeskunde", C.A.P.Schröer e.a., Rijksuniversiteit Limburg, Maastricht, 1987

2.6 Openbare mening over en beleving van niet werken

Doelstelling is om meer en systematisch inzicht te krijgen in de beeldvorming over niet-werkenden (werklozen en arbeidsongeschikten), en wijzigingen daarin in de loop van de tijd. Een tweede doelstelling is om meer en systematischer inzicht te krijgen in de situatie (problemen, ervaringen, beleving) van niet-werkenden (werklozen en arbeidsongeschikten) en hun echtgenoten/partners.

Start: 1981/ Einde 1987; afgesloten

Rijksuniversiteit Utrecht, Subfaculteit der Pedagogische en Andragogische Wetenschappen, vakgroep methodenleer en statistiek, drs. M.P.M. de Goede, drs. G.H. Maassen, tel. 030-534764/65

- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: gestructureerde interviews
- Publikaties: "Werken en niet-werken", M.P.M. de Goede, juni 1980, vooronderzoek
"Werklozen, arbeidsongeschikten en de publieke opinie", M.P.M. de Goede, G. Maassen, in: Intermediair, oktober 1982
"Onderzoek naar de beleving van werkloosheid met behulp van de omnibusenquête", G. Maassen, M.P.M. de Goede, in: Gezondheid en Samenleving, juni 1984
"Publieke opinie over werklozen en arbeidsongeschikten; een trendstudie", dr.M.P.M. de Goede en dr.G.H.Maassen, januari 1988. (Proefschrift)
"Beleving van niet-werken; een onderzoek onder werklozen, arbeidsongeschikten, en hun partner", dr.M.P.M. de Goede en dr.G.H.Maassen, januari 1988. (Proefschrift)

2.7 **Arbeidsongeschiktheidsschatting bij mannen en vrouwen**

Welke factoren spelen al dan niet ten onrechte een rol bij de bepaling van de mate van arbeidsongeschiktheid bij mannen en vrouwen? Dit project maakte deel uit van een groter onderzoek naar de positie van vrouwen in de uitvoering van de arbeidsongeschiktheidswetten.

Start: mei 1984/ Einde: 1986; afgesloten

Sociale Verzekeringsraad, P.C. Hermans, J.P. Hop, tel. 079-530475

- Samenwerking met het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de publieke sector van de Rijksuniversiteit Leiden
- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: secundaire analyse
- Publikatie: "Klachten van vrouwen in de AAW/WAO; interimrapport", SVr, 1984
- "De beëindiging van de arbeidsongeschiktheidsuitkering bij mannen en vrouwen", P.C. Hermans, deelverslag, SVr Zoetermeer, oktober 1985
- "Idem, een secundaire analyse", P.C.Hermans, SVr Zoetermeer, 1986

2.8 **Problemen bij de arbeidsongeschiktheidsschatting van Marokkanen**

Het onderzoek richtte zich op het maken van een inventarisatie van problemen en knelpunten die optreden bij de arbeidsongeschiktheidsschatting van Marokkanen op juridisch/wetstechnisch, organisationeel en interactioneel gebied.

Start: december 1981/ Einde: 1987; afgesloten

Sociale Verzekeringsraad, B.A.J.M. Schraven, tel. 079-530388

- Disciplinaire benadering: sociologie
 - Toegepaste methoden: ongestructureerde interviews
 - Publikatie: "Problemen bij de arbeidsongeschiktheidsschatting van Marokkanen; een verkenning van de ervaren problematiek", B.A.J.M.Schraven, Sociale Verzekeringsraad, Zoetermeer, 1987.
- (R 87/2)

2.9 **Arbeidsongeschiktheid en verzekeringsvorm (secundaire analyse)**

In 1983 is in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een onderzoeksrapport gepubliceerd over de relatie tussen

controle- en verzekeringsvorm voor de Ziektewet en verzuim en WAO-intrede. Het is de bedoeling, op basis van dit onderzoeksmateriaal, enkele artikelen voor te bereiden over het verband tussen verzekeringsvorm van bedrijven t.a.v. de Ziektewet en de wijze van controle en begeleiding van verzuimers enerzijds en verschil in ziekteverzuim en WAO-intrede tussen bedrijven anderzijds. De vraagstellingen zijn uitgewerkt en er is in 1986 een begin gemaakt met de analyses. In 1987 zijn deze voortgezet

Start: 1986

NIPG/TNO, D. Draaisma, tel. 071-178888

- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen, epidemiologie
- Toegepaste methoden: secundaire analyse van de eerder verzamelde data
- Publikatie: "Ziekteverzuim, WAO-intrede en verzekeringsvorm in de Ziektewet; een onderzoek onder 119 bedrijven naar de achtergronden van verschillen in arbeidsongeschiktheid bij Afdelingenskassen, Eigen Risicodragers en Omslagleden", D. Draaisma, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 's Gravenhage, 1983

2.10 Beëindiging van het arbeidzame leven

Meningen van 4000 werknemers, verzameld met de Vragenlijst Persoonlijk Functioneren in de Arbeidssituatie (de VPFA) in 1978-1980, zijn gerelateerd aan hun latere verzuim, alsmede aan later uittreden uit het werk (arbeidsongeschiktheid, vervroegd uittreden en vrijwillig ontslag)

Start: januari 1983/ Einde: 1987

NIPG/TNO, drs. C.R. de Winter, tel. 071-178888 (promotor prof.dr. H. Philipsen, Rijksuniversiteit Limburg)

- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen, epidemiologie
- Toegepaste methoden: analyse van de vragenlijst (VPFA), verzuim-, WAO- en uittredingsgegevens
- Publicaties: "Verzuim, uitspraken van werknemers en latere arbeidsongeschiktheid", C.R. de Winter, NIPG/TNO, Leiden, 1983 (deelverslag)
- "Vroege signalen van latere arbeidsongeschiktheid", C.R. de Winter, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 's Gravenhage, COSZ-reeks nr. 1, 1983 deelverslag
- "Het effect van wel of niet bevorderd worden op verzuim", C.R. de Winter, in: Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg 63(1985)8, pag. 320-325
- Voorgenomen publikatie: dissertatie(1987)

2.11 Arbeidshandicap en automatisering

Dit onderzoeksprogramma heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het behoud van arbeid voor mensen met een handicap en de bevordering van de reïntegratie van gehandicapten in het arbeidsproces.

Het onderzoek richt zich op de problematiek van mensen die in een arbeidssituatie slechts beperkt kunnen functioneren (aangeduid als 'arbeidsgehandicapt'). Het accent ligt op de vraag hoe, met behulp van werk- en werkplekaanpassingen, zo weinig mogelijk mensen in arbeidssituaties, waar nieuwe technologieën worden toegepast, 'arbeidsgehandicapt' zullen zijn. Het onderzoeksjaar 1986 heeft een oriënterend karakter gehad. In 1987 ging een eerste onderzoeksproject van start naar werkplekaanpassing.

In het kader van dit programma zal een aantal projecten van start gaan, o.a. i.s.m. enkele revalidatie-instituten en de organisatie 'Rehabilitation International'. De ontwikkeling van het programma vormt een onderdeel van het doelsubsidieprogramma "Revalidatietechnologie TNO". Binnen het programma lopen momenteel een vijftal onderzoeksprojecten:

- Casusonderzoek in geautomatiseerde arbeidsprocessen:
 - . onderzoek naar herplaatsing en werkaanpassing in grote ondernemingen
 - . onderzoek naar integratie en werkaanpassing in het midden- en kleinbedrijf
 - . internationaal vergelijkend onderzoek in het kader van een onderzoek in opdracht van de International Labour Organization
- Onderzoek naar arbeidsperspectieven van functioneel eenzijdige jongeren zonder werk
- Ontwikkeling en toetsing van methoden voor onderzoek

Start: september 1985

NIPG/TNO, mw. drs. I.D.Nijboer, tel. 071-178888

- Disciplinaire benadering: arbeidspsychologie, arbeidsgeneeskunde
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek en vragenlijsten
- Publikatie: "Arbeidshandicap en technologie; nota aangaande het onderzoeksprogramma 'Arbeidshandicap en technologie' als onderdeel van het TNO-programma Revalidatietechnologie", I.D.Nijboer, NIPG/TNO Leiden, 1986

"Arbeidshandicap en automatisering; voorstudie ten behoeve van de ontwikkeling van het onderzoeksprogramma 'Arbeidshandicap en

automatisering', met als thema 'Het effect van automatisering van het arbeidsproces op de arbeidsmogelijkheden voor mensen met een ziekte, aandoening of stoornis'. I.D.Nijboer, Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg TNO, Leiden, oktober 1987.

2.12 **Determinantenonderzoek WAO**

Onderzoek op individueel niveau met bijzondere aandacht voor de invloed van de werkgelegenheid op WAO-toetreding (zgn. sociaal-economisch perspectief). Vaststelling van de factoren die de WAO-toetredingskans per leeftijdsklasse bepalen.

Start: 1976/ Einde: 1987

Gemeenschappelijk Medische Dienst, H. Bruinsma, tel. 020-872569

- Opdrachtgever: Sociale Verzekeringsraad Den Haag
- Samenwerking met: Rijksuniversiteit Leiden, Economische Faculteit, GAK, Bedrijfsverenigingen
- Disciplinaire benadering: sociale economie
- Toegepaste methoden: enquêtes, analyse door middel van een recursief model met latente variabelen
- Publikaties: "Determinanten van WAO-toetreding: een eerste totaalbeeld";
"Arbeidscapaciteit van WAO-toetreders; Een model ter verklaring van de voorwaardelijke kans op WAO-toetreding, toegepast op subgroepen naar arbeidscapaciteit, geslacht en leeftijd";
"Validiteit en betrouwbaarheid van de gehanteerde variabelen in het WAO-toetredingsonderzoek";
"Bedrijven en arbeidsongeschiktheid; een poging tot verklaring van bedrijfsgewijze verschillen in invalideringspercentages";
"WAO-toetreding per bedrijfssector" rapport 85/10;
"Arbeidsverleden en uitkeringshoogte als determinanten van WAO-toetreding" rapport 87/1;
(Deelrapporten determinantenonderzoek WAO, SVr, Zoetermeer)

2.13 **Voorkomen van arbeidsongeschiktheid en wederopname van beperkt inzetbaren in het arbeidsproces**

In dit onderzoek stond de vraag centraal op welke wijze ondernemings-

raden en bedrijfsledengroepen kunnen stimuleren dat op bedrijfsniveau een effectief beleid van de grond komt, gericht op primaire en secundaire preventie en op wederopname van reeds (elders) uitgestoten werknemers. Primaire preventie richt zich op de vraag hoe arbeidsongeschiktheid voorkomen kan worden, terwijl secundaire preventie zich richt op de vraag hoe mensen die voor hun oude taken/functie minder geschikt zijn geworden, maar nog wel in staat zijn tot werken, aan passend en zinvol werk kunnen worden geholpen in het eigen bedrijf. De literatuurstudie is afgerond. Het tweede deel - schriftelijke enquête - zou daarna van start gaan. Momenteel staat de verdere voortzetting van het project ter discussie.

Start: maart 1983/Einde: project is gestopt per okt.'86

Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV), Afdeling Onderzoek Amsterdam, tel. 020-5110777

- Financierende instantie: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, FNV

- Toegepaste methoden: literatuurstudie, enquête

2.14 WAO-toetredingsrisico bij een groot industrieel bedrijf

Analyse van beschikbaar materiaal biedt de mogelijkheid over een lange periode WAO-toetreders te vergelijken met collega's die aan het werk blijven, inzicht te krijgen in de voorgeschiedenis van WAO'ers, en de mogelijkheden en effecten van herplaatsing van gedeeltelijk arbeidsongeschikten te bezien. Het onderzoek bestaat uit twee fasen van elk een jaar:

- in de eerste fase, een retrospectief cohortonderzoek, worden groepen personeelsleden onderscheiden naar categorieën als productie, administratie etc gevolgd over de periode 1975-1984; dit deel van het onderzoek richt zich op de verklaring van uittrekking (VUT, pensioen, gedeeltelijke WAO-toetreding) in samenhang met werktijden, werksituaties, diagnoses, overplaatsing, ziekteverzuim etc.

- In de tweede fase worden enkele te selecteren groepen recente WAO-toetreders gedetailleerd vergeleken met vergelijkbare gezonde collega's. Interviews en dossiergegevens zullen hier informatie geven over belastende arbeid en reïntegratiemogelijkheden.

Start: januari 1984/ Einde: december 1987

Stichting CCOZ/NIA, dr. F. van Dijk, bedrijfsarts, drs. P. Hellinga, mw.drs. D.E. Lenshoek, tel. 020-5498611

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Sociale Verzekeringsraad, Federatie van Bedrijfsverenigingen
- Samenwerking met het Coronel Laboratorium, Universiteit van Amsterdam
- Disciplinaire benadering: epidemiologie
- Toegepaste methoden: transversaal onderzoek, retrospectief cohort onderzoek, case-control onderzoek
- Publikatie: "Verschil in WAO-toetredingsrisico", F. van Dijk, D. van Haselen, D.E. Lenshoek, Stichting CCOZ Amsterdam, juni 1985
 "Vervolgrapport 'Verschillen in WAO-toetredingsrisico'",
 D.E.Lenshoek, D.A. van Haselen, F. van Dijk, K.Koffeman, S. de Boer en P. Hellinga, Stichting CCOZ Amsterdam, maart 1987
 "WAO-toetreding: trends en risicogroepen in een groot industrieel bedrijf", dr.F.J.H. van Dijk, drs.D.A. van Haselen, drs.D.E.Lenshoek, drs.P.Hellinga, S. de Boer en C.Koffeman in: Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg jrg.65(1987) nr.20(14 okt.) blz 654-662
 (Er volgen nog 6 wetenschappelijke rapporten in de loop van 1987/88 bij het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden - NIA)

2.15 Longitudinaal onderzoek WAO-toetreding

In samenwerking met een groot industrieel bedrijf werd een aantal(transversale en cohort) deelstudies verricht naar WAO-toetreding en naar werkhervatting tijdens de Ziektewetperiode. Hiermee zijn enkele deelrapporten en artikelen gepubliceerd.

In 1988 wordt het project afgerond met een longitudinale studie van de factoren, die de arbeidsongeschiktheidsduur en werkhervatting beïnvloeden van werknemers in diagnosekategorie V(psychische aandoeningen). Behalve inzicht in achtergronden beoogt dit projekt met name ook ervaringen te verzamelen over de toepassing van specifieke onderzoeksmethodieken op 'WAO-gegevens'.

Start: 1987/ Einde: 1988

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden - NIA, H.Kruidenier en T.Veerman, tel. 020-5498485

- Publikaties: zie ook 2.14

3 Humanisering van de arbeid, kwaliteit van de arbeid

3.1 Vrouwenarbeid

Onderzoek naar de ontwikkeling van maatschappelijke arbeidsdeling naar sexe, welke uitdrukkingsvormen dat aanneemt in de sfeer van de loonarbeid wat betreft arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden, aard en inhoud van het werk, dubbele belasting en arbeidsbeleving.

Start: vanaf najaar 1975 doorlopend

Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Vakgroep Filosofie en Maatschappijwetenschappen, projectgroep Vrouwenarbeid, mw.dr.s. J. de Bruijn, tel. 050-636241

- Recente publikaties: "Ongewenste intimiteiten op het werk; onderzoek naar ongewenste omgangsvormen tussen de seksen in arbeidssituaties", Projektgroep Vrouwenarbeid(R.U.Groningen), Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, 1986

"Nieuwe vormen van ongelijkheid in de Nederlandse verzorgingsstaat; nieuwe kategoriën vrouwelijke arbeidskrachten", in: W.S.P.Fortuyn, J.G.M. de Bruijn, G.J.Harmsen en L.W.Nauta. Paper voor de Vlaams-Nederlandse Studiedagen, Amsterdam, april 1986

"Ongewenste intimiteiten in het hoger onderwijs; een case-studie onder studenten aan de Universiteit van Amsterdam", Dienst Studentenzaken en Welzijn van de UvA en de Projektgroep Vrouwenarbeid van de RUG, J.Ettema, G.Koenen en J. de Bruijn, Groningen, 1987
Eind 1988 verschijnt er een dissertatie over: "Geschiedenis van de arbeidssociologie en vrouwenarbeidstudies in Nederland"

3.2 Evaluatie van kwaliteitskringen in zeven organisaties

Dit onderzoeksproject evalueerde de ervaringen met kwaliteitskringen. Speciale aandacht werd besteed aan de kwaliteit van de arbeid, de relatie tussen kwaliteit van de arbeid en de produktiestructuur en de mogelijke impact van kwaliteitskringen daarbij.

Start: juni 1985/ Einde: september 1987; afgesloten

Rijksuniversiteit Groningen, Interfaculteit Bedrijfskunde, prof.dr. H.

van Gils, tel. 050-633826

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: multidisciplinair, bedrijfskunde
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, analyse van bestaand onderzoeksmateriaal, (on)gestructureerde interviews, analyse van de structuur van het produktieproces
- Publikatie: "Kwaliteitskringen, kwaliteit van de arbeid en produktiestructuur", E.H.M.Goessens, J. de Vries, H. v.d. Water september 1987(Uitgave Ministerie van Sociale Zaken of Interfaculteit Bedrijfskunde)

3.3 Instrumentontwikkeling

Een aantal onderzoeksinstrumenten voor het meten van de kwaliteit van de arbeid op individueel en groepsniveau in verschillende types van organisaties worden verder ontwikkeld en uitgewerkt. De instrumentontwikkeling omvat het ontwerpen en operationeel houden van meetinstrumenten voor het in kaart brengen van de kwaliteit van het werk, zowel op organisatieniveau (SA), als op afdelingsniveau (STPA) en werkplekniveau (STTA).

Start: 1980/ Einde: 1990

Katholieke Universiteit Nijmegen, Vakgroep Psychologie van Arbeid en Organisatie, dr. F.M. Van Eynatten, tel. 080-512702

- Disciplinaire benadering: arbeids- en organisatiepsychologie
 - Toegepaste methoden: item-analyse, steekproefonderzoek
 - Samenwerking met Nederlandse Philips Bedrijven N.V. en Amro-Bank
 - Publikatie: "STTA: naar een nieuw werkstructureringsparadigma", F.M. van Eynatten, proefschrift Katholieke Universiteit Nijmegen, druk Nederlandse Philips bedrijven, 1985
- "Benadering van de Flexibele Arbeidssystemen (BFA). Methoden: 1. Ontwerpfilosofie; 2. Systeem Analyse (SA); 3. Socio-Technische Proces-Analyse (STPA); 4. Socio-Technische Taak-Analyse (STTA) 5. Socio-Technisch Ontwerp (STO)", F.M. Van Eynatten 1986, verschijnt in Kluwer Handboek Methoden en Technieken voor PersoneelsManagement "Methode van Aanpak", J.H.M. Otten en F.M. Van Eynatten 1986. In: "Automatiseren is reorganiseren: richtlijnen voor personeels-

management", Deventer, Kluwer

"Kwaliteit van werk en organisatie op de produktievloer; een integrale studie op mikro-nivo", dr.J.J.Buyse, Katholieke Universiteit Nijmegen, 1987(dissertatie)

3.4 Management en arbeidssituatie in administratieve sferen

Doel van dit onderzoek was het verkrijgen van inzicht in processen die de kwaliteit van de arbeid in administratieve verwerkingsprocessen beïnvloeden. Met name werd het strategisch gedrag van het management met betrekking tot technische en organisatorische veranderingen bij automatisering bekeken.

Start: 1981/ Einde: 1987; afgesloten

Katholieke Universiteit Nijmegen, Faculteit Sociale Wetenschappen, Vakgroep Bestuur en Beleid, drs. J.A.C. Doorewaard, prof. dr. J.A.P. van Hoof (promotor), drs. N.J.J.M. Bakker, drs. F. Huijgen, tel. 080-512016

- Opdrachtgever: Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO)
- Financiering door de ZWO en de Katholieke Universiteit
- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, schriftelijke enquête, (on)ge structureerde interviews, case-studie, observatie
- Publikaties: "Management en Arbeidssituatie in administratieve werksferen; verslag van de methode", H.Doorewaard, J.Christis e.a., Nijmegen, 1983.

"Administratieve automatisering; deel I en II, Verslag van het onderzoek: 1. Achtergronden van het onderzoek; 2. Reorganisatie strategieën", drs. J.A.C. Doorewaard, Sociologisch Instituut, Katholieke Universiteit Nijmegen, 1986.;

Automatiseringsstrategieën: de problematiek van de contigente en gedetermineerde arbeid", H.Doorewaard in: Te Elfder Ure, najaar 1987.

In voorbereiding: "3. Gevolgen van reorganisatie voor de administratieve sector;4. Arbeidsorganisatorische aspecten van automatisering";

Voorgenomen publikatie:"Hegemoniale macht", H.Doorewaard,(dissertatie najaar 1988)

3.5 Docenten en hun probleemsituaties

Welke situaties uit hun beroepsuitoefening worden door docenten uit het A.V.O. als problematisch ervaren, en wat zijn de kenmerken van die probleemsituaties. Werkbeleving en arbeidsverhoudingen waren twee aandachtsvelden.

Start: april 1982/ Einde: 1985; afgesloten

Katholieke Universiteit Nijmegen, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Facultair Instituut Algemene Onderwijskunde voor de Lerarenopleiding, dr. Th. C.M. Bergen, drs. V.A.M. Peters, prof.dr. J.R.M. Geris, drs. R. Silvertand, D. Kristensen, drs. E. Smeets, H. Nanninga, tel.

080-512507/512502

- Disciplinaire benadering: pedagogiek
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête, gestructureerde interviews, similarity ratings
- Publikatie: "Een exploratieve studie naar probleemsituaties van ervaren en beginnende docenten tijdens hun beroepsuitoefening", in S.A.M. Veenman, H. Coonen (red.) 'Opleiding van onderwijsgeevenden', Lisse, Swets en Zeitlinger, 1983
"Docenten en hun probleemsituaties", dr.V.A.M.Peters (Proefschrift KU Nijmegen 1985)
"De invloed van ervaring en leeftijd op de perceptie van probleemsituaties door docenten tijdens hun beroepsuitoefening", in: "Professionalisering van onderwijsgeevenden", Th.Bergen, J.Giesbers en C.Morsch(red.), Swets & Zeitlinger, Lisse, 1987.

3.6 Persoonlijkheidskenmerken van docenten en hun probleemsituaties

Constructie van meetinstrumenten waarmee kan worden nagegaan in hoeverre persoonlijkheidskenmerken van docenten samenhangen met hun situatiegebonden evaluaties van probleemsituaties tijdens hun beroepsuitoefening.

Start: november 1983/ Einde: november 1987

Katholieke Universiteit Nijmegen, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Facultair Instituut Algemene Onderwijskunde voor de Lerarenopleiding, dr. Th.C.M. Bergen, drs. P.C. den Hertog, tel. 080-512502/516297

- Disciplinaire benadering: psychologie, pedagogiek
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête, gestructureerde interviews, simulatie, audiovisuele observatie

- Publikatie: "Verschillen tussen docenten bij de causale beoordeling van interactieve situaties", P.den Hertog, Th.Bergen en C. van Opdorp in: "Professionalisering van onderwijsgeveden", Th.Bergen, J.Giesbers en C.Morsch, Swets & Zeitlinger, Lisse, 1987.

3.7 School-organisatorische aspecten bij de taakuitvoering van docenten in het voortgezet onderwijs

In hoeverre bestaat er een verband tussen de situaties die docenten bij de uitoefening van hun taak als problematisch ervaren en de organisatiekundige graad van ontwikkeling van de school.

Start: januari 1983/ Einde: december 1987

Katholieke Universiteit Nijmegen, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Facultair Instituut Algemene Onderwijskunde voor de Lerarenopleiding, drs. R.L.A.J. Silvertand, prof.dr. J.H.G.I. Giesbers, tel.

080-512502/512801

- Disciplinaire benadering: sociologie, pedagogiek
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête
- Publikatievorm: dissertatie

3.8 De relatie tussen ATV en kwaliteit van de arbeid (voorheen Onderzoeksproject Melkunie)

Onderzoek naar de arbeidsomstandigheden in de zuivelindustrie en de mogelijkheden voor het vakbondswerk op dit gebied. Doelstellingen waren: een bijdrage te leveren aan de theorieontwikkeling over arbeidsorganisatorische en technologische ontwikkelingen; verheldering van de consequenties hiervan voor het beleid van de Voedingsbond FNV.

Het onderzoek heeft zich toegespitst op de invoering van de arbeidstijdverkorting en de gevolgen daarvan voor de kwaliteit van de arbeid, met name de verbetering ervan.

In het promotie(vervolg)onderzoek stond de vraag centraal hoe de relatie tussen ATV en kwaliteit van de arbeid op het niveau van de onderneming concreet vorm gegeven wordt in de arbeidssituatie van werknemers

Start: 1981/ Einde: 1987; afgesloten

Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Arbeid en Bewustzijn, drs. L. Beukema, tel. 030-328711 tst. 420

- Opdrachtgever en samenwerking met de Voedingsbond FNV

- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen
- Toegepaste methoden: exemplarisch bewustzijns onderzoek
- Publikatie: "Invoering van arbeidstijdverkorting bij de Melkunie; een evaluatie van de voorbereiding", Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Arbeid en Bewustzijn, oktober 1984
- "Onderzoeksrapportage over de gedetailleerde invulling van ATV in twee vestigingen van de Melkunie", idem.1984
- "Tussentijdse evaluatie van de voorbereiding van de invoering van de ATV bij de Melkunie", idem.1984
- "2 jaar Stichtingsakkoord", R. van Berkel en L.Beukema. Tijdschrift Arbeid en Bewustzijn, jrg.8(1984), nr.5
- "Van ATV-afspraken naar werkgelegenheidsbeleid", L.Beukema, Vakgroep Arbeid en Bewustzijn. Rijksuniversiteit Utrecht, 1985.
- "ATV en technologische ontwikkelingen als componenten van arbeidsorganisatie", idem. Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken jrg.2(1986), nr.1
- "Kwaliteit van arbeidstijdverkorting", L.M.Beukema. Groningen, Konstapel, 1987.(Proefschrift R.U.Utrecht)

3.9 Invoering van de Arbo-wet

Een onderzoek naar de wijze waarop door arbeidsorganisaties gereageerd is op de (gedeeltelijke) invoering van de Arbowet per 1 januari 1983. Doel van het onderzoek was een beeld te krijgen van de invloed van de Arbowet op de wijze waarop arbeidsomstandigheden aan de orde komen in arbeidsorganisaties en van de problemen die zich voordoen bij de concretisering en naleving van de wettelijke bepalingen.

Het onderzoek werd uitgevoerd in 2 fases: in de eerste fase - die een verkennend karakter draagt - wordt een zestal case-studies in afzonderlijke arbeidsorganisaties verricht; vandaaruit is de tweede fase opgezet, waarin nog tenminste 24 case-studies werden opgezet.

Start: december 1985/ Einde: 1987; afgesloten

Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut voor Toegepaste Sociologie, tel. 080-780111

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Toegepaste methoden: interviews/vragenlijsten met ondernemingsleiding, werknemersvertegenwoordiging, werknemers, deskundige diensten, ambtenaren van de Arbeidsinspectie; case-studies
- Publikatie: "De Arbo-wet in uitvoering; een onderzoek naar ervaringen

in de praktijk", T.J.M.Reubsaet, P.A.M. den Boer, P.C.J.Sweere en H.J.M. van den Tillaart, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, februari 1988

3.10 **Verbetering functie-inhoud/functiebeleving en hygiënisch werkgedrag in de vleesindustrie**

Het vinden en beproeven van optimale methode(n) om een verbetering in de werkbeleving en het werkgedrag van werkers in de vleesindustrie te verwezenlijken, daarbij gebruik makend van werkerstructureringsmethoden in een drietal bedrijven in Nederland.

Er vindt een vervolg plaats in de vorm van een implementatieprogramma in 40 bedrijven.

Start: juni 1982/ Einde: 1988

Rijksuniversiteit Utrecht, Faculteit der Diergeneeskunde. Vakgroep Voedingsmiddelen van Dierlijke Oorsprong, drs. ing. G.E. Gerats, tel. 030-733814

- Toegepaste methoden: (on-)gestructureerde interviews, (participerende) observatie, laboratoriumonderzoek, testen, experimenten
 - Samenwerking met de Vakgroep Theorie en Methodologie van de Rijksuniversiteit Utrecht en met de Klankbordcommissie Functie-inhoud en -beleving Vleesindustrie, tel. 030-733814
 - Publikatie: "Arbeidsomstandigheden en arbeidsvoldoening in Nederlandse varkensslachterijen", G.E. Gerats, H.O. Steensma, Rijksuniversiteit, Utrecht 1982
 - "Hygiëne en hygiënegedrag in Nederlandse varkensslachterijen; deel 3 van het onderzoek 'Arbeidsmilieu en Hygiëne', F.Tazelaar en G.E.Gerats, Idem 1982
 - "Arbeidsmilieu en Hygiëne", G.Gerats, H.Steensma, F.Tazelaar en R.Wippler, Rijswijk, 1982(Beknopte samenvatting van resultaten en aanbevelingen)
- Het eindrapport zal in maart 1988 verschijnen in de vorm van een dissertatie.

3.11 **Kwaliteit van de arbeid in de landbouw**

Wat zijn de factoren die de kwaliteit van de arbeid in de landbouw bepalen. Arbeid is hier voornamelijk toegespitst op ondernemerschap.

Start: september 1982/ Einde: 1988

Landbouwniversiteit Wageningen, Vakgroep Sociologie van westerse gebieden, A.L. Mok, tel. 08370-82490, ITS Nijmegen, H. van den Tillaart, tel. 080-780111

- Samenwerking met Ministerie van Landbouw en Visserij, Landbouw Economisch Instituut (LEI)
- Disciplinaire benadering: agrarische sociologie, arbeidssociologie
- Toegepaste methoden: enquête, case-studie

3.12 **Arbeidstechnologie en arbeidsorganisatie; Delftse Meetdoos voor kwaliteit van de arbeid**

Het verder ontwikkelen, op basis van een theoretisch model, van een meetinstrumentarium bedoeld voor gebruik in organisaties, met name bij de bepaling van de 'kwaliteit van de arbeid'; uitbreiding met instrumenten voor de bepaling van handelingsregulering, arbeidsbelasting e.d.; opbouwen van een bestand aan normgegevens.

Start: sinds 1981 doorlopend

Technische Universiteit Delft, Faculteit der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, Vakgroep Techniek, Arbeid en Organisatie, prof. dr. R.A. Roe, tel. 015-783720

- Toegepaste methoden: checklist, oriëntatielijst en modulaire instrumenten voor de meting van diverse kenmerken van de organisatie, werksituaties, personen, arbeidsgedrag en gevolgen voor individu en organisatie

Publikatie: "De Delftse Meetdoos voor kwaliteit van de arbeid: oriëntatie voor gebruikers", L.A. ten Horn en R.A.Roe, Technische Universiteit Delft, 1984

Idem(Herziening 1986), Vakgroep Techniek, arbeid en organisatie, Technische Universiteit Delft, 1986

"De Delftse Meetdoos voor Kwaliteit van Arbeid: Vergelijkingscijfers bij de enquête 'Uw werk.....en wat u er van vindt' ", L.A. ten Horn, Vakgroep Techniek, arbeid en organisatie, Technische Universiteit Delft, 1986.

"De Delftse Meetdoos voor Kwaliteit van arbeid", L.A. ten Horn en A.G.Arnold in: "Methoden, technieken en analyses van personeelsmanagement; afl. 3, W.J.M.Meekel, R.J.Tissen en R.H.W.Vinke(red.), Denventer, Kluwer, 1987.

3.13 Trillingen en schokken

Een onderzoek naar aard en omvang van het probleem 'trillingen en schokken in de arbeidssituatie in Nederland'. Tevens wordt gekeken naar risicobeleving door blootgestelde werknemers. Doel is het zoeken naar mogelijkheden van actieve werknemersgroepen om arbeidsomstandigheden ten aanzien van trillingen en schokken te verbeteren.

In de 2e fase die inmiddels is aangevangen vindt een verbreding plaats door een uitbreiding van het aantal verschillende trillingsbelaste beroepsgroepen. Uiteindelijk dient er gekomen te worden tot een officiële normstelling.

Het projekt bestaat/bestond uit de volgende onderdelen:

1. Schatting van de professionele risikopopulatie in Nederland.
1982-1985
2. Gezondheidsklachtenonderzoek: een inventarisatie van klachten onder diverse beroepsgroepen in Nederland
1982-1987
3. Inventarisatie van trillende tuigen, trillingsbelasting per tuig en trillingsarme technologie
1982-1986
4. Van werkplekanalyse tot oplossingen: een methode om op basis van vergelijking en evaluatie van werkplekken te komen tot gerichte oplossingen ter reductie van de trillingsbelasting
Sinds 1987 doorlopend
 - a) reductie van handarmtrillingen bij werkers met motorkettingzagen, slijpgereedschap en stotend handgereedschap
 - b) reductie van handarmtrillingen bij voegers
5. Handleiding voor de Bedrijfsgezondheidszorg
1987-1988

Start: 1982/ Einde : 1989

Technische Universiteit Delft, Vakgroep Veiligheidskunde, ir.A.Burdorf, ir.D. van Drimmelen, drs.Y.Musson, ir.P.Oortman Gerlings e.a.

Disciplinaire benadering: natuurkunde, ergonomie, sociologie, arbeids-hygiëne

Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, trillingsmetingen, interviews

- Publikaties: Deelonderzoek 1:

- "Trillingen op de arbeidsplaats. Inventarisatie van buitenlandse en andere normen", P.Oortman Gerlings, D.van Drimmelen en Y.Musson
DG Arbeid, Voorburg, ICG-rapport LA-DR-10-01, 1984

"Trillen en schokken tijdens het werk. Resultaten van inventarisatiemetingen", Idem

Idem, LA-DR-10-04, in druk.

"Trillen en schokken tijdens het werk. Risicopopulatie in Nederland", Idem, LA-DR-10-05, in druk.

Deelonderzoek 2:

"Trillen en schokken tijdens het werk. Gezondheidsklachtenonderzoek. Deel 1: Doel, opzet en uitvoering", Y.Musson, H.Boshuizen, D. van Drimmelen en P.Oortman Gerlings.

Idem, LA-DR-10-06

"Trillen en schokken tijdens het werk. Gezondheidsklachtenonderzoek. Deel 2: Handarmtrillingen", Y.Musson, A.Burdorf, D. van Drimmelen en H.Boshuizen.

Idem, LA-DR-10-07, in druk.

"Trillen en schokken tijdens het werk. Gezondheidsklachtenonderzoek. Deel 3: Lichaamstrillingen", Y.Musson, A.Burdorf en D. van Drimmelen
Idem, LA-DR-10-08, in druk.

Deelonderzoek 3:

"Werken met hamers. Een veiligheidskundig vooronderzoek naar het trillen en schokken en andere belasting tijdens het werken met pneumatische, hydraulische, elektrische of motorgedreven handhamers; een overzicht en aanbevelingen", D. van Drimmelen, H.Boshuizen, Y.Musson en P.Oortman Gerlings

Delft, Vakgroep Veiligheidskunde TH Delft, 1985

"Trillen en schokken tijdens het werk. Inventarisatie van trillende voer-, vaar-, vlieg-, werk-- en andere tuigen, van trillingsbelasting en van trillingsarme technologie.

Deel 1: Handleiding voor trillingsarme ontwerpen"

Deel 2: Literatuuroverzicht, D. van Drimmelen, A.Burdorf en Y.Musson
Delft, Vakgroep Veiligheidskunde TU Delft, 1986.

(Verder is er een groot aantal tijdschriftartikelen en voordrachten over dit onderzoeksproject. Een lijst hiervan is verkrijgbaar bij de betreffende Vakgroep Veiligheidskunde en bij het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden-NIA, afd. Bidoc)

3.14 Het ontwerp van taakgroepen in organisaties

Doelstellingen: a. Hoe ontwerp je taakgroepen in relatie tot taak-kenmerken (en daarbij organisaties) zodanig dat aan criteria van effi-

ciëntie, kwaliteit van de arbeid en van werkrelaties binnen de onderneming voldaan is? b. Op welke wijze beperken ontwerpkeuzes op hogere aggregatieniveaus het repertoire van mogelijke alternatieven voor het ontwerp van taakgroepen en op welke wijze kan hierbij speelruimte worden gecreeërd?

Start: augustus 1982/ Einde: 1988

Technische Universiteit Eindhoven, Afdeling der Bedrijfskunde, Vakgroep Organisatiepsychologie, mw.dr.s. G. Deetman, dr. H. Kuipers, tel. 040-472569

- Disciplinaire benadering: bedrijfskunde
- Toegepaste methoden: (goeddeels) gestructureerde interviews, case-studie, (participerende) observatie
- Voorgenomen publikatie: dissertatie, tijdschriftartikelen

3.15 Landelijke inventarisatie van gezondheidsrisico's t.g.v. belastende factoren in de arbeid(LIG-project)

Doel van dit project is het bedrijfsklasse-gewijs in kaart brengen van arbeidssituaties in brede zin, alsmede kenmerken van gezondheid, veiligheid en welzijn. In een proefonderzoek is begonnen met de voedings- en genotmiddelen industrie, de papierindustrie, de grafische industrie/uitgeverijen en het wegvervoer.

Aldus is nagegaan of het mogelijk is te komen tot een landelijke inventarisatie van risico's(knelpunten) in arbeid en gezondheid.

Start: 1986

NIPG/TNO, Medisch-Biologisch Laboratorium en de Hoofdgroep Maatschappelijke Technologie, dr. P.G.W. Smulders e.a., tel. 071-178888

- Opdrachtgever: TNO (NIPG/TNO, MBL/TNO en MT)
- Samenwerking met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: arbeidshygiëne, ergonomie, bedrijfstoxicologie, sociale wetenschappen, epidemiologie
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek en interviews met sleutel-informanten
- Stand van zaken: In 1987 vond een evaluatie plaats van 5 concept-rapporten(een methodologisch deel betreffende de aanpak en vier inhoudelijke deelrapporten over elk van de 4 bedrijfsklassen) en werd nagegaan op welke wijze dit samenwerkingsproject zal worden voortgezet.

3.16 **Arbeid en gezondheid in vier typen instellingen van intramurale gezondheidszorg**

Met het onderzoek werd beoogd het in kaart brengen van de arbeids-situaties en de gezondheid van werknemers in vier typen van gezondheidszorginstellingen (algemene ziekenhuizen, psychiatrische ziekenhuizen, zwakzinnigeninrichtingen en verpleeghuizen).

Er is in dit onderzoek gekozen voor de vragenlijstmethode onder alle personeelsleden in de instellingen om meer inzicht te krijgen in de relatieve problemen m.b.t. de arbeid en ervaren gezondheid van personeel werkzaam in de intramurale gezondheidszorg. In 1986 is uiteindelijk in 34 instellingen een vragenlijst uitgezet onder de ruim 14.000 personeelsleden.

De rapportage omvat in eerste instantie een vergelijking tussen de vier typen instellingen, uitgesplitst naar beroepskategorieën.

Dit projekt is tot stand gekomen n.a.v. het literatuuronderzoek "Arbeidssituaties en bedrijfsgezondheidszorg" en de interviews met sleutelinformanten over hetzelfde onderwerp (zie: Publikaties)

Start: februari 1986/ Einde: 1987; afgesloten

NIPG/TNO, J.S. Oversloot, M.J.Th.Schlatmann, C.R. de Winter, tel. 071-178888

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen, epidemiologie
- Toegepaste methoden: vragenlijst Persoonlijk Functioneren in de Arbeidssituatie(VFPA), interviews met sleutelinformanten
- Publikatie: "Arbeidssituaties en bedrijfsgezondheidszorg in ziekenhuizen; een literatuurstudie", P.G.W. Smulders, P.C. Bragt, M.P. van der Grinten, J.S. Oversloot en H. Hoolboom, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 's Gravenhage, 1985
- "Arbeidssituaties en bedrijfsgezondheidszorg in ziekenhuizen; de visie van 36 sleutelinformanten in 10 algemene ziekenhuizen", H.Holboom en P.G.W.Smulders, Directoraat-Generaal van de Arbeid, Voorburg, 1987
- "Werknemers in de intramurale gezondheidszorg over hun arbeid en gezondheid", C.R. de Winter, J.S.Oversloot, M.J.T.H.Slapman en P.G.W.Smulders, Idem, 1987

3.17 Epidemiologisch onderzoek naar stress in de arbeidssituatie

Epidemiologisch onderzoek naar stress in de arbeidssituatie met als accenten: inventarisatie van stress veroorzakende omstandigheden in de arbeidsomstandigheden (bijvoorbeeld kantoorautomatisering); instrument-ontwikkeling rond stressoren en gezondheidseffecten; relatielegend epidemiologisch onderzoek; ontwikkeling van preventiegerichte activiteiten, waaronder voorlichting/scholing gericht op de bedrijfsgezondheids- en personeelszorg.

Dit programma is in 1987 verder ingevuld met enkele concrete onderzoeksvoorstellen. Verder wordt in dit verband een inventariserend onderzoek uitgevoerd naar de aanpak van stress-problemen(interventie, preventie, reductie) in een aantal bedrijven en instellingen. Stand van zaken: Dit jaar gaat een inventariserend onderzoek van start, dat tot doel heeft zicht te krijgen op mogelijkheden om stress binnen het bedrijf aan te pakken. Op basis van een literatuuronderzoek zal verder getracht worden een globaal inzicht te verkrijgen in de ernst en de omvang van stress bij verschillende beroepsgroepen

Start: 1986;

NIPG/TNO, F. Marcelissen, tel.071-178888

- Samenwerking met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: psychologie, epidemiologie
- Toegepaste methoden: vragenlijstonderzoek, tests, voorlichting/scholing
- Publikatie: "Stress in de arbeidssituatie", C.L. Ekkers en A.F.Sanders, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1987

3.18 Onderzoeksprogramma Arbeidsplaatsverbetering in de bouwnijverheid

Dit programma heeft tot doel om via een systematische weg "Knelpunten-analyse - oplossingsmogelijkheden - realisatie/implementatie" te komen tot arbeidsplaatsverbetering voor beroepsgroepen in de bouwnijverheid. In eerste instantie wordt het toegespitst op stucadoors en metselaars. NIPG/TNO, J. Dul, M.P. vd Grinten, M. Berendsen, V.H. Hildebrandt, tel. 071-178888

- Disciplinaire benadering: technische ergonomie, bedrijfsgeneeskunde
- Toegepaste methoden: werkplek- en werkanalyse, (oplossingen) ontwerpen, interviews
- Publikaties: tijdschriftartikelen;

"Gezondheidsonderzoek bij stucadoors", V.H. Hildebrandt, F.L. Piena, F.A. Platenburg-Gits en M.M. van der Klaauw, NIPG/TNO Leiden, 1985

3.19 **Arbeidsplaatsverbetering bij het straatmaken**

Doelstelling is het verminderen van de fysieke belasting bij het straatmaken. Het onderzoek bestaat uit:

- inventarisatie van mogelijke belemmeringen voor aanschaf van hulpmiddelen, ten einde voorlichting in de toekomst daarop te kunnen richten
- beoordelen of het gebruik van hulpmiddelen de arbeidsplaats daadwerkelijk verbetert en zo het effect van de Subsidieregeling APV straatmakers 1986 evalueren.

In 1986 werd gestart met een literatuuronderzoek naar de problematiek van de straatmaker.

In 1987 vond een 40-tal bezoeken aan bedrijven, gemeenten en fabrikanten plaats waarin de informatie verzameld werd aan de hand waarvan een rapport en een drietal voorlichtingsbrochures zullen verschijnen.

Start: 1985/ Einde: november 1987

NIPG/TNO, G. Huppés, K.J. Poll, M. Berndsen, tel. 071-178888

- Opdrachtgever: Stichting Arbouw
- Samenwerking met het DG van de Arbeid en de Stichting Arbouw (vh BG Bouw)
- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, observatie, interviews
- Publikaties: "Mogelijkheden van arbeidsplaatsverbetering in het straatmaken; inventarisatie van hulpmiddelen en ontwikkelingen", G. Huppés en K.J. Poll, BG Bouw Amsterdam, 1985

3.20 **Monotoon werk in de industrie**

In de Arbeidsomstandighedenwet (artikel 3) wordt de werkgever verplicht kortcyclisch werk zoveel mogelijk te verminderen. Door middel van tenminste 6 case-studies in de Nederlandse industrie werd kort cyclisch/monotoon werk geïnventariseerd.

Start: maart 1985/ Einde: voorjaar 1987; afgesloten

Studiecentrum voor Technologie en Beleid/TNO, drs. A. Brouwers, dr. W. Buitelaar, tel. 055-773344,

- Opdrachtgever: **Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid**
- Disciplinaire benadering: psychologie en sociologie van arbeid en organisatie
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, analyse van bestaande onderzoeksgegevens, (on)gestructureerde interviews, case studies
- Publikatie: "Short cycled work". A. Brouwers, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 's Gravenhage 1986
- "Monotone arbeid nu en straks; kort cyclisch werk in industrie en dienstverlening: herkenning, beïnvloeding en ontwikkelingen", A.A.F.Brouwers, W.L.Buitelaar en J.Verkerk, Bureau Humanisering van de Arbeid TNO, Leiden, juni 1987(HA.330)
- "Kort cyclische arbeid;verslag van zes cases in industrie en dienstverlening", A.A.F.Brouwers, W.L.Buitelaar en J.Verkerk, Bureau Humanisering van de Arbeid TNO, Leiden, september 1987(HA.330a)

3.21 Arbeidsomstandigheden in wasserijen

Metten van lawaai, werkoverleg, arbeidsplaatsverbetering, vermindering uitstoot in wasserijen. Doel is het verkrijgen van overheidssubsidies voor het verbeteren van arbeidsomstandigheden.

Start: sinds 1978 doorlopend

Instituut voor Reinigingstechnieken/TNO, J. Hoogland en v.Mil; tel. 015-696900

- Publikaties bij TNO

3.22 Arbeidsomstandigheden in timmerfabrieken

Oorzaken van lawaai in timmerfabrieken. Onderzoek naar werkomstandigheden in 10 fabrieken, met name gericht op stank, lawaai en stof.

Start: sinds 1978 doorlopend

Houtinstituut/TNO, ing. J.W.P.T. van der Drift, 015- 569330

- Publikaties bij TNO

3.23 Kort-cyclische arbeid; fase I en II

Het onderzoek was gericht op de volgende vragen:

- welke verschuivingen doen zich voor, met name onder invloed van de toepassing van nieuwe technologieën, in plaatsen en sectoren waar kortcyclische arbeid wordt verricht? (onder andere verschuift het

zwaartepunt van kort-cyclische arbeid van de industriële sector naar de administratieve)?

In fase II kwamen de volgende aspecten aan de orde:

- praktisch georiënteerde kenmerken ter onderscheiding en lokalisering van de diverse kort-cyclische arbeidstaken(herkenning);
- een nadere inventarisatie van methoden die kunnen worden gehanteerd om dergelijke arbeidstaken te voorkomen of te bestrijden(beïnvloeding);
- de ontwikkelingen die zich met name onder invloed van toepassing van nieuwe technologieën kunnen voordoen(trends);
- de samenhang van deze arbeidsvormen met andere belastende aspecten van de arbeidssituatie(gecombineerde belastingen);

Start: januari 1985/ Einde: februari 1987; afgesloten

Bureau Humanisering van de Arbeid/TNO in samenwerking met NIPG/TNO en STB/TNO, tel. 071-178888

- Opdrachtgever en financierende instantie: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: functiepsychologie, arbeids- en organisatiepsychologie, en -sociologie
- Toegepaste methoden: case-studies
- Publikatie: "Lopende band-, kortcyclische-, machinegebonden arbeid", rapport fase I, A.A.F. Brouwers, B. Kanters en C.L. Ekkers, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 's Gravenhage, 1981 "Kort cyclische arbeid; verslag van zes cases in industrie en dienstverlening", A.A.F.Brouwers, W.L.Buitelaar en J.Verkerk, Bureau Humanisering van Arbeid TNO, september 1987(rapport HA.330a)

3.24 Sociaal beleid en scholing in de sector van het goederenvervoer over de weg

Het vooronderzoek omvatte een brede en globale inventarisatie van gegevens en kenmerken van de bedrijfstak.

Het hoofdonderzoek omvat twee deelonderzoeken met als doel:

- het ontwikkelen van instrumenten ten behoeve van sociaal beleid in de bedrijven, zo mogelijk beproeven van de toepassing en invoering ervan;
- het verbeteren van de aansluiting tussen de beroepsopleiding en de toekomstige functie-eisen van de chauffeurs, alsmede het ontwikkelen van structuur en organisatie van de toekomstige opleidingen.

Voorzien is eveneens de beproefing van ontwikkelde instrumenten in de praktijk.

Start: april 1982/ Einde: augustus 1986; afgesloten

Bos & Co, Utrecht tel. 030-892194

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Publikaties: "Sociaal Beleid in het beroepsgoederenvervoer over de weg", COB/SER oktober 1984

"Werken in het beroepsgoederenvervoer over de weg", COB/SER, oktober 1984

"De chauffeur, zijn werk, zijn opleiding in het beroepsgoederenvervoer over de weg", COB/SER, oktober 1984

J.J.Bos, G.Krijnen en J.A.E.V. de Rooy van Zuydewijn

3.25 Gezond functioneren in de schoenenindustrie

Het onderzoek had als doel het wekken van een brede interesse voor het onderwerp ziekteverzuim en ziekteverzuimbeheersing, waarbij een relatie wordt gelegd tussen ziekteverzuim en organisatiebeleid binnen de onderneming, zodat economisch verantwoorde acties ondernomen kunnen worden om het gezond functioneren van werknemers en bedrijven te bevorderen. In dit schoenenindustrie-project richtte men zich voor een belangrijk deel op de ontwikkeling en verzorging van een voorlichtingsprogramma en op de organisatie van voorlichtingsbijeenkomsten en groepsgesprekken.

Start: 1982/ Einde: september 1986; afgesloten

Bureau van Spaendonck Tilburg, Adviesgroep "Beleid en Organisatie" tel. 013-654111

- Opdrachtgever: Ministerie van Economische Zaken, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, COB/SER
- Publikatie: "Beter werken en integrale kwaliteitszorg in de schoenenindustrie", samengesteld door J. van de Broek, COB/SER, 1987(nr.87-60)

3.26 Samenhang tussen sociaal beleid en organisatiekenmerken

In dit vooronderzoek gaat het om een nadere bestudering van de veronderstelde samenhang tussen enerzijds aspecten van sociaal beleid (met name: wijze van totstandkoming, inhoud/kwaliteit, instrumentarium oftewel middelen, betrokken partijen), en anderzijds structurele en culturele factoren/variabelen.

Start: januari 1986/ Einde: medio 1988

Christelijk Nationaal Vakverbond, Afdeling Onderzoek, Utrecht, J.

Paauwe, tel. 030-913911

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, case-studies, interviews

3.27 **Nieuwe arbeidspatronen en hun effecten op veiligheid, gezondheid en welzijn**

Het onderzoek beoogde meer inzicht te geven in de gevolgen van nieuwe arbeidspatronen (NAP's) en hun effecten op veiligheid, gezondheid en welzijn (VGW), ter ondersteuning zowel van het vergunningenbeleid op basis van de Arbeidswet 1919 als van het te voeren beleid in het kader van de nieuwe wet. Er zijn ook aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek. Het onderzoek voltrok zich in 2 fasen:

- fase 1: (inventarisatiefase) waarin 1. de belangrijkste typen/-varianten van NAP's werden geïnventariseerd; 2. de relevante wet- en regelgeving betreffende NAP's werden verzameld en geordend; 3. een conceptueel model voor het systematiseren van de te onderzoeken relaties tussen NAP's en VGW werd ontwikkeld; 4. verkenning van literatuurvindplaatsen inzake NAP's en VGW plaatsvond.

- Fase 2, waarin - aan de hand van het ontwikkelde model de bestaande literatuur nader werd bestudeerd. In deze fase was de aandacht vooral gericht op de mogelijke effecten van NAP-kenmerken op VGW-aspecten. Start: september 1985/ Einde: 1987(fase 1+2); afgesloten

IVA - Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek, Tilburg, tel. 013-662443

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek
- Publikatie: interimrapport betreffende fase 1
"Nieuwe arbeidspatronen en hun effecten op veiligheid, gezondheid en welzijn; een literatuuronderzoek", M.H. van Eijk en H.J.P.Derks, Directoraat-Generaal van de Arbeid, 1987

3.28 **Ontwikkeling cursusprogramma t.a.v. kwaliteit van werk en organisatie**

Het project omvat de ontwikkeling van een drietal cursussen met als centraal thema "de kwaliteit van werk en organisatie".

Bij de invulling van dit thema wordt voortgebouwd op de visie welke

spreekt uit een bestaande "Kerncursus" van de Stichting Nederlands Instituut ter bevordering van de Kwaliteit van Werk en Organisatie (NKWO). In de nieuwe cursussen zal echter veel meer plaats worden ingeruimd voor de automatiseringsproblematiek van de onderneming.

In de cursussen wordt de nadruk gelegd op de inrichting van de productie-organisatie als wisselwerking tussen productieproces, besturingsstructuur en taakstructuur.

De cursussen worden opgezet voor verschillende doelgroepen, nl. voor "beslissers" in grote administratieve bedrijven, en voor de managers van kleinere industriële bedrijven.

Start: september 1984/ Einde: 1e kwartaal 1988

Stichting NKWO, 's Hertogenbosch tel. 073-142913; Algemene Werkgeversvereniging, Haarlem tel. 023-231231; Berenschot, Utrecht tel. 030-916916

- Opdrachtgever: Commissie voor Ontwikkelingsproblematiek van Bedrijven
Stand van zaken per 30 juni 1987:

De cursussen voor managers van grote dienstverlenende organisaties en leidinggevenden uit kleine industriële organisaties zijn gereed, uitgetest en vastgesteld.

Voor eind 1987 komt ook de cursus voor middenkader in grote dienstverlenende organisaties gereed en wordt uitgetest.

Er komt een cursus voor OR-leden.

Begin 1988 wordt het cursusmateriaal gepubliceerd in overzichtboekjes en ringmappen.

3.29 **Arbeidshygiënisch onderzoek naar huisvestingsproblematiek in verband met arbeidsomstandigheden bij de Rijksoverheid**

Doel is het inventariseren, beoordelen, toetsen en adviseren met betrekking tot huisvestingsproblemen wanneer deze de arbeidsomstandigheden nadelig beïnvloeden.

Start: doorlopend

Rijksgeneeskundige Dienst, afd. A&E, S.R. Kurvers, A. van der Meer

- Toegepaste methoden: meten

3.30 **Evaluatie-onderzoek Inspectie-Plus-Pakket**

Dit onderzoek betreft de ontwikkeling van een zelfdiagnose-instrument, waarbij aan de hand van inspectielijsten Arboknelpunten systematisch in kaart kunnen worden gebracht. Het systeem voorziet tevens in het tot

oplossing brengen van deze knelpunten.

Er is een versie ontwikkeld voor de meer industrieel gerichte organisaties en één voor die organisaties, waar overwegend van kantoorarbeid sprake is.

Het Arbo-diagnoseinstrument wordt in cursusverband aan medewerkers in organisaties overgedragen. Vooraf wordt uitgebreid aandacht besteed aan de wijze van uitvoering van dit systeem.

Start: december 1984/ Einde september 1987; afgesloten
Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, afdeling
Bedrijfsopleiding en -Advisering, tel.020-5498611

- Financiering: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: diverse
- Toegepaste methoden: case study, participerende observatie
- Publikaties: "IPP-Industrie", "IPP-kantoren" en een samenvattende rapportage(intern)

3.31 Informatie en Kommunikatie over kwaliteit van de Arbeid (IKKA)

In 1987 werd aangevangen met de uitvoering van een haalbaarheids-onderzoek naar de mogelijkheden van een informatiesystematiek op het terrein van de kwaliteit van de arbeid, het zgn IKKA-systeem: Informatie en Koördinatie van gegevens met betrekking tot Kwaliteit van de Arbeid. Het IKKA-systeem moet antwoord kunnen geven op de vraag "welke knelpunten in de kwaliteit van de arbeid, ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid komen in welke branches, bij welke groepen van werknemers en in welke mate voor?". Het is de bedoeling bij de beantwoording van deze vraag zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande informatiebronnen. Door kwantitatieve informatiegegevens te koppelen aan andere kwalitatieve databestanden over kwaliteit van de arbeid, ontstaat een informatienetwerk dat gebruikt kan worden door beleidsorganen van overheid, werkgevers, werknemers en onderzoekers.

Start: eind 1987/ Einde: eind 1988

Nederlands instituut voor arbeidsomstandigheden, drs. N. Terra en drs G.Baayens, tel. 020-5498499

3.32 Begeleiding en Evaluatie experimentele regeling Arbeidsplaatsverbetering (BEA)

Het onderzoek richtte zich op de metaalproduktensektor. Doelstellingen

waren:

- a. begeleiden van bedrijven bij realisatie van arbeidsplaatsverbetering;
- b. evaluatie van arbeidsplaatsverbetering met betrekking op: effecten op kwaliteit van de arbeid, op verzuim, op WAO-instroom, op kosten-baten verhouding. Evaluatie van bedrijfsinterne condities die van invloed zijn op arbeidsplaatsverbeteringen;
- c. ontwikkelen van een beleidsinstrument op grond waarvan tot een actieve aanpak van de arbeidssituatie gekomen kan worden.

Stand van zaken: momenteel vindt er een vervolgproject plaats bij een van de onderzochte bedrijven.

Start: september 1983/ Einde: eind 1987; afgesloten

Nederlands Instituut voor arbeidsomstandigheden, drs. R. Fortuin, drs. N. Terra, tel. 020-5498495

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen, economie, arbeids-hygiëne
- Toegepaste methoden: observatie, interviews/groepsgesprekken, metingen (arbeidshygiënisch)
- Publikaties: "Op weg naar beter werk; ervaringen, modellen en instrumenten voor maatwerk in Arbo-beleid". N.Terra, J.Christis, R.Fortuin en M.Meerman, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden - NIA, Amsterdam, januari 1988
- "Baten de kosten?; een bedrijfseconomische waardering van arbeidsplaatsverbetering", J. de Haan en N.Terra, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden - NIA, Amsterdam, januari 1988

3.33 Ploegendienst

Gelijktijdig werden een evaluerend literatuuronderzoek ploegendienst en een veldonderzoek naar ploegenarbeidssystemen uitgevoerd. In het evaluerende literatuuronderzoek stond centraal: de gehanteerde methodologie, de relaties met ziekteverzuim en WAO-toetreding, en conclusies ten aanzien van de gevolgen voor het functioneren van werknemers in ploegendienst. Het veldonderzoek was gericht op de vraagstellingen: wat is het differentieel effect van verschillende werkschema's op het psychosomatisch welzijn en het privé en sociale leven van werknemers in ploegendienst? En welke factoren spelen in Nederland bij de vormgeving van ploegendienstroosters een rol, en in hoeverre is er daarbij sprake van een inbreng van de sociale wetenschappen?

Start: december 1983/ Einde: 1987; afgesloten

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, drs. R.Fortuin, tel. 020-5498611

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
 - Samenwerking met Universiteit van Amsterdam, Subfaculteit Psychologie, Vakgroep Arbeids- en Organisationspsychologie
 - Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen
 - Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, veldonderzoek
 - Publikaties: "Ploegendienst als arbeids- en leefomstandigheid", drs.Th.Meijman, drs.R.Kampman, mw.drs.A. de Vries, Stichting CCOZ/NIA, Amsterdam
- deel 1: Rock around the clock, december 1986
deel 2: Rythm and blues, voorjaar 1987
deel 3: samenvattend verslag, voorjaar 1987

3.34 **Arbeidsplaatsverbetering in de rubberindustrie**

Dit onderzoek is gericht op het verbeteren van de arbeidsomstandigheden en het arbo-beleid in de Nederlandse rubberindustrie door middel van het inventariseren van veiligheids- en gezondheidsrisico's (fase 1). De tweede fase betreft veldonderzoek teneinde een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de knelpunten in de arbeidsomstandigheden alsmede van de reeds gerealiseerde verbeteringen.

De derde fase beoogd daadwerkelijke arbeidsplaatsverbetering te realiseren.

Start: najaar 1986/ Einde: voorjaar 1990

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, drs. S.Nossent en drs.M.A.Ziekemeijer, tel. 020-5498481

- Samenwerking met de Landbouw Universiteit Wageningen
- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, ongestructureerde interviews, case-studies

3.35 **Meervoudige belasting**

Dit literatuuronderzoek heeft ten doel een inventarisatie op te leveren van de bestaande kennis over het fenomeen van meervoudige (arbeids)belasting en om na te gaan in hoeverre de gevonden kennis en inzichten corresponderen met een, binnen de Stichting CCOZ ontwikkeld,

model van arbeidsbelasting. Het onderzoek zal tevens licht werpen op de lacunes in de kennis omtrent het probleem. De benadering geschiedt enerzijds vanuit arbeidsgeneeskundige en arbeidshygiënische optiek, anderzijds wordt de sociaal-wetenschappelijke literatuur bekeken. Meer empirisch/veldgerichte vervolgstudies zijn in voorbereiding.

Start: 1987/ Einde: voorjaar 1988

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden - NIA, Amsterdam,

M.van Dormolen en C.Hertog, tel. 020-5498490/480

- Samenwerking met de Universiteit van Amsterdam

4 Veiligheid

4.1 Veiligheid, gezondheid en welzijn in een chemisch bedrijf

Doel van dit onderzoek was het inventariseren van veiligheidsregels en arbeidsomstandigheden binnen een chemisch bedrijf, met als doel te komen tot een beter gebruik van veiligheidsregels in een arbeidssituatie die zich kenmerkt door een hoge mate van veiligheid, gezondheid en welzijn.

Start: februari 1985/ Einde: november 1986; afgesloten

Rijksuniversiteit Leiden, Vakgroep Arbeids- en Organisationspsychologie, drs. J.J. Boonstra, tel. 071-148333 tst. 3271

- Samenwerking met de Wetenschapswinkel Leiden
- Disciplinaire benadering: arbeids- en organisationspsychologie
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, schriftelijke enquête, gestructureerde interviews, toxicologische meting op de werkplek
- Publikaties: tijdschriftartikelen in Risikobulletin en Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg;
"Veiligheid, tot welke prijs?", J.J. Boonstra, Rijksuniversiteit Leiden, april 1980
"Humanisering of beheersing van de arbeid", J.J. Boonstra, Vuga 's Gravenhage, 1985

4.2 Veiligheid in de industrie en het recht

Onderzoek naar de invoering van de Arbo-wet in de industrie. Dit onderzoek maakt deel uit van een groter onderzoek naar veiligheidskunde.

Start: januari 1985

Technische Universiteit Delft, Faculteit der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, vakgroep techniek, bedrijf en bestuur, sectie recht en bestuurskunde, mr. ir. A. Rijlaarsdam, tel. 015-783556

- Disciplinaire benadering: rechtswetenschappen
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse
- Publikatie: nog te schrijven tijdschriftartikel (verschijnt in 1988) en rapport

4.3 **Ontwikkeling van een taakanalyse - een observatietechniek ten behoeve van diagnose, voorlichting en evaluatie, gericht op de bevordering van de arbeidsveiligheid**

Het bevorderen van de arbeidsveiligheid kan worden omschreven als het voorkomen van storingen in mens-machinesystemen, functionerend in een organisatorisch kader. Invalshoeken zijn de techniek, het menselijk gedrag in relatie tot zijn taak en de organisatie. De activiteiten van het NIPG/TNO richten zich met name op de instrumentontwikkeling en het gebruik daarvan ten behoeve van de beide laatste aspecten.

In 1986 werd met name aandacht besteed aan de toetsing van de bruikbaarheid van de ontwikkelde observatietechniek als instrument ten behoeve van gedragstraining (zie ook het project 'Veiligheid in de meubelindustrie'), alsmede de evaluatie.

NIPG/TNO, V.A.Güttinger, tel. 071-178888

- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen, veiligheidskunde
- Toegepaste methoden: observatie met behulp van videotechneken, vragenlijsten, interviews
- Publikaties: "Risicoperceptie en riskant gedrag in de arbeids-situatie, een onderzoek bij lassers", V.A. Güttinger, gewijzigde 2e druk, NIPG/TNO Leiden, 1985

Naast de gebruikelijke (deels vertrouwelijke) rapportages, zal op basis van de opgedane ervaringen in 1987 een bijdrage worden geleverd aan een, door de Nederlandse Vereniging voor Psychonomie uit te geven boek over "Omgevingspsychologie".

Zie ook: 3.16 Landelijke inventarisatie van kenmerken van arbeid en gezondheid(LIG-project)

Zie ook: 10.21 Evaluatie experimenteel onderzoek gemeenschappelijke bedrijfsgeneeskundige- en veiligheidsdienst

Zie ook: 10.27 Gebruikservaringen met gehoorbeschermingsmiddelen

Zie ook: 10.28 Inventarisatie van stoffen in verband met

schadelijke effecten op de reproductie en het nageslacht

Zie ook: 10.29 Bibliografisch onderzoek bedrijfsongevallen en beroepsziekten in Nederland

Zie ook: 11.3 Verbetering arbeidsomstandigheden
arbeidsomstandigheden in de meubelindustrie

Zie ook: 12.14 De rol die de (massa-)communicatie speelt bij
riskante industrieële en technologische activiteiten

5 Sociale Zekerheid

5.1 Herverdeling van arbeid en sociale zekerheid

Met dit onderzoek werd een kwantitatieve analyse beoogd van de gevolgen van herverdeling van arbeid voor het volume van de sociale zekerheid.

Het project was in twee delen gesplitst:

- deel I aanvullend onderzoek betreffende de arbeidsmarkt
- deel II integrale analyse van ATV/ADV-varianten 1985-1990

Start: augustus 1985/ Einde: juli 1987; afgesloten

Universiteit van Amsterdam, Stichting voor Economisch Onderzoek, W. Driehuis, C. Teulings, P. Koopman, tel. 020-242412

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
 - Disciplinaire beandering: economie
 - Toegepaste methoden: analyse van ATV/ADV-variabelen
- Publikatie: "Herverdeling van arbeid en sociale zekerheid",
C.N.Teulings, C.C.Koopmans, M.A.Koopmanschap en L.Vledder, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, augustus 1987(COSZ-reeks)

5.2 De toekomstige ontwikkeling van de sociale zekerheid

De vraagstelling bij dit onderzoek luidde: welke zijn - onder de verschillende nader gespecificeerde vooronderstellingen betreffende economische groei, demografische ontwikkelingen en internationale politieke conjunctuur - de belangrijkste eisen (verder bezuinigen, uitbreiding van het stelsel; herstructurering; reprivatisering etc.) die aan het stelsel van sociale zekerheid zullen worden gesteld?

Welke maatschappelijke groeperingen zullen daar voor en tegen zijn?

Welke factoren zullen de krachtsverhoudingen tussen de verschillende perspectieven bepalen? Welke mogelijke vormen van politieke ruil en compromis zijn denkbaar? Welke zijn in dat kader de meest realistische alternatieven?

Start: september 1983/ Einde: 1986; afgesloten

Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut voor Politicologie, J. Roebroek, tel. 080-512009

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Sociale Verzekeringsraad
- Publikatie: "De politieke toekomst van de sociale zekerheid",
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1986(COSZ-reeks nr.11)

5.3 Rechtsvergelijkend onderzoek naar arbeidsongeschiktheidsregelingen in EG-landen (Nederland, Duitsland en Engeland)

Vraagstellingen van dit onderzoek zijn: in hoeverre zijn arbeidsongeschiktheidsregelingen op civielrechtelijk en sociaal zekerheidsrechtelijk gebied gericht op reïntegratie van gehandicapten in het arbeidsproces. Zijn de regelingen in de onderzochte landen vergelijkbaar
Start: januari 1985/ Einde: 1989

- Rijksuniversiteit Utrecht, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Vakgroep Privaatrecht, Sectie Sociaal Recht, mr. S. Klosse, prof. mr. A.P.C.M. Jaspers en prof. mr. E.H. Hondius (promotores), tel. 030-393155/393178
- Disciplinaire benadering: rechtswetenschappen
 - Toegepaste methoden/ inhoudsanalyse
 - Publikatie: "Herziening AAW/WAO en de tewerkstellingsmogelijkheden van gedeeltelijk arbeidsongeschikten", S. Klosse, interimverslag, november 1985
 - "De WAGW, wat kun je daar mee?", S. Klosse, Tijdschrift voor Sociaal Recht, februari 1987

5.4 Interactie tussen uitvoeringsfunctionarissen en cliënten

Probleemstelling van het onderzoek: het verkrijgen van inzicht in de gang van zaken bij contacten tussen uitvoeringsfunctionarissen en cliënten, die plaatsvinden in het kader van de toepassing van de ZW/AAW en WAO. Onderzocht zal worden hoe functionarissen en cliënten die contacten ervaren en welke knelpunten zij daarin onderkennen. Het onderzoek maakt deel uit van het vervolgonderzoek van de SVr naar de positie van vrouwen in de AAW/WAO. In 1987 is een begin gemaakt met de voorbereiding van een onderzoeksvoorstel. Dit voorstel wordt ontwikkeld door onderzoekers van de SVr, het GAK en de GMD. Met de feitelijke uitvoering van het onderzoek zal waarschijnlijk in 1988 worden begonnen.

Start: 1987

Sociale Verzekeringsraad, P.C. Hermans, tel. 079-530475

- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête, ongestructureerde interviews
- Publikatie: "Interactie tussen uitvoeringsfunctionarissen en cliënten", mw. C.A. Harkes - de Groot, deelverslag, mei 1986

5.5 Reïntegratie activiteiten AAW/WAO voor mannen en vrouwen

Is er sprake van verschil in inspanning op het gebied van reïntegratie door de GMD ten aanzien van mannen en vrouwen.

Dit project maakt deel uit van een onderzoek naar de positie van vrouwen in de uitvoering van de arbeidsongeschiktheidswetten.

Sociale Verzekeringsraad, P.C. Hermans, tel. 079-530475

- Samenwerking met de GMD
- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: analyse van bestaande onderzoeksgegevens, dossieronderzoek

5.6 Voorlichting over de arbeidsongeschiktheidswetten

Het verkrijgen van inzicht in de kwaliteit van het standaard schriftelijk voorlichtingsmateriaal van uitvoeringsorganen over de arbeidsongeschiktheidswetten en het verkrijgen van inzicht in de manier waarop voorlichting in de uitvoeringspraktijk plaatsvindt. Dit project maakt deel uit van een onderzoek naar de positie van vrouwen in de uitvoering van de arbeidsongeschiktheidswetten.

Sociale Verzekeringsraad, P.C. Hermans, tel. 079-530475

- Disciplinaire benadering: communicatiewetenschappen
- Toegepaste methoden: ongestructureerde interviews, taal technische analyse
- Publikatie: "Verslag inventarisatie voorlichtingmateriaal", P.C. Hermans, deelverslag september 1985

5.7 Uitvoeringsonderzoek Wet Arbeid Gehandicapte Werknemers(WAGW)

Het onderzoek heeft tot doel inzicht te verschaffen in de werking en de effectiviteit van de WAGW voor wat betreft:

- uitvoerbaarheid van verschillende onderdelen van de wet;
- de wijze van uitvoering;
- coördinatie tussen de betrokken organisaties;
- de wijze waarop contacten tussen uitvoeringsorganisaties, ondernemingen en overheidsinstellingen tot stand gebracht worden.

Het onderzoek is een onderdeel van het evaluatie-onderzoek WAGW dat uitgevoerd wordt onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Sociale Zaken.

Start: december 1987/ Einde: juli 1989

Sociale Verzekeringsraad, drs.P.C.Hermans en drs.A.J.Melief,
tel.079-530476

5.8 Hulpmiddelen voor gehandicapten

Het onderzoek richt zich op:

- verbetering en kostenbesparing van mobiliteitsvoorzieningen;
- verkrijgen van inzicht in de behoefte van werkplekaanpassingen;
- het verkrijgen van inzicht in de behoefte en mogelijkheden van voorzieningen in de thuissituatie. TNO heeft in samenwerking met de GMD een project betreffende de duurzaamheid van rolstoelen in voorbereiding.

Binnen TNO bezint men zich op de vraag op welke wijze een project met betrekking tot werkplekaanpassingen zal worden opgezet. Hierbij staat de invoering van de WAGW centraal.

Start: augustus 1985

Instituut voor Revalidatievraagstukken/TNO, Hoensbroek, tel. 045-224300

- Opdrachtgever: Projectgroep Zintuiglijk- en Orgaangehandicapten

5.9 Beroepszaken AAW/WAO

Het doel van dit onderzoek was om na te gaan in hoeverre de verwachtingen van de beroepsrechter ten aanzien van de verzekeringsgeneeskundige en arbeidskundige documentatie en oordeelsvorming door de GMD-inbreng voldoende en tijdig worden vervuld.

Start: mei 1983/ Einde: juli 1986; afgesloten

Gemeenschappelijke Medische Dienst, H. Buis, tel. 020-872417

- Disciplinaire benadering: rechten
- Toegepaste methoden: dossieronderzoek van 200 beroepszaken
- Publikatie: "De positie van de GMD als informatieverschaffende en ondersteunende instantie in de beroepsprocedure ingevolge de Beroepswet", GMD, 1986(intern rapport)

5.10 Evaluatie ontwikkelingsproject WAO/AAW

De vraagstellingen van dit onderzoek luiden:

- is het projekt een versterking van de WAO-beweging geweest
- in hoeverre heeft het projekt bijgedragen aan het doorbreken van de afhankelijkheid van de WAO-ers t.o.v. de uitvoeringsorganen en de "zorgsystemen"(welzijnswerk, gezondheidszorg en hulpverlening)
- wat is de rol van de opbouwwerkers en de onderzoeker

Start: april 1982/ Einde: november 1987; afgesloten

Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw - NIMO, K. Fortuin,
C.Rietbergen, tel. 073-137295

- Disciplinaire benadering: andragogiek
 - Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, case-study, archiefonderzoek
- Publikatie: "Lotgenoten-bondgenoten", K.Fortuin en C.Rietbergen,
Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw - NIMO, Den Bosch,
oktober 1987(brochure nr.14)

6 Arbeidsmarkt

6.1 Werkloosheid en gezondheid

De algemene onderzoeksvraag van dit langlopend onderzoeksproject is: waarin verschilt de ervaren lichamelijke en geestelijke gezondheid, leefsituatie en beleving van de leefsituatie van werklozen met die van werkenden.

In deelprojecten worden specifieke groepen werklozen en werkenden onderzocht om na te gaan welk onderscheid er is tussen:

- 1) werkloze mannen en vrouwen
- 2) werkloze metaalarbeiders en kantoorpersoneel
- 3) kort- en langdurig werklozen (op basis van een 2 jaar durend follow-up onderzoek)
- 4) verborgen werkloze vrouwen en vrouwen die zich als werkzoekend hebben ingeschreven
- 5) werklozen in stedelijke en in plattelandsgebieden

Start: mei 1982/ Langlopend project

Rijksuniversiteit Leiden, Instituut voor Sociale Geneeskunde, drs. H. Verkleij, mw.dr. I.P. Spruit en drs. D.J. Klein Hesselink,
tel. 071-275631

- Disciplinaire benadering: medische sociologie
- Toegepaste methoden: diepte-interviews, survey-onderzoek, enquête, multivariate technieken
- Opdrachtgever: Praeventiefonds, WHO-Euro, Provincie Zeeland
- Publikatie: "Werken, werkloos zijn en gezondheid bij gezinnen in Leiden. Een onderzoek naar de beleving van de gezondheid van werkenden en werkloze mannen en vrouwen", I.P. Spruit, 1983
"Unemployment, employment and health", I.P. Spruit, proefschrift Rijksuniversiteit Leiden, 1983
"Werk, werkloosheid en gezondheid; een verslag van 1500 interviews met werkenden en werklozen in de Randstad Holland", H. Verkleij, I.P. Spruit, J.P.A.M. Bastiaansen, J. Stolk en M.G. van Nieuwenhuijzen
"Omgaan met werkloosheid", I.P. Spruit en F. Tazelaar (red.), Wolters Noordhoff, Groningen, 1987

Verder zijn er nog diverse tijdschriftartikelen verschenen.

6.2 **Werkloosheid en ervaren gezondheid, een follow-up studie**

Verandert de ervaren gezondheid naarmate werkloosheid langer duurt, c.q. weer werk gevonden wordt? Een groep van 200 werklozen en 200 werkenden uit het projekt 'Werk, werkloosheid en gezondheid' worden een jaar lang gevolgd.

Start: januari 1983/ Einde: maart 1987

Rijksuniversiteit Leiden, Instituut voor Sociale Geneeskunde, drs.

H.Verkleij, tel. 071-275631

- Disciplinaire benadering: medische sociologie
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquêtes en gestructureerde interviews

Publikatie: dissertatie en tijdschrift artikelen

6.3 **Werkloosheidsbeleving en ervaren gezondheid onder(verborgen en geregistreerd) werkloze vrouwen**

Dit projekt maakt deel uit van het onderzoek 'Werkloosheid en gezondheid'.

Doel van dit onderzoek is de vergelijking van de werkloosheidsbeleving en de ervaren gezondheid tussen verborgen en geregistreerd werkloze vrouwen en werkende vrouwen. Daarnaast worden mannen en vrouwen vergeleken in hun beleving van werkloosheid. Door middel van mondeling gestructureerde interviews worden de gegevens over werkloosheid en gezondheid verzameld bij 200 verborgen werkloze vrouwen, tussen 30 en 50 jaar, die werk zoeken in de administratieve sector. Gegevens van de vergelijkingsgroepen zijn reeds aanwezig.

Start: april 1986/ Einde april 1988

Rijksuniversiteit Leiden, Instituut voor Sociale Geneeskunde, prof.dr.M.G. van Nieuwenhuijzen, dr.I.P.Spruit en drs.D.J.Klein

Hesselink, tel. 071-148333, tst. 3216

- Opdrachtgever: Praeventiefonds
- Publikatie: tijdschriftartikel(en)

6.4 **Methoden voor personeelselectie**

Gewerkt wordt aan de (verdere) ontwikkeling van geavanceerde methodieken voor personeelselectie tegen de achtergrond van psychologische theorieën omtrent arbeidsgedrag, arbeidskunde, psychometrie, voorspel-

lingsttheorie en besliskunde.

Start: 1973/ Einde: 1990

Technische Universiteit Delft, Faculteit der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, Vakgroep Techniek, Arbeid en Organisatie, prof. dr. R.A. Roe, tel. 015-783720

- Samenwerking met de Universiteit van Amsterdam, Vrije Universiteit, PTT Telefonie, Wunderman Instituut, Nederlandse Stichting voor Psychotechniek

Publikatie: "Grondslagen der personeelsselectie", R.A.Roe, Technische Universiteit Delft

6.5 **Aanpassing vraagzijde van de arbeidsmarkt**

De drie basisvragen in dit onderzoek waren:

- Welke factoren binnen de ondernemingen en daarbuiten zijn van invloed op de vormgeving van arbeidsplaatsen?
- Wat zijn de ontwikkelingen in het samenspel van deze factoren geweest en welke verwachtingen kunnen hieromtrent worden geformuleerd?
- Welke aangrijpingspunten en instrumenten zijn er voor de vakbeweging om deze ontwikkelingen te beïnvloeden?

Deze vragen worden aan de orde gesteld in een onderzoeksopzet die een verdeling inhoudt naar drie niveau's: het macro-niveau, het meso- of sectorniveau en het ondernemingsniveau.

Start: september 1983/ Einde: september 1986; afgesloten

Federatie Nederlandse Vakbeweging, Afdeling Onderzoek, Amsterdam tel. 020-5110777

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
 - Publikatie: "Maak passend werk"; eindrapport, F.Faas en M.van Klaveren FNV, afdeling onderzoek, september 1986
- Idem; samenvatting

6.6 **De invloed van technologische ontwikkelingen op de werkgelegenheidsstructuur**

Het onderzoek diende duidelijkheid te bieden over de werkgelegenheidsgevolgen van bepaalde technologieën als flexibele of programmeerbare produktietechnologie, kantoorautomatisering, biotechnologie, telemetrie etc. Bovendien heeft het, ten behoeve van een arbeids-

markt- en scholingsbeleid, gepoogd inzicht te geven in de aard en de intensiteit van de verschuivingen, die onder invloed van die technologieën optreden bij een aantal specifieke beroepen of beroepsgroepen; inzicht ook in de aard en de intensiteit van de knelpunten op de arbeidsmarkt die daarmee gepaard (kunnen) gaan.

Start: januari 1986/ Einde: januari 1987; afgesloten

Studiecentrum voor technologie en beleid/TNO (STB-TNO), Apeldoorn, tel. 055-773344

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid mede namens het Ministerie van Economische Zaken en het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen
- Publikatie: "Technologische ontwikkeling en werkgelegenheidsstructuur; verslag van een vooronderzoek naar de mogelijkheden van een survey-onderzoek", B.C.M.Alders en J.Christis, Studiecentrum voor Technologie en Beleid - TNO, Apeldoorn, februari 1987

6.7 Effecten van automatisering op de werkgelegenheid in de oostelijke mijnstreek

Doel van dit onderzoek was, om via vergroting van inzicht in vraag- en aanbod ontwikkelingen in verband met automatiseringsprocessen op de regionale arbeidsmarkt, te komen tot verbetering van dienstverlening in termen van bemiddeling, scholing/bijtscholing, advisering en voorlichting.

In de uitvoering van dit onderzoek werd het GAB-Heerlen (en m.n. de afdeling Arbeidsmarktonderzoek en bemiddelaars van dit GAB) begeleid en ondersteund door het bureau Mediaan b.v.; het leereffect van dit arbeidsmarktonderzoek voor het GAB stond voorop.

Start: oktober 1985/ Einde: juni 1986; afgesloten

GAB, Heerlen; Mediaan b.v. Bureau voor Strategische Beleidsontwikkeling en Communicatietechnieken, Heerlen tel. 045-718355

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Publikatie: "Onderzoek naar effecten van de automatisering op de werkgelegenheid; een ondersteuning van het ARBVO-beleid in de jaren '90", maart 1986, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

7 Gevolgen van automatisering

7.1 De sociale consequenties van automatisering in de administratieve sector

Door de integrale automatisering van administratieve productieprocessen verandert de arbeidssituatie van medewerkers/sters. Door de ontwikkeling van Technology Assessment kan een model gemaakt worden waarmee voorspellingen gedaan worden ten aanzien van de sociale gevolgen van deze automatisering.

Start: november 1985/ Einde: november 1989

Universiteit van Amsterdam, Vakgroep Sociaal Wetenschappelijke Informatica/Instituut voor Sociale en Bedrijfspsychologie, A. Simonse, K. Tijdens, tel. 020-5253773

- Samenwerking met de Vakgroep Sociaal Wetenschappelijke Informatica van de Universiteit van Amsterdam
- Disciplinaire benadering: psychologie
- Toegepaste methoden: case-studies
- Publikatie: "Meer energie voor sociale verbetering; de sociale gevolgen van een logistiek informatie-systeem bij een energiebedrijf", K.Tijdens, A.Simonse en M.Reijnen, uitgave van de Wetenschapswinkel van de Universiteit van Amsterdam, januari 1988.
- Voorgenomen publikatie: dissertatie

7.2 Management van automatiseringsprojecten

Een onderzoek naar de besluitvorming bij automatisering (o.a. diagnose, ontwerp, inventarisatie). In hoeverre wordt de effectiviteit van automatisering mede bepaald door het type automatisering en de wijze van besluitvorming bij de voorbereiding en introductie?

Start: medio 1983/ Einde: 1988

Vrije Universiteit Amsterdam, Vakgroep Arbeids- en Organisationspsychologie, dr. J.A. Algera, dr. P.L. Koopman, tel. 020-5485502

- Samenwerking met Philips Eindhoven
- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen
- Toegepaste methoden: observatie, interviews, documentatie (inhoudsanalyse) group feedback analysis
- Publikatie: "Gebruikersparticipatie: mogelijkheden, beperkingen,

alternatieven", dr. J.A.Algera en dr. P.L.Koopman in: "Automatisering met een menselijk gezicht", P.A.Cornelis en J.M. van Oorschot, Deventer, Kluwer, 1986.

"Formalization and delegation: two management dilemmas in automation design processes", P.L.Koopman en J.A.Algera.

(Paper for the third European Congress on the Psychology of Work and Organization, Anvers, April 13-15,1987)

"Introductie van nieuwe technologieën: management van automatiseringsprojecten", J.A.Algera, P.L.Koopman en H.P.J.Vijlbrief, in:

"Inleiding in de organisatieveranderkunde", A.J.Cozijnten en W.J.Vrakking(red.), Samson, 1987.

7.3 Doelmatigheid, Kwaliteit van de Arbeid en Automatisering (DOKA)

Doel van dit project is het onderzoeken van de organisatorische voorwaarden bij het ontwerpen van een geautomatiseerd informatiesysteem dat een bijdrage moet leveren aan zowel de doelmatigheid van de organisatie als de kwaliteit van de arbeid. Het onderzoek heeft betrekking op de gemeente Amsterdam.

Start: mei 1985/ Einde: 1988

Rijksuniversiteit Leiden, vakgroep Arbeids- en organisatiepsychologie, drs. J.J. Boonstra, tel. 071-272727 tst. 3709, prof.dr. J.T. Allegro en prof.dr. R.J. van der Vlist (promotores)

- Samenwerking met het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, dr. H.H.W. den Hartog, tel. 020-54987502
- Disciplinaire benadering: arbeids- en organisatiepsychologie
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, analyse van bestaande onderzoeksgegevens, gestructureerde interviews, case-studies, participerende observatie
- Voorgenomen publikatie: dissertatie

7.4 Kantoorautomatisering

Het project is onderdeel van het programma 'Kwaliteit van Werk en Organisatie'. Onderzocht worden de relaties tussen organisatie/technologie, taakinhoud/werkbeleving/medezeggenschap in de administratieve organisaties, als gevolg van technologische ontwikkelingen. Het doel van het onderzoek is om op basis van resultaten van veldstudies inzicht

te krijgen in de administratieve organisatie en middels projecten mede vorm te geven aan het kantoor van de toekomst.

Start: 1981/Einde: 1990

Katholieke Universiteit Nijmegen, Vakgroep Psychologie van Arbeid en organisatie, GITP Bedrijfspsychologie Nijmegen, tel. 080-226468

- Samenwerking met Amro-bank dir. Sociale Zaken, Rabo-bank dir. Sociale Zaken
- Disciplinaire benadering: arbeids- en organisatiepsychologie
- Toegepaste methoden: inhoudanalyse, enquête, case-study
- Publikaties: "De mate van invoering van elektronische apparatuur in het kantoor", drs. F.J.G.Fransen, drs. H.J.L.Seegers en prof.dr.J.J.A.Vollebergh, GITP, Nijmegen, 1982
- "Automatiseren in perspectief; de gevolgen van automatiseren voor de kwaliteit van werk en organisatie bij Rabobank Nederland", drs.H.J.J.L.Seegers, Stichting GITP, Nijmegen, 1984.
- "Technologische revolutie in het kantoor; fase II: Nederland", GITP, Nijmegen, 1985.

7.5 Informatietechnologie in kantoororganisaties

Een explorerend onderzoek naar effecten van automatisering en informatisering op arbeid en organisatie. Doelstellingen zijn: 1. het analyseren van condities waaronder wordt geautomatiseerd; 2. het analyseren van de effecten van automatisering; 3. het ontwikkelen van implementatiestrategieën.

Start: 1981/ Einde: 1987; het vooronderzoek is afgesloten

Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg, dr. A.A. Wentink, dr. H.L. Zanders, tel. 013-669111

- Samenwerking met Vifka Den Haag
- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: interviews, geautomatiseerde verwerking via o.a. multivariate analyse
- Publikatie: "Kantoren in actie; een onderzoek naar kantoorautomatisering en de gevolgen voor kantoorarbeid en de kantoororganisatie", A. Wentink, H.L. Zanders, Kluwer Deventer, 1985
- "Kantoorautomatisering en produktiviteit; opvattingen over produktiviteitsmeting en -verbetering", dr.T.Wentink(red.), Centrum Produktiviteitsonderzoek Informatiearbeid, Berkel-Enschot, 1986.

7.6 Sturing van productieprocestechnologie en de mogelijkheden voor de arbeid

Centraal in het onderzoek staat de vraag hoe het besluitvormingsproces eruit ziet met betrekking tot de ontwikkeling van nieuwe productie-technologie; daarbij wordt speciale aandacht besteed aan de vraag of overwegingen ten aanzien van de kwaliteit van de kwaliteit van de arbeid hierin expliciet een rol spelen

Start: september 1985/ Einde: 1988

Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Planning en Beleid, drs. A.Manders, tel. 030-533399; promotor: prof.Y.S.Brenner

- Publikatie: dissertatie

7.7 Automatisering, invloeden op taak en organisatie

Nagegaan wordt welke structurerende invloeden technologische factoren binnen arbeidsorganisaties uitoefenen en welke rol socio-politieke, culturele en andere factoren daarbij spelen. Een en ander wordt onderzocht op het niveau van de organisatie, haar hoofdonderdelen en de afzonderlijke functies en taken. Dit project maakt deel uit van het onderzoek Arbeidstechnologie en arbeidsorganisatie.

Start: januari 1983/ Einde: januari 1991

Technische Universiteit Delft, Faculteit der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, Vakgroep Techniek, Arbeid en Organisatie, prof.dr. R.A. Roe, prof.dr. A.H.C.M. Walravens, dr. L.A. Ten Horn, ing.drs. P. vd Staal, tel. 015-781716

- Disciplinaire benadering: sociologie, psychologie

- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête, gestructureerde interviews, case-study, participerende observatie

- Publicaties: "Automatisering, arbeid en dienstverlening", A.G.Arnold, L.A. ten Horn en R.A.Roe, Delftse Universitaire Pers, Delft, 1986.
"Automatisering in gemeentelijke dienstverlening", A.G.Arnold, L.A. ten Horn en R.A.Roe, Delftse Universitaire Pers, Delft, 1986.

7.8 Taakstructurering in interactieve systemen

Onderzocht wordt hoe, rekening houdend met psychologische kennis over menselijke taakuitvoering, een optimale vorm gevonden kan worden voor taken binnen een interactief mens-computer-systeem. Dit project maakt

deel uit van het onderzoek 'Arbeidstechnologie en arbeidsorganisatie'.
Start: januari 1985/ Einde: januari 1992

Technische Universiteit Delft, Faculteit der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, Vakgroep Techniek, Arbeid en Organisatie, prof.dr. R.A. Roe, drs. A.G. Arnold, drs. R. Voorendonk, drs. F. Zijlstra, tel. 015-781716

- Disciplinaire benadering: psychologie
- Toegepaste methoden: simulatie, audiovisuele observatie, experimenteel ontwerp gericht onderzoek
- Publikaties: er zijn diverse deelrapporten.
Voorgenomen publikatie: dissertatie

7.9 **Kwaliteit van de arbeid en - de invoering van - nieuwe technologie**

Doel van het onderzoek is, ten eerste, het in kaart brengen van de gevolgen van nieuwe technologie voor functies en de kwaliteit van de arbeid.

Een tweede doelstelling is het ontwerpen van een theoretisch model, waarin de samenhang tussen de factoren die bij de invoering van nieuwe technologieën en de effecten ervan een rol spelen, wordt aangegeven. Inmiddels is een case-study afgerond, verricht in de grafische industrie.

Start: oktober 1984/ Einde: oktober 1988

Technische Universiteit Eindhoven, Faculteit der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, vakgroep Arbeidsverhoudingen en Recht, drs. U. Veersma, prof.dr. N.H. Douben, drs. I.S.A. Baud, tel. 040-474661

- Samenwerking met de Technische Universiteit Delft, prof. dr. A.H.C.M. Walravens (promotor)
- Disciplinaire benadering: arbeidssociologie
- Toegepaste methoden: analyse van bestaande onderzoeksgegevens, ongestructureerde interviews, case study
- Publikatie: "Techniek en arbeid in de grafische industrie in Nederland", I.S.A.Baud e.a., TWIM Onderzoekscentrum, Technische Universiteit Eindhoven, juli 1987
"New Technology and the Quality of Work in the Printing Industry", drs.U.Veersma(Paper voor de TAI-Workshop, EIM(Zoetermeer)/Fac.W&M,TUD Delft, 17-18 sept.1987).

- Voorgenomen publikaties: o.a. dissertatie(U.Veersma); het promotie-onderzoek heet: 'Kwaliteit van de arbeid en - de invoering van - nieuwe technologieën in de grafische industrie'

7.10 Ergonomische aspecten van automatisering, mede in relatie tot werkorganisaties

Doelstelling: bestudering van de onderlinge afstemming van technisch ontwerp en werkorganisatie.

Start: januari 1980/ Einde:

Technische Universiteit Twente, Werkgroep Ergonomie, T.M.J. Lenior, J.E. Rijnsdorp, R.N. Pikaar, tel. 053-899111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: literatuurstudie, participerende observatie, interviews, een drietal case-studies in de procesindustrie
- Publikaties: "An interdisciplinary design approach for process control", Proceedings Int. Research Symposium 'New Techniques and Ergonomics', Valenciennes, France, 31 mei-2 juni 1983, J.E. Rijnsdorp, R.N. Pikaar, T.M.J. Lenior
- + diverse rapporten

7.11 Structurering van procesinformatie op beeldschermen

Doelstelling: ontwikkeling van richtlijnen voor de presentatie van procesinformatie op beeldschermen op basis van meting aan de uitvoering van (uit de praktijk afgeleide) elementaire taken voor procesbeheersing.

Start: januari 1979/ Einde:

Technische Universiteit Twente, T.M.J. Lenior, J.E. Rijnsdorp, A.J.B. van Bortel, C. Slappendel, tel. 053-899111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: experimenten, kwalitatieve analyse, foutenfrequenties en vragenlijsten, non-parametrische toetsing en variantie-analyse
- Publikaties: diverse rapporten en artikelen bij TU Twente

7.12 Ergonomie van de automatisering in de discrete fabrikage

Doelstelling: het ontwikkelen van kennis omtrent de ergonomie van automatisering in de discrete fabrikage door analyse van taken, functies en organisaties in verschillende praktijksituaties.

Start: juli 1983/ Einde: december 1989

Technische Universiteit Twente, werkgroep Ergonomie, T.M.J. Lenior, K. Krabbendam, J.G. Boerlijst, tel. 053-899111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: literatuurstudie, observatie, interviews, enquêtes, kruistabellen, correlaties, statistische toetsen
- Publikaties: "Ergonomics and workorganisation in the Design of Process Automation Systems". Proceedings third European Annual Conference on Human Decision-Making and Manual Control, R.N. Pikaar, T.M.J. Lenior, Roskilde, Denmark 1983

7.13 Nieuwe technologie en arbeid in de vleesindustrie

Onderzoek naar de mogelijkheden voor beïnvloeding van nieuwe technologie door werknemers in het licht van kwaliteit van het werk.

Start: augustus 1987/ Einde: 1989

Stichting Interuniversitair Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek, sectie Arbeid, Bedrijf en Beroep, dr.G.Kraaykamp, tel. 020-240075

- Disciplinaire benadering: arbeidssociologie
- Toegepaste methoden: case-studies in de varkensvleesindustrie
- Publikatie: "Nieuwe technologie en arbeid in de vleesindustrie", M.F.Depla, SISWO, november 1987

7.14 Menselijke factoren bij productie-automatisering

In veel bedrijfssituaties leidt de introductie van nieuwe technologieën tot ingrijpende wijzigingen in taakinhoud, werkorganisatie en arbeidsomstandigheden. Hierdoor kunnen de gezondheid, de veiligheid en het welzijn negatief worden beïnvloed. Met de te ontwikkelen modelaanpak kunnen betere voorspellingen worden gedaan en kan in preventieve zin de werksituatie worden beïnvloed met vermindering van deze negatieve effecten voor o.a. de gezondheid.

Start: maart 1983/ Einde: 1987

NIPG/TNO, C.K. Pasmooij, A.A.F. Brouwers, F. Vaas, tel. 071-178888;

- Samenwerking met Studiecentrum voor Technologie en Beleid/TNO (P.J. Kalff, R.H. Bilderbeek, F. Prakke), Metaalinstituut/TNO (G. Schwippert) en Centrum voor micro-electronica/TNO (A. Verbraken)
 - Disciplinaire benadering: multi-disciplinair
 - Toegepaste methoden: case-studie, inhoudsanalyse
 - Publikatie: "De introductie van automatisering in de fabriek" (conceptrapportage van de voorbereidende fase) R.H. Bilderbeek, A.A.F. Brouwers, M.P. van de Grinten, P.J. Kalff, C.K. Pasmooij en F. Prakke, STB/NIPG/TNO Apeldoorn/ Leiden, 1985
- In 1987 zullen de caserapportages worden afgerond en verschijnt er een eindrapport.

7.15 **Nieuwe technologie en vrouwenarbeid in de suikerverwerkende industrie en slagerij**

Het onderzoek richt zich op de volgende vragen:

- Welke vormen van automatisering zijn in de nabije toekomst te verwachten;
- Hoe werkt deze nieuwe technologie uit op de arbeidsorganisatie in de betrokken bedrijven;
- Hoe werkt ze uit t.a.v. de werkgelegenheid in het groot-respectievelijk midden- en kleinbedrijf voor mannen en vrouwen;
- Hoe werkt ze uit t.a.v. de kwaliteit van vrouwenarbeid;
- Welke alternatieven zijn er in technologisch en arbeidsorganisatorisch opzicht voorhanden indien de invoering van nieuwe technologieën op bovengenoemde punten negatief op de (vrouwen)arbeid dreigt uit te werken;
- En welke mogelijkheden kunnen werknemersvertegenwoordigers verwerven om deze gevolgen te beoordelen en alternatieven dichterbij te brengen.

Het onderzoek omvat een korte oriëntatie en aantal cursussen en maakt deel uit van het Onderzoeksproject Voedingsbond FNV

Start: november 1986/ Einde: najaar 1987

Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf - EIM,
Hoofdafdeling Algemeen Midden- en Kleinbedrijfonderzoek en de
Technische Universiteit Delft, drs. E.Poutsma, tel. 079-413634, tst.248
Publikatie:

7.16 **Effecten van geavanceerde technologie voor onderneming en arbeid in het midden- en kleinbedrijf**

Doelstelling: het opsporen en in kaart brengen van de feitelijke mogelijkheden die zich ten aanzien van automatisering in het midden- en kleinbedrijf voordoen, zoals af te leiden uit geavanceerde technologie (bv. financieel, schaal, concurrentiepositie); het in kaart brengen van gevolgen, die automatisering en informatisering hebben voor het Midden- en Kleinbedrijf - in het bijzonder ten aanzien van de aard en organisatie van de arbeid (bedrijfsintern en naar de arbeidsmarkt toe). Het onderzoek bestond uit drie fasen:

- inventarisatie vooronderzoek
- kwalitatieve benadering via case-studies
- kwantitatieve benadering

Start: februari 1984/ Einde: januari 1987; afgesloten

Economisch Instituut voor het Midden- en kleinbedrijf - EIM, Sectie Arbeid en Bedrijf, drs. E. Poutsma, drs.ir. P. v.d. Staal, tel. 079-413634

- Samenwerking met de Technische Universiteit Delft, Faculteit der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen
- Disciplinaire benadering: arbeids- en organisatiesociologie
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête, gestructureerde interviews, ongestructureerde interviews, case-study
- Publikatie: "Automatisering en kleinschaligheid; verslag van een oriënterende fase van het onderzoek naar effecten van geavanceerde technologie op ondernemingen en arbeid in het Midden- en Kleinbedrijf", E.Poutsma en P.M. van de Staal, Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf en de Technische School Delft, Zoetermeer, december 1984.

"Automatisering: Effecten voor het midden- en kleinbedrijf", P.M. van der Staal(TUD), F.W. van Uxem(EIM) en A.Zwaard(EIM), Delft en Zoetermeer, december 1986.

"Procesvernieuwing en automatisering in het MKB", E.Poutsma, P.M. van der Staal en A.B.Zwaard, Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf en Technische Universiteit Delft, 1986.

7.17 Praktijk van sociale aspecten van automatisering in bedrijven

In dit onderzoek werden een aantal cases (bedrijfssituaties) beschreven waarbij sprake is geweest van een goede participatie van werknemers bij de besluitvorming over de introductie van nieuwe technologieën. Aan de hand van deze als demonstratieprojecten te hanteren voorbeelden werd beoogd meer licht te werpen op de mogelijkheden en voordelen van beïnvloeding door werknemers van het besluitvormingsproces rondom automatisering. Publikatie hiervan kan worden gehanteerd als cursussen voorlichtingsmateriaal voor medezeggenschapsorganen, vakbondsgroepen, scholingsinstellingen, adviseurs en beslissers.

Start: september 1985/ Einde: april 1986; afgesloten

Initiatiefgroep Grote Broer, Werkgroep 2000 Amersfoort, tel. 033-724224

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Publikatie: "Automatisering op menselijke maat", M.Stel en P.van Delden, Stichting Grote Broer, Amersfoort, 1986(Katernen 2000)

"Mijn werk is totaal veranderd"(videofilm en brochure)

7.18 Flexibele productie-automatisering: keuzemogelijkheden bij de inrichting van de arbeidsplaats

Het project bestaat uit twee onderdelen:

- onderzoek naar de voor- en nadelen van lokaal dan wel centraal programmeren in relatie tot ondersteunende taken bij flexibele productie- automatisering in verschillende productiesituaties;
- onderzoek naar de besluitvorming over de inrichting van de arbeidsplaats bij flexibele productie-automatisering.

Start: juni 1985/ Einde: augustus 1987

IVA-Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek, Tilburg, tel.

013-662443; Intervisie, Adviseurs voor Organisatie en Beleid,

's Gravenhage, tel. 071-220441

- Opdrachtgever: COB/SER

- Publikatie: naar verwachting verschijnt er een publikatie eind '87 of begin 1988

- 7.19 **Automatisering en veranderingen in de arbeidssituaties in de industrie**
Het onderzoek beoogt middels 8 case-studies in metaalbedrijven inzicht te krijgen in de effecten van de invoering van een flexibele automatiseringsvorm in de produktie(i.c. CNC-bewerkingsmachines) op 4 continuïteitsvoorwaarden voor de onderneming, te weten: productiviteit, flexibiliteit, productkwaliteit en kwaliteit van de arbeid. De vraag luidt: welke alternatieven zijn mogelijk, welke consequenties, met name voor de arbeid? Daarnaast wordt onderzoek gedaan naar de besluitvormingsprocessen zoals deze (zijn) verlopen in de case-bedrijven betreffende deze automatiseringsvorm.
Start: september 1985/ Einde: december 1987
Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek - IVA, Katholieke Universiteit Brabant, Tilburg, drs. B.G.M.Fruytier, tel. 013-662443, i.s.m. Bureau Intervisie, P.Tack en H.Bolk, tel. 071-220441
- Financiering: COB/SER
- Publikatie:
- 7.20 **Technische ontwikkelingen in de kwartiaire sector: de invloed van kantoorautomatisering**
Doelstelling is het analyseren van de effecten van kantoorautomatisering op de kwaliteit en de kwantiteit van de werkgelegenheid in kwartiaire sector.
Start: november 1986/ Einde: juni 1987
Stichting Centrum Produktiviteitsonderzoek Informatiearbeid - CPI, dr.H.L.G.Zanders, tel. 013-669111; samenwerking met het Georgia Institute of Technology, Atlanta, USA, dr.D.Roessner en prof.dr.A.Porter
Publikatie:
- 7.21 **De sociale en organisatorische aspecten van de introductie van nieuwe technologieën in bedrijven**
Doelstelling was na te gaan welke elementen een rol spelen in het beslissingsproces van bedrijven bij de introductie van nieuwe technologieën. Nagegaan werd of en op welke wijze de organisatorische en arbeidsaspecten een rol spelen bij zowel de beslissing over de aanschaf van nieuwe technologieën als bij de implementatie daarvan.
Start: 1985/ Einde: 1986; afgesloten

Stichting Nederlands Economisch Instituut - NEI, Rotterdam, drs. J. de Voogd, tel. 010-4081804.

- Opdrachtgever: EEG
- Publikaties: "Patterns of introduction of new technologies",
J. de Voogd, Stichting Nederlands Economisch Instituut - NEI, 1986

7.22 Effecten van kantoorautomatisering

In de eerste fase van het onderzoek is het probleemveld van kantoorautomatisering verkend, de gang van zaken rond kantoor-automatisering globaal in kaart gebracht (wie is er bij betrokken, in welke rol, hoe vindt de besluitvorming plaats), en tot slot werd een onderzoeksprogramma ontwikkeld.

Start: mei 1983/ Einde: november 1986; afgesloten

PTT, Centrale Directie, Centrale Afdeling Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (CASWO), drs. P. Goossens, ir. J. Kools, mw.drs. P.A. de Ru, drs. F. Rijmer, tel. 070-752680

- Disciplinaire benadering: sociologie, bedrijfskunde
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, enquête, (goeddeels) gestructureerde interviews, case-studie
- Publikatie: "Tussentijds verslag van het onderzoek naar effecten van kantoorautomatisering", P. Goossens, J.H.G.M. Kools, P.A. de Ru, F.E. Rijmer, J. van der Waerden, SWO-rapport 737/17, februari 1984
"De eerste oogst; evaluatie-onderzoek van de proef kantoorautomatisering bij het telefoondistrict Den Haag", E. de Ru, L.Steensma, M.Eisma en J. van der Waerden, Centrale Afdeling Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek PTT, Den Haag, 1986.(rapport 737/41)

7.23 Technologische innovatie en de kwaliteit van de arbeid

Doelstelling is het ontwikkelen van een methodologisch instrumentarium voor de analyse van de arbeidssituatie.

In tweede instantie wordt dit instrumentarium getoetst op zijn empirische bruikbaarheid.

Start: januari 1986/ Einde: mei 1987

Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen en de Stichting Technologie Vlaanderen, E.Eysackers, L.Lemiengre en K.Beyens, tel. 09-323-2312830;
Promotores: prof. K.Vandermassen en prof. H.Verbruggen

- Publikatie:

7.24 Psychische arbeidsbelasting en nieuwe technologie

De hoofddoelstelling van het onderzoek is om meer zicht te krijgen op:

- de determinanten van psychische arbeidsbelasting op arbeidsplaatsen die door een nieuwe technologie worden gekenmerkt;
- de verschillende verschijningsvormen van psychische arbeidsbelasting en de relatie tot andere aspecten van de kwaliteit van de arbeid;
- de mogelijkheden voor een projectieve aanpak bij het ontwerpen van arbeidsplaatsen.

Start: september 1986/ Einde: september 1988

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, drs. J. Middendorp,
tel. 020-5498503

- Disciplinaire benadering: psychologie
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, case-studies
- Stand van zaken: Op dit moment vindt er een vooronderzoek plaats in de vorm van een veldonderzoek bij een videobewerkingsbedrijf.

8 Werkoverleg - Werkstructurering

8.1 Industriële Democratie in Europa(II)

Herhaling van een onderzoek uit 1976 naar het verband tussen medezeggenschapsregelingen en participatie- en invloedsverhoudingen in bedrijven in 12 Europese landen om de ontwikkelingen gedurende de laatste tien jaar te traceren

Start: 1985/ Einde: 1989

Vrije Universiteit Amsterdam, Vakgroep Arbeids- en Organisationspsychologie
Rijksuniversiteit Leiden, Vakgroep Organisationsociologie en Organisationskunde, prof.dr.C.J.Lammers, tel. 071-148333, tst.3162, dr. P.L.Koopman, prof.dr.P.J.D.Drenth en drs.J.Pool, tel. 020-5485513

- Publikatie:

8.2 Kwaliteit van werk en organisatie

Het onderzoek richt zich op de relatie tussen organisatorisch/technologische keuzeprocessen en de resulterende taakinhoud/mogelijkheden voor medezeggenschap, met als doel een betere afstemming van het werk op menselijke mogelijkheden en ambities. Dit onderzoek bestaat uit een aantal deelprojecten, waarvan het deel 'organisatiestructuur en taakinhoud' in 1987 afgerond zal worden, het deel 'instrumentontwikkeling' in 1990 afgerond zal worden en de afronding van 'automatisering' in 1991 gepland is.

Start: november 1977/ Einde: 1992

Katholieke Universiteit Nijmegen, prof. dr. de Wolff, dr. A. van Assen, dr. F. van Eijnatten, tel. 080-512702

- Toegepaste methoden: literatuurstudie, theoretische analyse, veldonderzoek, dagboekmethode, vragenlijsten en interviews, vergelijkende case-studies, veldexperimenten met voor- en nameting door middel van interviews en vragenlijsten, item-analyse, betrouwbaarheids- en validiteitsonderzoek, facet-analyse

8.3 **Leerprocessen in taakgericht groepswerk**

Hoe kunnen taakgerichte groepen, bestaande uit aanvankelijk met betrekking tot die taak niet geheel deskundige leden zodanig educatief worden ondersteund, dat de deelnemers meer adequaat leren functioneren in democratiserings- en participatieprocessen.

Het onderzoek heeft zich toegespitst op ouderen. Het theoretische vooronderzoek is afgerond.

Eind 1987 zullen hieruit voortvloeiend 5 proefschriftprojecten van start gaan.

Start: september 1982/ Einde: 1987(1e fase), 1990(vervolgfase)

Katholieke Universiteit Nijmegen, Vakgroep Sociale Pedagogiek en Andragogiek, dr. R. van der Veen, tel. 080-512804/512146

- Disciplinaire benadering: andragogiek
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, case-study

8.4 **De contacten tussen Raad van Commissarissen en Ondernemingsraad**

Het onderzoek had als doel een evaluatie van de bepalingen in de Wet op de Ondernemingsraden en de structuurregeling in boek II B.W. omtrent het contact tussen de Raad van Commissarissen en de Ondernemingsraad in grote naamloze en besloten vennootschappen. Het ging hierbij om de volgende bepalingen:

- bepalingen over wettelijk verplichte aanwezigheid van één of meer commissarissen in de overlegvergaderingen tussen OR en de bestuurder van de onderneming;
- bepalingen over de uitnodiging van één of meer commissarissen tot bijwoning van een vergadering van de OR of van een overlegvergadering;
- bepalingen over de uitoefening van de rechten van aanbeveling en bezwaar door de OR bij de voorgenomen benoeming van lid van de Raad van Commissarissen van de structuurvennootschap.

Start: september 1985/ Einde: juli 1986; afgesloten

Katholieke Universiteit Nijmegen, Van der Heyden Instituut te Nijmegen, tel. 080-512300

- Opdrachtgever: COB/SER
- Publikatie: "De contacten tussen de Raad van Commissarissen en de Ondernemingsraad", H.J.M.N.Honee e.a.. Deventer, Kluwer, 1987.

8.5 **Practische uitoefening wettelijke bevoegdheden ondernemingsraden en knelpunten die daarbij optreden**

Het onderzoek naar het functioneren van ondernemingsraden richt zich op drie aspecten, te weten:

- inventarisatie van de uitoefening van de wettelijke bevoegdheden van ondernemingsraden en knelpunten die daarbij optreden;
- effecten van het functioneren van ondernemingsraden, gerelateerd aan bedrijfsmatige processen in de ondernemingen, met name de besluitvorming;
- het traceren van achtergrondkenmerken die een verklaring kunnen bieden ten aanzien van beide eerstgenoemde aspecten.

In de eerste fase wordt een breedte-onderzoek (survey) verricht onder een representatieve steekproef uit alle ondernemingen met meer dan 100 werknemers. Geënquêteerd worden zowel ondernemingsraden als bestuurders van de ondernemingen.

In de tweede fase zullen 17 casestudies worden verricht, waarbij 10 ondernemingen betrokken zijn. De casestudies zijn bedoeld als aanvulling op het survey en dienen vooral gegevens op te leveren over de bedrijfsmatige effecten van het functioneren van ondernemingsraden.

Start: januari 1986/ Einde: december 1987

Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen, tel. 080-780111

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Samenwerking met de Technische Universiteit Twente, Vakgroep Sociale Bedrijfskunde
- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: breedte-onderzoek (survey), case studies
- Publikatie: "De OR en zijn bevoegdheden, Interimrapport van het onderzoek naar de praktische uitoefening van wettelijke bevoegdheden door ondernemingsraden en de knelpunten die hierbij optreden", J.C. Looise, J.Z. Heijink, Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen Nijmegen, januari 1986
- Stand van zaken: De resultaten van de tweede fase (case-studies) zijn geïntegreerd in het concluderend eindrapport: "Ondernemingsraden, bestuurders en besluitvorming", J.C.Looise en F.G.M. de Lange, Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen - ITS, Nijmegen, 1987. Voorgenomen publikatie: dissertatie

8.6 **Onderzoeksproject Van Gend en Loos**

Vormingswerk met betrekking tot arbeidsomstandigheden en medezeggenschapskwesties bij van Gend en Loos.

Doelstellingen zijn ondermeer: het bijdragen aan de theorievorming op het gebied van het vormingswerk, onder meer gericht op het expliceren van de plaats en functie van het vormingswerk in de relatie arbeid en bewustzijn. Dit onderzoek maakt deel uit van een groter sociaal wetenschappelijke studie van vraagstukken van arbeid en bewustzijn.

Start: sinds 1975 doorlopend

Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Arbeid en Bewustzijn,

drs. H. Beukema, tel. 030-328711 tst. 420

- Samenwerking met de Vervoersbond FNV
- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen
- Toegepaste methoden: exemplarisch bewustzijnsonderzoek
- Publikaties: "De vakbondsafdeling van Gend en Loos district Utrecht in opbouw", Vervoersbond FNV i.s.m. Vakgroep Arbeid en Bewustzijn, Utrecht, februari 1983, brochure
- "De vakbondsafdeling Eindhoven van van Gend en Loos. Beschrijving van 5 jaar werken van de vakbondsafdeling (1977-1982)", Projectgroep van Gend en Loos i.s.m. Vakgroep Arbeid en Bewustzijn, Utrecht, maart 1983

8.7 **Medezeggenschap in de onderneming**

Bijdragen aan onderzoek naar de betekenis van de ontwikkeling van het vakbondswerk in de onderneming en de wetgeving met betrekking tot de ondernemingsraad voor de herverdeling van zeggenschap ten gunste van (organisaties van) werknemers. Dit betreft een deel van de sociaal wetenschappelijke studie van vraagstukken van arbeid en bewustzijn.

Start: 1984/ Einde: 1988

Rijksuniversiteit Utrecht, vakgroep Arbeid en Bewustzijn, drs. P.

Leisink, prof. dr. H. Heeren, drs. H. Coenen, tel. 030-328711 tst. 422

- Disciplinaire benadering: sociologie, psychologie
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, analyse van bestaande onderzoeksgegevens, schriftelijke enquête, gestructureerde interviews

8.8 Medezeggenschap

Het onderzoek is gericht op de in de wet geregelde medezeggenschapsstructuren. Het omvat een studie naar de motieven en ontwikkelingen die geleid hebben tot de thans geldende regelingen, en het houden van interviews met leden van ondernemingsraden en het systematiseren van hun ervaringen.

Start: april 1984/ Einde: december 1987

Rijksuniversiteit Utrecht, Faculteit der Godgeleerdheid, Vakgroep der Sociaal-Wetenschappelijke vakken, drs. J. Plasman, tel. 08330-14687 (promotor: prof.dr. H.M. de Lange)

- Disciplinaire benadering: theologie (toegepaste sociale ethiek)
- Toegepaste methoden: gestructureerde interviews
- Voorgenomen publikatie: dissertatie(1988)

8.9 Mogelijkheden met betrekking tot het meten van verantwoordelijkheid in arbeidsorganisaties

Doelstelling was het onderzoeken van de verantwoordelijkheidsbeleving van werknemers in een bedrijf onder kondities van toenemende medezeggenschapsmogelijkheden en het ontwikkelen van een subjectief meetinstrument, gebaseerd op opinies, als een aanzet tot een all-round meetinstrument voor het meten van de verantwoordelijkheid in arbeidsorganisaties.

Start: juli 1983/ Einde: februari 1987; afgesloten

Technische Universiteit Twente, afdeling Bedrijfskunde, Vakgroep Sociale Bedrijfskunde, ir. R. Goodijk, tel. 05126-2828/1313, promotor prof. dr. H.J. van Zuthem

- Disciplinaire benadering: bedrijfskunde
- Toegepaste methoden: enquête, (participerende) observatie, gestructureerde interviews
- Voorgenomen publikatie: "Ondernemersschap en medezeggenschap; een onderzoek naar de spanningsrelatie tussen het ondernemersschap en de medezeggenschap van de werknemers bij het installatiebedrijf Breman", dr. R.Goodijk, Technische Universiteit Twente, Enschede, 1987.

8.10 Medezeggenschap in kleine ondernemingen

De vraagstelling met betrekking tot de mate waarin en de wijze waarop kleinere ondernemingen (10 tot 35 werknemers) zich houden aan de wettelijke medezeggenschapsregeling die op 1 april 1982 van kracht is geworden luidde:

- in hoeverre zijn bedoelde ondernemingen op de hoogte van deze wettelijke bepalingen;
- in hoeverre vindt toepassing van de wettelijke bepaling plaats;
- op welke wijze krijgt medezeggenschap van werknemers (formeel gestalte, wanneer de wettelijke bepaling niet wordt toegepast;
- welke bedrijfsomstandigheden houden verband met de mate waarin de wettelijke bepalingen (kunnen) worden nageleefd en op welke wijze krijgt medezeggenschap gestalte.

Voorts werd onderzoek verricht naar de wijze waarop werknemers de mogelijkheid krijgen en ervaren om daadwerkelijk invloed uit te oefenen, alsmede naar de kenmerken welke samenhangen met de werknemerspercepties van invloedsmogelijkheden in hun concrete bedrijfs- en arbeidssituatie.

Het onderzoek voorziet in een inventarisatie door middel van een telefonische enquête onder ca. 2000 ondernemers en 1000 werknemers

Start: januari 1986/ Einde: juni 1987; afgesloten

IVA-Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk onderzoek, Tilburg, tel. 013-662443

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Publikatie: "Medezeggenschap in kleine ondernemingen(10 - 35 werknemers)", R.Verstegen, J.H.T.H.Andriessen en H.Dekkers, IVA Tilburg, augustus 1987

8.11 Drie raden project

Door het analyseren van concrete besluitvormingsprocedures in grote vennootschappen werd in dit onderzoek getracht aan te geven, welke de effectieve invloed is van de OR en de Raad van Commissarissen op voorgenomen bestuursbesluiten die van strategisch gewicht zijn voor de onderneming als geheel. Verder werd bezien in hoeverre deze invloed bijdraagt tot een betere kwaliteit van het ondernemingsbeleid.

Einde: medio 1986/ Einde: 1988; afgesloten

Stichting Management Studies (v/h: Stichting Stuurgroep Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek), mevr.dr. D.van Dijkum-de Jong, 070-497365

- Toegepaste methoden: case studies
- Publikatie: Rapport verschijnt in het voorjaar van 1988 onder de titel "De raden in de slag" bij Van Gorcum; auteurs: drs.J.Z.Heijink, m.m.v. prof.dr.J.A.P. van Hoof en drs. N.Bakker.

8.12 Informatieproblematiek van de onderneming

Doel van het onderzoek was vooral er achter te komen in hoeverre de vastgestelde informatie binnen de ondernemingen voldeed aan de behoeftes, die werknemers in bedrijven hebben, tegen de achtergrond van een groeiende maatschappelijke bewustwording.

Hierbij werd ook gezocht naar praktische aanbevelingen met betrekking tot het verbeteren van kwaliteit en kwantiteit van de informatieprocessen.

Dit onderzoek vond plaats bij zes ondernemingen.

Start: januari 1984/ Einde: april 1986; afgesloten

Adviesgroep Mens & Organisatie nv, Amsterdam, tel. 020-251021/224503

- Opdrachtgever: COB/SER
- Samenwerking met Accountantsmaatschap van Dien & Co
- Publikatie: "Informatievoorziening in ondernemingen; een onderzoek naar het proces van informatievoorziening ten behoeve van medewerkers in arbeidsorganisaties", W.F.M.Runderkamp en G. van de Veen, COB/SER, 1986 (nr.86-77)

8.13 Doorstroming van OR-leden

Het onderzoek heeft nagaan:

- a. de omvang van het verloop onder OR-leden en de factoren die daarbij een rol spelen;
- b. de invloed van het ondernemingsraadlidmaatschap op het dagelijks functioneren in de werksituatie en in samenhang daarmee op de loopbaan van de leden binnen de onderneming.

De probleemstelling ad. a. heeft een inventariserend karakter; de probleemstelling ad b. deels een inventariserend, deels een verklarend karakter: na vaststelling van de mate en de richting van de invloeden zullen zo mogelijk oorzaken en gevolgen van deze invloed in beeld gebracht moeten worden.

Start: september 1985/ Einde: juni 1986; afgesloten

Christelijk Nationaal Vakverbond CNV, Utrecht, tel. 030-913911

- Opdrachtgever: Christelijk Nationaal Vakverbond CNV Utrecht
- Samenwerking met Rijksuniversiteit Limburg
- Toegepaste methoden: literatuurstudie, enquête, analyse van onderzoeksgegevens
- Publikatie: "OR-lidmaatschap: loopbaan en verloop", J.Acampo, P.E.J.Kunst, J.Soeters en A.Woltmeijer, Christelijk Nationaal Vakverbond afdeling onderzoek/ Rijksuniversiteit Limburg, juni 1987

9 (Beroeps)groepen

9.1 Welzijn en gezondheid tijdens zwangerschap en jong moederschap in relatie tot werk en hulpverlening

Probleemstelling van het onderzoek:

1. Welke factoren bepalen de veranderingen in gezondheid en welzijn van vrouwen - tijdens de zwangerschap - tijdens het kraambed en in de periode van jong moederschap - en in welke mate?
2. Hoe adequaat sluiten bestaande voorzieningen - ten aanzien van werk - ten aanzien van begeleiding bij zwangerschap, bevalling en kraambed - aan bij de gesignaleerde veranderingen van gezondheid en welzijn tijdens de zwangerschap en in de periode daarna?

Start: februari 1984/ Einde: februari 1987

Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Geneeskunde, vakgroep Verloskunde en Gynaecologie, tel. 020-5669111

9.2 Arbeidsomstandigheden en zwangere werknemers

Dit is een literatuurstudie naar de medische risico's voor zwangere vrouwen en hun ongeboren kinderen ten gevolge van het beroep.

Start: 1985/ Einde: 1986; afgesloten

Universiteit van Amsterdam, Coronel Laboratorium, prof.dr. R.L. Zielhuis, tel. 020-5665318

- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek
- Publikatie: "Zwangerschap en arbeidsbelasting; een literatuurstudie over de invloed van de arbeidsbelasting op de gezonde zwangere en op de zwangerschapsuitkomst", E.E.Slob m.m.v. G.H.M. van den Boogaard, M. van de Poel, R.L.Zielhuis e.a., Directoraat-Generaal van de Arbeid, Voorburg, september 1986.(nr.S 26)

9.3 Vrouwen in leidinggevende functies en de transformatie van organisaties

In het onderzoek wordt bekeken welke barrières vrouwen tegenkomen op weg naar leidinggevende functies en welke strategieën zij ontwerpen om veranderingen in die situaties te brengen.

Start: juli 1981/ Einde: zomer 1988

Rijksuniversiteit Groningen, Interfaculteit der Bedrijfskunde, Vakgroep Organisatiekunde, mw. drs. C.I. Quispel, prof.dr. M.R. van Gils, tel. 050-639111

- Disciplinaire benadering: bedrijfskunde
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, analyse van bestaande onderzoeksgegevens, participerende observatie, literatuurstudie
- Publikatie: het eindverslag(in de vorm van een dissertatie) zal zomer 1988 gereed zijn.

9.4 Positieve actie-programma's voor vrouwen bij de overheid

Onderzoek naar de vertegenwoordiging van vrouwen per functiegroep en naar belemmeringen voor de doorstroming van vrouwen bij twee departementen en een gemeente. Opstellen van streefcijfers. Begeleiden van doelgerichte activiteiten om de streefcijfers te realiseren. Opzetten van een evaluatiesysteem. Rapportering o.a. in de vorm van een draaiboek voor positieve actie.

Start: november 1984/ Einde: november 1986

Rijksuniversiteit Leiden, Faculteit der sociale wetenschappen, werkgroep Arbeidsvraagstukken en welzijn, tel. 071-148333 tst. 6343/6376 drs. A.M. de Jong-van der Poll, dr. J. van Doorne-Huiskes, drs. M.L. Maan-Faber, drs. Y.C.L.M. van Dongen, drs. P.H.M. van Hoesel

- Disciplinaire benadering: organisatie-sociologie
- Toegepaste methoden: analyse van bestaande onderzoeksgegevens, gestructureerde interviews, case-study, participerende observatie

9.5 Vrouwenarbeid in de industrie en technologische verandering

In dit onderzoek is nagegaan welke gevolgen voor de werkgelegenheid en voor de kwaliteit van de arbeid van vrouwen kunnen optreden bij een (verdere) toepassing van micro-elctronische technologieën in de industriële sector.

Het onderzoek heeft vooral ten doel om materiaal op te leveren voor discussie en beleidsontwikkeling.

Start: januari 1986/ Einde: augustus 1986;afgesloten

Rijksuniversiteit Leiden, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Vakgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn, tel. 071-148333

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Federatie Nederlandse Vakbeweging, Afdeling Onderzoek Amsterdam
- Samenwerking met de Industriebond FNV
- Publikatie: "Vrouwen, industrie en automatisering; wat gebeurt er met het werk van vrouwen?", W.Trommel en R. van Dam, Werkgroep A.& W. Rijksuniversiteit Leiden
Amsterdam, Industrie FNV, juni 1986(reeks "Arbeid en Technologie")

9.6 **Micro-electronica, automatisering en vrouwenarbeid**

Doel was inzicht te verschaffen in de ontwikkelingen op het gebied van micro-electronica, automatisering en vrouwenarbeid in Zuid-Holland, ten behoeve van het provinciale (emancipatie)beleid.

Start: oktober 1984/ Einde: april 1985; afgesloten

Rijksuniversiteit Leiden, mw.drs. M. Weggelaar, drs. W. Trommel, mw.drs. S. Corsten, tel. 071-148333 tst. 5134

- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, analyse van bestaande onderzoeksgegevens, ongestructureerde interviews
- Publikatie: "Micro-elektronika, automatisering en vrouwenarbeid in de provincie Zuid-Holland; hoofdrapport", drs.M.J.Weggelaar, drs.W.A.Trommel en S.Corsten, Werkgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn, Rijksuniversiteit Leiden, mei 1985.
"Idem; de belangrijkste bevindingen en beleidsaanbevelingen"

9.7 **Vooronderzoek Sociaal-wetenschappelijk onderzoek Schip-90**

Het onderzoek richtte zich op de sociaal-wetenschappelijke aspecten die van belang zijn bij het tot ontwikkeling brengen van een programma gericht op het schip van de toekomst. Het onderzoek richtte zich met name op de bemanning in termen van sterkte(aantal), organisatievorm, vaardigheid en arbeidsvoldoening.

Start: januari 1986/ Einde: maart 1986; afgesloten

Nederlands Instituut voor Praeventieve Gezondheidszorg(NIPG)-TNO i.s.m. Instituut voor Zintuigfysiologie(IZF)-TNO en Maritiem Research Instituut Nederland(MARIN), drs. C.K.Pasmooij, tel. 071-170441 en H.Schuffel, tel. 08370-93911

Publikatie: intern rapport

9.8 **Vrouwen als manager in een grootwinkelbedrijf in Nederland**

Het onderzoek spitst zich toe op de detailhandel waar de specifieke loopbaanmogelijkheden van vrouwen bekeken zullen worden.

Start: 1983/ Einde: 1988

drs. L.M. Vallenduuk-Houtman, tel. 015-566052 (onder begeleiding van dr. F.J.L.I. Breuer)

- Disciplinaire benadering: bedrijfssociologie, bedrijfskunde
- Toegepaste methoden: interviews, case-study
- Publikatie: een concept deelrapport is gereed.

9.9 **De veranderende positie van de boerin op het agrarische gezinsbedrijf tijdens het moderniseringsproces in de landbouw**

Vraagstellingen: 1. Wat zijn de karakteristieken van het werk van de boerin tijdens het modernisatieproces in de landbouw? 2. Wat zijn de belangrijkste factoren die het werk van de boerin en de veranderingen in haar werk bepaalden en bepalen? 3. Wat waren en zijn de gevolgen van dit werk en de veranderingen in dit werk voor de boerinnen? 4. Hoe ervoeren en ervaren boerinnen de veranderingen? Hoe reageren zij erop? 5. Wat zijn de conclusies over de posities van boerinnen op dit ogenblik en wat zijn hun perspectieven?

Start: oktober 1982/ Einde: 1988

Landbouw Universiteit Wageningen, Vakgroep Sociologie van de Westerse gebieden, prof. dr. A.M. Mok, mw. S.J.G. de Rooij, tel. 08370-82679

- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: (goeddeels) gestructureerde interviews, ongestructureerde interviews, secundaire analyse

9.10 **Vrouw en media**

Hoe is de arbeidspositie van vrouwelijke journalisten werkzaam bij Nederlandse dag- en opinieweekbladen en hoe beleven zij deze arbeidspositie gezien a. het feit dat zij werken in een door mannen gedomineerd bedrijf en b. de specifieke problematiek van het journalistieke bedrijf.

Start: maart 1983/ Einde: juni 1985; afgesloten

Stichting Vrouw en Media, drs. E. Diekerhof, drs. M. Elias, drs. M. Sax, tel. 020-5253592

- Disciplinaire benadering: arbeidssociologie
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête, ongestructureerde interviews
- Publicatie: "Voor zover plaats aan de perstafel: vrouwen in de dagbladjournalistiek, vroeger en nu", E.Diekerhof, M.Elias en M.Sax Amsterdam, Meulenhoff enz., 1986

9.11 **Knelpunten bij het in dienst nemen van vrouwen in ambachtelijke beroepen**

Ondanks een tekort aan vakbekwame arbeidskrachten blijken er verschillende belemmeringen van objectieve dan wel subjectieve aard te zijn bij ondernemers in het ambacht om voor de ambachtelijke mannenberoepen vrouwen in dienst te nemen.

Het onderzoek trachtte antwoord te vinden op de volgende vragen:

- a. wat zijn de objectieve dan wel subjectieve belemmeringen voor het in dienst nemen van vrouwen voor ambachtelijke mannenberoepen bij ondernemers in het ambacht?;
- b. welke ideeën en verwachtingen hebben ondernemers, hun brancheorganisaties, de centrale ondernemersorganisaties en de vrouwen in de ambachtelijke beroepen over de mogelijkheden, beleidsopties en in bespreking zijnde plannen om de beroepssegregatie in het ambacht terug te dringen of op te heffen?

Start: december 1985/ Einde: november 1986; afgesloten

Onderzoekers Kollektief Utrecht

- Opdrachtgever: Hoofdbedrijfschap Ambachten, tel. 070-514471
- Toegepaste methoden: telefonische enquête onder 100 ondernemers, persoonlijke gesprekken met 20 ondernemers, met bestuursleden van de branche- en centrale ondernemersorganisatie en met 20 vrouwen in ambachtelijke beroepen
- Publicatie: "Het hamergevoel rukt op: de ambachtswereld wacht op vrouwelijke vaklieden", R. van Elzen, Opzij 14(1986) 2(feb) blz.49-53
"Ambacht en vakvrouw; objectieve en subjectieve belemmeringen bij het inschakelen van vrouwen in technisch/ambachtelijke beroepen", D. van Duppen en R. van Tilburg, Hoofdbedrijfsschap Ambachten, Den Haag, november 1986

9.12 **Beroepssurveys in de bouwnijverheid**

Inventarisatie van belastende factoren in de arbeidsomstandigheden van 30 bouwberoepen. Ergonomische, arbeidshygiënische, bedrijfsgezondheids en organisatorische aspecten.

Start: 1982

Stichting Bedrijfsgezondheidszorg voor de Bouwnijverheid (vh BGBouw)

- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, werkplekanalyse, oriënterende metingen
- Publikaties: Een overzicht van publikaties is verkrijgbaar bij de Stichting ARBOUW, Amsterdam

9.13 **Relatie beroepsgroep bouwvakkers en gezondheidsklachten**

Nagaan of er in morbiditeitsgegevens bedrijfs- c.q. beroepsspecifieke verschillen aantoonbaar zijn.

Start: juni 1982/ Einde: 1982; afgesloten

BGD Regio Nijmegen, J. Schreurs, tel. 080-224451

- Disciplinaire benadering: bedrijfsgeneeskunde
- Toegepaste methoden: statistische analyse en computerverwerking
- Samenwerking met de SG, KU, BG Bouw
- Publikatie: "Verstikt in eigen meetlint; onderzoek naar beroepsafhanke-lijke klachten in de bouw", J.Schreurs, BGD Regio Nijmegen, 1982

9.14 **Werkorganisatievorm op verpleegafdelingen in algemene ziekenhuizen**

Onderzoek naar wat de beste manier van organiseren is in het licht van gegeven omgevingsonzekerheden, o.a. de onvoorspelbaarheid waarmee het werk kan binnenstromen.

Bepaling van het relatieve belang van verschillende werkkenmerken voor de motivatie van ziekenhuis-medewerkers. Analyse van storingen bij taakuitvoering in termen van kenmerken van werkorganisatie.

Start: februari 1983/ Einde: 1988

Technische Universiteit Eindhoven, Afdeling der Bedrijfskunde, Vakgroep organisatie-Psychologie, dr. H.F.J.M. van Tuijl, drs. J.H.I. Bodt, tel. 040-472493

- Disciplinaire benadering: bedrijfskunde
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête, (goeddeels) gestructureerde interviews, case-study

- Publikatie: "Zeker en onzeker werkaanbod: de noodzaak van een flexibele organisatie voor taakgroepen op verpleegafdelingen", in: Congresboek voor het symposium van de Nederlandse Organisatie voor Bedrijfskundig Onderzoek (november 1987)
- Voorgenomen publikatie: dissertatie in 1988

9.15 **Werkbelasting van wijkverpleegkundigen**

In dit onderzoek werd exploratief gezocht naar knelpunten in het werk van wijkverpleegkundigen. Er werd tevens gekeken naar het voorkomen van psychisch/psychosomatische en somatische klachten en afwijkingen bij lichamelijk onderzoek. De belastingsmaten werden gerelateerd aan werksfeer, werkgebied, leeftijd en thuissituatie.

Start: januari 1986/ Einde: maart 1987

Stichting Bedrijfsgezondheidsdienst Almelo e.o., J.Dogger, tel. 05490-22022

Publikatie:

9.16 **Werkdruk bij cameravlieden**

Het onderzoek geeft een nauwkeuriger inventarisatie van de factoren die een gestegen werkdruk bepalen. Deze gestegen werkdruk is eerder aangetoond in een onderzoek onder het gehele NOS-personeel ("Even geduld a.u.b.; een onderzoek naar werkdruk bij de NOS" en "Werkdruk bij de NOS; risicogroepen", M.Ziekemeijer en R.Hulst)

Beide onderzoeken zijn verricht in opdracht van de Ondernemingsraad.

Start: mei 1987/ Einde: september 1987

Het Coöperatief voor Alternatief Organisatieadvies - CAO, R.Hulst, tel. 020-795868

- Publikatie:

10 Sociale Geneeskunde

10.1 Lichaamstrillingen en arbeidsongeschiktheid wegens rugklachten bij chauffeurs

Dit is een verkennend onderzoek naar de relatie tussen trillingsbelasting tijdens het beroep en de afkeuringsdiagnose bij arbeidsongeschiktheid bij chauffeurs die verzekerd zijn bij het ABP.

Dit onderzoek vindt plaats in het kader van een landelijk onderzoek naar de gezondheidseffecten van trillingen en schokken.

Dit landelijk onderzoek wordt verricht bij de navolgende beroepsgroepen:

- Lichaamstrillingen en arbeidsongeschiktheid bij kraandrijvers.

Lichaamstrillingen en langdurig ziekteverzuim bij kraandrijvers(1988)

- Lichaamstrillingen en gezondheidsklachten bij landbouwtrekkerbestuurders

Lichaamstrillingen, arbeidsongeschiktheid en langdurig ziekteverzuim bij landbouwtrekkerbestuurders(1988)

- Lichaamstrillingen en gezondheidsklachten bij helicoptervliegers(1989)
- Lichaamstrillingen en gezondheidsklachten en ziekteverzuim bij grondverzetmachinisten(1989)

Universiteit van Amsterdam, Coronel Laboratorium, P. Bongers e.a., tel. 020-5664904

- Financiering door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Samenwerking met het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds
- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, analyse van afkeuringsdiagnoses, analyse van medische dossiers
- Publikaties: Lichaamstrillingen en arbeidsongeschiktheid wegens rugklachten bij chauffeurs, verzekerd bij het ABP", P.Bongers, F.de Vries, C.Hulshof en A.Koemeester

Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg 64(1986) blz 87-89

"Een verkennend onderzoek naar de relatie tussen expositie aan lichaamstrillingen tijdens de arbeid en de afkeuringsdiagnose bij arbeidsongeschiktheid onder ABP-verzekerden", Idem, Coronel Laboratorium 1985.

"De invloed op de gezondheid van blootstelling aan handarmtrillingen tijdens het werk", A.P.Koemeester. Coronel Laboratorium, 1986.

Gezondheidseffecten van langdurige blootstelling aan lichaamstril-

lingen(whole-body vibration) tijdens de arbeid", C.Hulshof en O.Veldhuijzen van Zanten. Voorburg, Interdepartementale Commissie Geluidshinder, 1986.(LA-DR-10-02)

"Expositie aan trillingen en schokken, en de WAO", P.M.Bongers, H.C.Boshuizen e.a. Amsterdam, Coronel Laboratorium, 1987.

"Gezondheidsklachten als gevolg van lichaamstrillingen bij het rijden op landbouwtrekker en andere trillende voertuigen", H.C.Boshuizen e.a. Amsterdam, Coronel Laboratorium, 1987.

"Langdurig ziekteverzuim en expositie aan trillen en schokken bij kraandrijvers", P.M.Bongers, H.C.Boshuizen e.a., Amsterdam, Coronel Laboratorium, 1987.

"Invloed van lichaamstrillingen op het voorkomen van rugklachten van rugklachten bij helikopterpiloten", L.Dijkstra, Coronel Laboratorium, Amsterdam, 1987.

Hiernaast zijn er nog 2 literatuurstudies verricht:

- naar de langetermijn gezondheidseffecten van lichaamstrillingen, en
- naar de langetermijn gezondheidseffecten van handarmtrillingen.

10.2 Humane Biologische Monitoring

Onderzocht worden de relaties tussen omgevingsconcentraties van (mengsels van) oplosmiddelen en concentraties van oplosmiddelen(en/of metaboliëten) in biologische media zoals bloed, urine en uitademingslucht(Monster et al, 1986-1987).

Enerzijds om de individuele blootstellingsconcentratie op individueel en/of groepsniveau te schatten en anderzijds op basis van bekende expositie-respons relaties, Maximaal Aanvaardbare Concentraties etc. de kans op gezondheidseffecten.

Tevens wordt een studie verricht naar de inter- en intra-individuele variatie in kinetisch gedrag van oplosmiddelen(Opdam et al, 1986-1987). Deze voorstellen leiden tot voorstellen voor biologisch aanvaardbare geachte waarden voor groepen personen en voor individuen bij kortdurende (dag) en langdurige (jaren) blootstelling.

Start: sinds 1979 doorlopend

Universiteit van Amsterdam, Coronel Laboratorium, tel. 020-5669111

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

- Publikaties:

"Biological monitoring of chlorinated hydrocarbon solvents",

dr.A.C.Monster

Journal of occupational medicine 28(1986) nr. 8(august)

"Alveolar sampling and fast kinetics of tetrachloroethene in man.

I:Alveolar sampling", J.J.G.Opdam en J.F.J.Smolders

British Journal of Industrial Medicine 43(1986), blz. 814-824

"Idem.II:Fast kinetics", J.J.G.Opdam en J.F.G.Smolders

British Journal of Industrial Medicine 44(1987), blz. 26-34

"Biological monitoring of exposure to 1,1,1-trichloroethane",

A.C.Monster

Biological monitoring of exposure to chemicals: organic compounds(16),

John Wiley & Sons, 1987.

"Kinetics and alveolar sampling of tetrachloroethene in humans",

J.J.G.Opdam, Idem(17)

John Wiley & Sons, 1987.

"Organic solvents in the indoor air of two small factories and

surrounding houses", A.P.Verhoeff, M.M.W.Wilders, A.C.Monster en

J.H.van Wijnen

International Archives of Occupational and Environmental Health

59(1987), blz.153-163

"Organische oplosmiddelen in een autospuiterij, een offsetdrukkerij

en omringende woningen", M.M.W.Wilders, A.P.Verhoeff, J.H.van Wijnen

en A.C.Monster

Tijdschrift voor de Sociale Gezondheidszorg 65(1987) nr.6, blz.170.

10.3 **Melding en registratie van beroepsziekten**

De melding van beroepsziekten in Nederland vindt, ondanks de bestaande verplichtingen, gebrekkig plaats. Het in de nabije toekomst van kracht worden van artikel 9 van de Arbo-wet waarin de verplichting van o.a. melding van beroepsziekten naar voren komt, maakt een bezinning op mogelijke verbeteringen in dit verband zinvol. Het onderzoek richt zich op het verzamelen van gegevens die ertoe kunnen leiden dat door de beroepsgroep (bedrijfsartsen en verzekeringsgeneeskundigen) op meer uniforme en adequate wijze tot melding van beroepsziekten wordt overgegaan, geplaatst in de context van de wettelijke verplichting. Start: januari 1985/ Einde maart 1987; afgesloten
Universiteit van Amsterdam, Coronel Laboratorium, tel. 020-5669111

Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Publikatie: "De melding van beroepsziekten", dr.J.H.B.M.Willems,
Directoraat-Generaal van de Arbeid, Voorburg, maart 1987.
(Ook verschenen als proefschrift bij het Coronel Laboratorium)

10.4 Luchtwegaandoeningen, bronchiale reactiviteit en expositie aan toxische stoffen tijdens het werk

Doel van het onderzoek was het uitvoeren van een literatuurstudie inzake de relatie tussen blootstelling aan toxische stoffen tijdens de werkzaamheden en verloop van acute en chronische luchtwegaandoeningen, toegespitst op de rol van bronchiale reactiviteit hierin. De studie moet leiden tot een kritische beschrijving van de publikaties op dit gebied en een gerichte planning mogelijk maken voor onderzoek naar risico's in bedrijven waar werknemers blootgesteld worden aan toxische stoffen. De subsidie-aanvraag voor een vervolgonderzoek in de bedrijfssituatie is ingediend.

In 1987 is als vervolg, voor het DGA een handleiding geschreven.

Start: juni 1985/ Einde: oktober 1986; afgesloten

Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit der geneeskunde, Vakgroep Sociale Geneeskunde en Epidemiologie, prof.dr. R. van der Lende, drs. B. Rijcken, tel. 050-636052

- Financiering door het Nederlands Asthmafonds
- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek
- Publikatie: "Literatuurstudie naar beroepsmatige exposities en bronchiale hyperactiviteit; epidemiologische onderzoekingen naar de relatie tussen de beroepsmatige exposities en CARA, en de rol van de bronchiale hyperreactiviteit daarbij", B.Sorgdrager, T.Pal en R. van der Lende, Nederlands Asthmafonds, Leusden, 1988
- "Respiratoire aandoeningen en beroep - pathogenese, diagnostiek en bedrijfsgeneeskundige consequenties - ; een handleiding", drs.P.Sorgdrager, drs.T.Pal, prof.K. de Vries en J.G.R. de Monchy, Directoraat-Generaal van de Arbeid, Voorburg, 1988

10.5 Termijnplanning uitbouw Bedrijfsgezondheidszorg

In het kader van de Arbeidsomstandighedenwet worden bepaalde bedrijven of ondernemingen verplicht tot het aantrekken van bedrijfsgezondheidszorg (bgz). Een belangrijk criterium daarbij is de personeelsomvang van het bedrijf; bij werkzaamheden van "industrieel karakter" ligt de aanwijzingsgrens bij 500 werknemers. Daarnaast kan de aanwijzing geschieden onafhankelijk van de omvang van bepaalde bedrijven, vooral op grond van specifieke gezondheidsrisico's; bij de voorgenomen uitbreiding van de bgz-verplichting zullen deze specifieke gezondheidsrisico's een belangrijker criterium gaan vormen dan de personeelsomvang. Het onderzoek zal:

1. in de beroepssectoren bouw, gezondheidszorg en vervoer de gezondheidsrisico's inventariseren en analyseren, met bijzondere aandacht voor cumulatie van risico's;
2. de meest gewenste vorm van bgz voor deze beroepssectoren aangeven;
3. de mogelijkheden van organisatie van deze gewenste bgz aangeven;
4. de financiële kosten die deze bgz met zich mee zal brengen alsmede opties voor de financieringswijze globaal aangeven.

Start: december 1985/ Einde: september 1987; afgesloten

Rijksuniversiteit Limburg, Capaciteitsgroep Arbeidsgeneeskunde, prof. dr. Tj. de Boorder, mw.drs. M.Th. van Rijssen-Mol, tel. 043-888618

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Toegepaste methoden: literatuurinventarisatie
- Publikatie: "Bedrijfsgezondheidszorg in de bouwnijverheid in Nederland; gezondheidsrisico's, structuur en inhoud", J.Meijers, F.Nijhuis en M. van Rijssen-Moll, Directoraat-Generaal van de Arbeid, Voorburg, 1987

"Bedrijfsgezondheidszorg voor het vervoerswezen in Nederland; gezondheidsrisico's, structuur en inhoud", X.Offermans, J.M.Meijers, F.Nijhuis, M. van Rijssen-Moll en Tj. de Boorder, Directoraat-Generaal van de Arbeid, Voorburg, 1987

"Bedrijfsgezondheidszorg voor de intramurale gezondheidszorg in Nederland; gezondheidsrisico's, structuur en inhoud", M. van Rijssen-Mol, F.Nijhuis, J.M.Meijers, P. van de Borne en Tj. de Boorder, Directoraat-Generaal van de Arbeid, Voorburg, 1987

10.6 **Taakpakket Bedrijfsgezondheidszorg**

Getracht wordt op basis van literatuurgegevens te komen tot een instrumentarium om bedrijfsgezondheidskundige activiteiten c.q. kwaliteiten te meten.

Het doel van het onderzoek is na te gaan hoe en wat de invloed is van respectievelijk werkgevers, werknemers overheid en deskundige diensten op kwantiteit en kwaliteit van geleverde bedrijfsgezondheidszorg.

Start: 1987 / Einde: 1988

Rijksuniversiteit Limburg, Capaciteitsgroep Arbeidsgeneeskunde, prof.dr. Tj. de Boorder, mw.drs. M.Th. van Rijssen-Mol, drs.A.M.N.G. van Attekum, tel. 043-888618

- Disciplinaire benadering: sociale-geneeskunde
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek

10.7 **Psychische afwijkingen onder schilders**

De primaire doelstelling van het onderzoeksproject is na te gaan of aan organische oplosmiddelen geëxponeerde werknemers (i.c. werknemers) een verhoogd risico lopen om arbeidsongeschikt te worden als gevolg van een psychische afwijking in vergelijking met niet aan oplosmiddelen geëxponeerde werknemers (i.c. bouwvakkers). Tevens zal worden nagegaan of onder de geëxponeerde werknemers meer psychische klachten voorkomen. Het onderzoek heeft de vorm van een case-control onderzoek en wordt uitgevoerd onder 1400 personen die zijn aangesloten bij het Sociaal Fonds Schildersbedrijf (SFS) of het Sociaal Fonds Bouwnijverheid (SFB).
Einde: 1988

Rijksuniversiteit Limburg, Capaciteitsgroep Arbeidsgeneeskunde, drs. G.M.H. Swaen, drs. C. van Vliet, J.J.M. Slangen, tel. 043-888618

- Financiering door de Stichting ArBouw
- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: schriftelijke enquête
- Publikatie: "The organic solvent syndrom; a comparison of cases with neuropsychiatric disorders among painters and construction workers", C.van Vliet, G.M.H.Swaen e.a. in: International Archives of Occupational and Environmental Health 59(1987), blz.493-503
- Verwachte publikaties: rapport i.o.v. Stichting ArBouw en een dissertatie(C. van Vliet)

10.8 **Gezondheid en werken in het garagebedrijf**

De vraagstelling van dit onderzoek luidde:

- Hoe verhoudt de gezondheid van monteurs in het garagebedrijf (=garagist) zich ten opzichte van een controlegroep ten aanzien van een aantal parameters (huid, bewegingsapparaat, ongevallen, stress). Om een duidelijk antwoord te krijgen ten aanzien van andere parameters zoals intoxicaties en bloedafwijkingen is de onderzoekspopulatie mogelijk te klein (200 werkzame garagisten), maar kunnen belangrijke aanwijzingen verschaft worden.
- Welke voor de gezondheid van de garagist belastende factoren zijn er met de algemene inventarisatie van de werkruimte aan te wijzen.

Hiertoe is bij een 40-tal garagebedrijven onderzoek gedaan.

De resultaten zijn getoetst aan landelijke normen.

Start: 1985/ Einde: 1987; afgesloten

Rijksuniversiteit Limburg, Capaciteitsgroep Arbeidsgeneeskunde,
J. Notermans, Y. Kant en P. Borm, tel. 043-888618

- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: werkplekonderzoek, gestandaardiseerde anamnese, beperkt lichamelijk onderzoek, bloedonderzoek
- Publikatie: rapportages voor garagebedrijven (vertrouwelijk)
In 1988 komt er waarschijnlijk een artikel in het Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg

10.9 **Effectiviteit van bedrijfsgezondheidszorg**

Doel van dit onderzoek is een analyse van het functioneren van de zorg door middel van:

- literatuuronderzoek rond begrippen als effectiviteit, kwaliteit, structuur en functioneren van de zorg.
- empirisch onderzoek onder beroepsbeoefenaren rond dezelfde begrippen.

In 1986 is op basis van een ruime literatuuranalyse, een nota tot stand gekomen. waarin begrippen als kwaliteit en effectiviteit worden behandeld, waarin een denkmodel inzake effectiviteit van het BGZ-systeem naar voren worden gebracht en waarin een onderzoeksvraagstelling wordt gesuggereerd.

Er is aan aantal voorstellen in ontwikkeling voor empirisch onderzoek.

Start: 1985/ Einde: 1987

NIPG/TNO, D. Draaisma, tel. 071-178888

- Samenwerking met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: bedrijfsgezondheidszorg, epidemiologie
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, veldonderzoek

10.10 **Ontwikkeling Informatiesysteem over en voor de bedrijfsgezondheidszorg**

Ten behoeve van zijn taakuitoefening op het gebied van het erkenningen-beleid inzake wettelijk verplichte Bedrijfsgeneeskundige Diensten en in verband met het Arbobeleid inzake BGD'en wenst het Directoraat-Generaal van de Arbeid(DGA) te kunnen beschikken over de structuur en het functioneren van de bedrijfsgezondheidszorg in Nederland.

Doel van dit onderzoek is dan ook het ontwerpen van een stelsel van periodieke gegevensverzameling dat voorziet in beleidsrelevante informatie op het gebied van de bedrijfsgezondheidszorg, inhoudende landelijke referentiegegevens en dus niet toegespitst op concrete Bedrijfsgezondheidsdiensten. De te gebruiken enquetemethodiek zal, na uitgetest te zijn, aan het Directoraat-Generaal van de Arbeid overgedragen dienen te worden.

Start: 1985

NIPG/TNO, J.S. Oversloot, tel. 071-178888

- Samenwerking met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: bedrijfsgezondheidszorg, epidemiologie
- Toegepaste methoden: literatuurstudie, overleg met sleutelinformanten (CBS, Ministeries)

10.11 **Onderzoek met betrekking tot vragenlijsten over arbeid en gezondheid in gebruik bij PBGO in de bedrijfsgezondheidszorg**

In samenwerking met een aantal bedrijfsgezondheidsdiensten in Midden-Nederland wordt onderzoek verricht naar de betrouwbaarheid en de validiteit van de bij het Periodiek Bedrijfsgeneeskundige Onderzoek (PBG0) in de bedrijfsgezondheidszorg gebruikte "groene formulieren".

Tevens wordt aandacht besteed aan daarbij te gebruiken onderzoeksdraaiboeken voor de praktijk en het opzetten van referentiebestanden.

Stand van zaken: Afgezien van de afronding van de dataverzameling van de vragenlijstgegevens van ca. 1500 bouwvakkers, zijn in 1986 ook de eerste analyses uitgevoerd. De resultaten daarvan zijn deels gepubliceerd en deels in een intern interimverslag gerapporteerd.

De analyses zijn in 1987 afgerond en de resultaten ervan zullen gedetailleerd beschreven worden in een eindrapport.

Start: 1984/ Einde: 1987

NIPG/TNO, D.J. van Putten, C.R. de Winter en F.G.H.Marcellissen, tel. 071-178888

- Samenwerking met de Stuurgroep Modelbedrijfsgezondheidszorg van de NVAB (Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgeneeskunde) en een aantal bedrijfsgeneeskundige diensten.
- Disciplinaire beandering: epidemiologie
- Toegepaste methoden: analyse van verkregen databestanden
- Publikatie: "Model Bedrijfsgezondheidszorg (Standaardformulieren voor het vastleggen van gezondheidsgegevens)", D.J. van Putten en J.S. Oversloot, NIPG/TNO Leiden, september 1984
- "De vragenlijst voor Periodiek Bedrijfsgezondheidskundig Onderzoek(I): achtergronden van de vragenlijst en het gebruik ervan bij een periodiek onderzoek voor bouwvakkers", D.J. van Putten, J.Beerens, K.Oei, T.Veenhof en J.West
Tijdschrift voor de Sociale Gezondheidszorg 66(1988) nr.1
- "Idem(II): het wijzigen van antwoorden van werknemers door bedrijfsartsen", D.J. van Putten, C.R. de Winter en F.H.G.Marcellissen
Tijdschrift voor de Sociale Gezondheidszorg 66(1988) nr.2
- "Idem(III): methoden voor het gebruik van referentiegegevens", F.G.H.Marcellissen, D.J. van Putten en C.R. de Winter
Tijdschrift voor de Sociale gezondheidszorg(in voorbereiding)
- "Idem(IV): kwaliteit en structuur", C.R. de Winter, F.G.H.Marcellissen en D.J. van Putten
Tijdschrift voor de Sociale Gezondheidszorg(in voorbereiding)

10.12 Informatie over onderzoek bij BGD'en

Doel van dit onderzoek is een korte enquête te houden onder alle Nederlandse bedrijfsgezondheidsdiensten, met als vragen: 1) gepleegd eigen onderzoek en daarop gebaseerde publikaties; 2) bereidbaarheid deze gegevens/publikaties onder te brengen in een documentatiesysteem; 3) informatiebehoefte ten aanzien van door andere BGD'en gepleegd onderzoek.

Start: 1984/ Einde: 1986

NIPG/TNO, P. Platenburg, tel. 071-178888

- Samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgeneeskunde
- Disciplinaire benadering: epidemiologie, bedrijfsgezondheidszorg
- Toegepaste methoden: vragenlijst, data-analyse

10.13 Beroepsgebonden aandoeningen ('beroepsziekten')

Het lange termijn doel is meer inzicht te krijgen in de relatie tussen beroep en het voorkomen van aandoeningen en ziekten. De huidige melding en registratie van beroepsziekten, in het kader van artikel 58 van de Ziektewet, biedt hiertoe onvoldoende informatie.

Er wordt nagegaan welke gegevens in Nederland geregistreerd worden over het voorkomen van aandoeningen bij werknemers en hoeverre deze gekoppeld kunnen worden aan het beroep van de werknemers.

In 1987 is art.9 van de Arbeidsomstandighedenwet ingevoerd; daarin is de verplichte aanmelding en registratie van beroepsziekten door de werkgever geregeld.

I.s.m. het DGA wordt onderzocht of er m.b.v. de melding en registratie in het kader van art.9 een beter inzicht verworven kan worden in aard en voorkomen van beroepsziekten in Nederland.

Start: 1985

NIPG/TNO, H.A. Smit, tel. 071-178888

- Samenwerking met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Coronel Laboratorium van de Universiteit van Amsterdam
- Disciplinaire benadering: epidemiologie
- Toegepaste methoden: evaluatie bestaande registratiesystemen, literatuuronderzoek, analyse van bestaande gegevensbestanden, veldonderzoek

10.14 Alcohol en werk

Twee proefonderzoeken (interviews met sleutelinformanten in een aantal bedrijven en instellingen; analyse van 2000 vragenlijsten over arbeid en gezondheid) dienen inzicht te verschaffen in de mogelijkheid een aantal beleidsrelevante vragen over alcoholgebruik en werkomstandigheden te beantwoorden.

Al met al werd gekonkludeerd, dat zowel ter beantwoording naar het voorkomen van alcoholgebruik onder de beroepsbevolking als ter

beantwoording van de vraag naar de relatie tussen het alcoholgebruik enerzijds en de aspecten van het werk en de gezondheid anderzijds, onderzoek onder werknemers zelf verricht zou dienen te worden. Op verzoek van het DGA is vervolgens in de tweede helft van 1986 een voorstel voor een dergelijk onderzoek opgesteld. In dit onderzoek, dat in 1987 en 1988 zal worden uitgevoerd, zal een omvangrijke steekproef (ca.10.000) van de Nederlandse beroepsbevolking worden benaderd om het alcoholgebruik naar beroeps- en bedrijfsklasse vast te stellen. Vervolgens zal bij een beperktere groep werknemers(ca. 300) inzicht gezocht worden in de omstandigheden die samengaan met alcoholgebruik tijdens het werk.

Start: 1986; 1e fase afgesloten

NIPG/TNO, R. Gründeman, M.M. van der Klauw en M.J.Th.Schlatmann, tel. 071-178888

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen
- Publikatie: "Alkohol en werk; verslag van twee proefonderzoekingen", R.W.M.Gründemann, M.M. van der Klauw en M.J.Th. Schlatmann, NIPG/TNO, november 1986

10.15 Rugklachten preventie programma Bouwnijverheid

Doel van dit project is de ontwikkeling van een integraal preventief programma ter voorkoming van rugklachten in de bouwnijverheid. Het onderzoek kent de volgende fasen: - inventarisatie van de bestaande kennis; - probleemanalyse; - programmavervaardiging; - proefonderzoek; - implementatie; - evaluatie.

In 1987 is de eerste fase, bestaande uit een viertal literatuurstudies op de al eerder genoemde deelonderwerpen, worden uitgevoerd. Het totale project zal zich over verscheidene jaren uitstrekken en in nauwe samenwerking met de Stichting Arbouw gestalte worden gegeven.

Start: 1986

NIPG/TNO, V.H. Hildebrandt, M.P. v.d. Grinten, tel. 071-178888

- Opdrachtgever: Stichting Arbouw (vh BGBow)
- Disciplinaire benadering: epidemiologie, ergonomie, bedrijfs-geneeskunde
- Toegepaste methoden: literatuurstudie, veldonderzoek, interventie, evaluatie

10.16 **Inventarisatie van methoden van gezondheidsvoorlichting en -opvoeding voor de preventie van rugklachten in de beroepsuitoefening**

Inventarisatie van bestaande methoden en programma's van voorlichting en training, gericht op primaire en secundaire preventie van rugproblematiek in de beroepsuitoefening.

Start: 1986/ Einde: 1987

NIPG/TNO, M.P. van der Grinten, V.H. Hildebrandt, tel. 071-178888

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: ergonomie, bedrijfsgeneeskunde
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, consultatie van informanten c.q. instellingen
- Publikatie: eind 1987 zal rapportage aan de opdrachtgever plaatsvinden

10.17 **Gezondheid van uitvoerders in de bouwnijverheid**

In 1983 heeft onderzoek plaatsgevonden onder 500 uitvoerders (middenkader-functie) in de bouw naar de relatie tussen arbeid, gezondheid en welbevinden.

Om meer zicht te krijgen op de oorzakelijke verbanden, zal dit onderzoek in 1987 of 1988 herhaald worden.

Het herhalingsonderzoek heeft twee vraagstellingen:

- de eerste is gericht op de achtergronden van vertrek van uitvoerders uit hun functie
- de tweede luidt: in hoeverre is de werksituatie oorzakelijk van invloed op de gezondheid en om welke kenmerken van en klachten over de werksituatie gaat het daarbij specifiek?

Start: 1987 of 1988

NIPG/TNO, D. Draaisma, tel. 0761-178888

- Samenwerking met de Stichting Arbouw (vh BGBouw)
- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen, epidemiologie, bedrijfsgezondheidszorg
- Toegepaste methoden: vragenlijst, analyse van verzuim- en WAO-gegevens
- Publikatie: "Taak, gezondheid en welbevinden van uitvoerders in het bouwbedrijf: een vergelijking van 528 uitvoerders in woning-, utiliteits-, wegenbouw en grondwerk met produktiekader buiten de bouw en een vergelijking van categorieën uitvoerders onderling".

D.Draaisma, R.W.M. Gründeman en H. Hoolboom, NIPG/TNO Leiden, 1985

10.18 **Vorstudie Epidemiologisch Onderzoek Bewegingsapparaat**

Beantwoording van de vraag: "wat zijn de mogelijkheden voor epidemiologisch onderzoek in Nederland in het kader van de preventie van werkgebonden rugproblematiek, in het licht van de onderzoeksbenaderingen die uit de literatuur naar voren komen?"

Start: 1986/ Einde: 1987

NIPG/TNO, V.H. Hildebrandt, tel. 071-178888

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: epidemiologie
- Toegepaste methoden: literatuurstudie, consultatie van personen/instellingen

10.19 **Epidemiologie van bedrijfsongevallen**

Doel van het onderzoek is om na te gaan in hoeverre epidemiologische onderzoeksmethodieken een bijdrage kunnen leveren aan de preventie van bedrijfsongevallen. Eerst wordt de epidemiologische benadering vergeleken met andere benaderingen van ongevallenonderzoek om inzicht te verkrijgen in mogelijkheden en beperkingen. Vervolgens wordt nagegaan in hoeverre bestaande statistieken bruikbaar zijn voor epidemiologisch onderzoek. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van geregistreerde ongevallen in de metaalproductenindustrie.

Met de afronding van het projekt is een basis gelegd voor verder bedrijfstak- en beroepsspecifiek onderzoek naar het voorkomen van ongevallen en factoren die daaraan ten grondslag liggen.

Start: maart 1982

Einde: september 1986; afgesloten

NIPG/TNO, mw.ir. H.A. Smit, tel. 071-178888

- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde (epidemiologie)
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, analyse van bestaande onderzoeksgegevens
- Publikaties: "Epidemiologie van bedrijfsongevallen, Deel 1, Onderzoeksmodellen", H.A. Smit, NIPG/TNO Leiden, december 1983
"Epidemiologie van bedrijfsongevallen, deel 2, De bruikbaarheid van bestaande statistieken voor epidemiologisch bedrijfsongevallenonderzoek", H.A.Smit, NIPG/TNO Leiden, december 1984
"De bruikbaarheid van de statistiek der bedrijfsongevallen voor epidemiologisch bedrijfsongevallenonderzoek", J.Smit, in: Tijdschrift

voor Sociale Gezondheidszorg 63(1985)blz.910-914 "Bedrijfsongevallen in de metaalproductenindustrie", J.Smit, in: Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg 65(1987)blz.154-158

10.20 **Organisatiestress en gezondheid**

Een onderzoek naar de relatie tussen werkstressoren en gezondheidsstoornissen teneinde middels vroege opsporing van bedreigde personen tot effectieve preventie en interventie te komen. Het onderzoek is longitudinaal opgezet waarbij psychologische en gezondheidsvariabelen werden gecorreleerd.

Start: 1979/ Einde: 1986; afgesloten

BGD Oostelijk Gelderland, A.N.H. Weel, bedrijfsarts, tel. 08340-42121; 08330-22354

- Opdrachtgever: Katholieke Universiteit Nijmegen dr. A.E. Leuftink, prof. dr. F. Sturmans, prof. dr. Ch.H. de Wolff
- Samenwerking met Katholieke Universiteit Nijmegen, vakgroep Arbeids- en Organisatiepsychologie
- Disciplinaire benadering: arbeids- en bedrijfsgeneeskunde, psychologie
- Toegepaste methoden: vragenlijst Organisatiestress, periodiek bedrijfsgezondheidsonderzoek
- Publikatie: "Organisatiestress en gezondheid", A.N.H. Weel, maart 1983;
"Gangmakers van het stressproces", dr. F.Marcelissen, Nederlands Instituut voor Preventieve Gezondheidszorg/TNO, maart 1987
(Proefschrift Nijmegen)

10.21 **Evaluatie experimenteel onderzoek gemeenschappelijke bedrijfs- geneeskundige en veiligheidsdienst**

Het onderzoek betreft een evaluatie van het experimenteel onderzoek gemeenschappelijke bedrijfsgeneeskundige- en veiligheidsdienst. De aanpak kent vier fasen:

1. duidelijke en eenduidige doelstellingen op te leveren voor het experiment;
2. op basis van deze doelstellingen operationele criteria ontwikkelen die kunnen dienen ter toetsing van de uitgangssituatie en, na afloop van het experiment, van de eindsituatie;

3. de begeleiding van de bedrijfsgezondheidsdienst Oostelijk Gelderland in de richting van de beoogde doelstellingen;

4. de situatie in kaart brengen aan het eind van de experimenteerperiode.

Fase 1, 2 en 3 zijn afgesloten.

Stand van zaken: De evaluatie zal na de experimenteerperiode (jan.87-jan.89) plaatsvinden.

Start: medio 1985/ Einde: mei 1988

Gemeenschappelijk Instituut voor Toegepaste Psychologie (GITP) Nijmegen

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

- Publikaties: "De BGD Oostelijk Gelderland; een bedrijfsgezondheidsdienst in ontwikkeling naar een Arbo-dienst", GITP/Adviseurs voor Organisatie en Personeelsbeleid, Nijmegen september 1983;

"Op weg naar de ARBO-dienst; Rapport voor de opzet van een experimentele ARBO-dienst", GITP/Adviesgroep Organisatie en Informatica Nijmegen, juni 1985 (verslag van fase 3);

"Op weg naar een Arbo-dienst; rapport over de opzet van een gezamenlijke, gekombineerde dienst voor veiligheids- en bedrijfsgezondheidszorg", Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, juli 1986.

10.22 Periodiek Bedrijfsgeneeskundig Onderzoek (PBG0)

Nagaan of er een relatie bestaat tussen gezondheid (klachten/-afwijkingen) en werkomstandigheden.

Dit is een doorlopend onderzoek

Vereniging Bedrijfsgezondheidsdienst, regio Nijmegen

- Opdrachtgever: BGD in overleg met bedrijven

- Samenwerking met Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfs-geneeskunde (NVAB), Instituut voor Sociale Geneeskunde, Katholieke Universiteit Nijmegen

- Disciplinaire benadering: bedrijfsgeneeskunde

- Toegepaste methoden: standaardisatie CIE NVAB, vragenlijsten, onderzoekformulieren

- Publikaties: alle rapporten zijn bedrijfsgericht en vertrouwelijk.

10.23 Alcoholproblematiek

Op verzoek van het Postdistrict 's-Gravenhage heeft het CASWO een alcoholproject ondersteund. Het district heeft de volgende doelstellingen:

1. het in kaart brengen van de alcoholproblematiek bij de medewerkers;
2. nagaan of de voorlichtingsactiviteiten aan de chefs aan hun doel beantwoorden en welke verbeteringen mogelijk zijn
3. het bespreekbaar maken van deze problematiek bij het management.

Start: 1986/ Einde: 1987; afgesloten

PTT, Centrale Afdeling Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (CASWO),
H.Frowein, tel.070-753679

- Publikatie: "Bedrijfsalcoholprogramma postdistrict 's-Gravenhage: evaluatie van de voorlichtingsactiviteiten", C.L.Steensma en H.W.Frowein, Centrale Afdeling Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek PTT, juni 1987(SWO-rapport 857/4)

10.24 Het meten van mentale belasting bij PTT-taken

Bij de Hoofddirectie Gelddiensten van de PTT is de term 'jaagspanning' al zo'n twintig jaar bekend. Jaagspanning wordt gezien als een gevolg van de specifieke manier waarop codeersters (de vroegere ponstypistes) hun werkzaamheden verrichten. In tegenstelling tot de meeste ambtenaren werken zij eigenlijk volgens een systeem van prestatie-beloning. Een hogere (groeps-)prestatie wordt weliswaar niet met extra salaris beloond, maar met extra vrije tijd. De codeersters werken namelijk met het klaar-naar-huis principe, wat tot gevolg heeft dat zij de neiging hebben elkaar en zichzelf aan te vuren tot een hoger tempo.

Het codeerwerk is te beschouwen als een eenvoudige routinetaak met een repetitief karakter en een korte werkcyclus. Het feit dat het werk routinematig wordt verricht, houdt niet in dat het geen mentale belasting veroorzaakt. Bovendien hebben de codeersters veel klachten over de effecten van het werk op hun gezondheid.

Start: 1986/ Einde: 1988

PTT Centrale Afdeling Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (CASWO), drs.
A. Kamphuis, tel. 070-434343

- Toegepaste methoden: meting van hartslag, ademhaling en temperatuur tijdens werksituaties met en zonder tijdsdruk
- Publikaties: "Mentale belasting van codeersters. Deelrapport 1.:

Effecten van taakduur en tijdsdruk op de hartslag". A. Kamphuis, SWO-1 rapport 595/17, december 1982

"Mentale belasting van codeersters. Deelrapport 2: effecten van taakduur en tijdsdruk op de hartslagtijden tijdens en na taakuitvoering". A. Kamphuis, SWO-rapport 595/19, augustus 1984

"Mentale belasting in een codeertaak", A.Kamphuis in: Tijdschrift voor Ergonomie 10(1985) 1(maart) blz 2-15

"Assesment of mental effort by means of heart rate spectral analysis", A.Kamphuis and H.W.Frowein in: 'Psychophysiology of cardiovascular control', J.F.Orlebeke, L.J.P. van Doornen(VU A'dam) en G.Mulder(RUG), New York/Londen, Plenum Press, 1985

10.25 **Signalering van alcoholproblematiek door de verzekerings- en bedrijfsgeneeskunde**

Vraagstelling:

- 1) Kunnen verzekerings- en bedrijfsgeneeskundigen en ziektewetrapporteurs een rol spelen bij het signaleren van deze problematiek
- 2) Welke groepen met verhoogd risico zijn er binnen de (zieke) werknemers aan te geven
- 3) Welke kenmerken zijn indicatief voor (beginnende) alcoholproblematiek

Start: december 1984/ Einde: september 1986; afgesloten

Stichting voor Wetenschappelijk Onderzoek van Alcohol- en Druggebruik, W.G.Vrij-Standhardt, tel. 020-905469

Publikatie: "Signalering van alcoholproblematiek in de verzekeringsgeneeskunde; resultaten van een onderzoek bij enkele GAK-kantoren en een BGD in Drenthe", W.G.Vrij-Standhardt e.a., SWOAD, 1987

10.26 **Werkervaringen van mensen met alcoholproblemen**

Doel van het onderzoek is meer inzicht te verkrijgen op de wisselwerking tussen alcoholproblemen en beroepssituatie. Respondenten zijn cliënten van enkele C.A.D.'s, leden van Anonieme Alcoholisten en cliënten van een RIAGG. Zij werden individueel geïnterviewd aan de hand van een gestructureerde vragenlijst. Er worden zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens verzameld.

Start: april 1986/ Einde: mei 1987

Stichting voor Wetenschappelijk Onderzoek van Alcohol- en Drugsgebruik,
W.M. de Zwart, tel. 020-905469
Publikatie:

10.27 **Gebruikservaringen met gehoorbeschermingsmiddelen**

De probleemstellingen luiden als volgt:

- welke soorten gehoorbeschermingsmiddelen bestaan er?
- welke kwaliteitskenmerken hebben deze?
- welke ervaringen bestaan er met het gebruik in de praktijk?

Einde: eind 1986; afgesloten

Stichting Het Veiligheidsinstituut, T. Koning, A. Eshuis, K. Poll, G. Huppes, tel. 020-5498611

- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: analyse van bestaande onderzoeksgegevens, schriftelijke enquête
- Publikatie: "Gehoorbeschermingsmiddelen in de praktijk; eindrapport", C.W.Koning, K.J.Poll e.a., Stichting Het Veiligheidsinstituut, 1986

10.28 **Inventarisatie van stoffen in verband met schadelijke effecten op de reproductie en het nageslacht**

De probleemstelling van dit onderzoek luidde als volgt: op welke plaatsen in het arbeidsproces komen bepaalde gevaarlijke stoffen voor?

Start: 1985/ Einde: 1987; afgesloten

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden en Medisch-Biologisch Laboratorium/TNO, drs. S.M. Nossent(NIA), ir. R.B.M. Geuskens(MBL/TNO), tel. 020-5498477

- Disciplinaire benadering: sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: ongestructureerde interviews, analyse van bestaande onderzoeksgegevens
- Publikatie: "Inventarisatie stoffen in verband met schadelijke effecten op de reproductie en het nageslacht", deelverslag, S.M.Nossent en R.B.M.Geuskens, Medisch-Biologisch Laboratorium, Rijswijk, maart 1986(dl. 1)

Idem, januari 1988(dl. 2)

Medio 1988 verschijnen nog 5 eindrapporten onder de titel:

Gezondheidsrisico's van reproductietoxische stoffen in de arbeids-

situatie", respectievelijk over 1) polychloorbifenylen, 2) dieldrin, 3) 2,4-D en 2,4,5-T, 4) lindaan, en 5) pentachloorfenol.

10.29 Bibliografisch onderzoek bedrijfsongevallen en beroepsziekten in Nederland

Inventarisatie van de stand van zaken met betrekking tot statistiek en onderzoek van bedrijfsongevallen en beroepsziekten in Nederland.

Start: januari 1985/ Einde: mei 1986; afgesloten

Stichting CCOZ, R. Prins, L. Geurts, tel. 020-5498486

- Opdrachtgever: European Foundation for the Improvement of Working and Living Conditions, Dublin Ireland
- Disciplinaire benadering: sociale geneeskundig, sociale wetenschappen
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, interviews met experts
- Publikatie: "Beroepsongevallen en -ziekten; gegevensbronnen: Nederland", Europese Stichting tot verbetering van de levens- en arbeidsomstandigheden, Dublin, 1986.

10.30 Arbeid, drugs en/of alcohol

Dit is een vooronderzoek. Er volgt een 2e fase.

Start: september 1986/ Einde: februari 1987

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, mw. M.A. Ziekemeijer, R. Prins, tel. 020-5498491

- Disciplinaire benadering: arbeids- en organisatiesociologie, sociale geneeskunde
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, analyse van bestaande onderzoeksgegevens
- Publikatie: "Over de streep; evaluatie van de campagne 'Alcohol en werk' in Zuid-Holland", drs.M.A.Ziekemeijer, Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden, Amsterdam, 1988

11 Ergonomie

11.1 Mens-computer-communicatie; dialoogstructuur

Het ontwikkelen van kennis omtrent mens-computer communicatie door analyse van taken en functies in diverse praktijksituaties en het verrichten van experimenteel laboratoriumonderzoek.

Start: juni 1983/ Einde: december 1989

Technische Universiteit Twente, Werkgroep Ergonomie, R.N. Pikaar, T.M.J. Lenior, T.N. White, N.T. van Harpen, J.A.M. Vriend, tel. 053-899111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: literatuurstudie, observaties, interviews, enquêtes
- Publikaties: "Design and CAD-education for medium-sized and small industries". Proceedings of the MICAD '80 Conference, N.T. van Harpen, Amsterdam, 1980
- "Control rooms and process automation systems", R.N. Pikaar, in: Man and Information Technology: towards friendlier Systems. SST-publications 38, Delft, Universitaire Pers, 1983

11.2 Onderzoeksprogramma bewegingsapparaat

Korte inhoud van dit onderzoek:

1. Epidemiologisch onderzoek naar risicogroepen en risicofactoren.
 2. Model- en normontwikkeling, gericht op ergonomisch interventies en evaluatie daarvan.
 3. Ontwikkeling van meetmethoden (vroegdiagnostiek en selectie; houdings- en bewegingsregistraties, krachtmetingen en fysiologische metingen).
 4. Voorlichting en training (GVO).
- (Zie ook onder de deelprojecten!)

Verwacht wordt dat het programmatisch kader in de vorm van een externe nota begin 1987 is afgerond.

Start: 1984

NIPG/TNO, J. Dul, M.P. van der Grinten, V.H. Hildebrandt tel. 071-178888

- Samenwerking met het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Disciplinaire benadering: epidemiologie, ergonomie, biomechanica,

bedrijfsgeneeskunde

- Publikaties: "Gezondheidsonderzoek bij stucadoors", V.H. Hildebrandt, F.L. Piena, F.A. Platenburg-Gits en M.M. van der Klaauw, NIPG/TNO Leiden, 1985
- "Onderzoek schepkeuze", M.P. van der Grinten, NIPG/TNO Leiden, 1986
- "Ergonomical Guidelines for the prevention of low backpain at the workplace", J. Dul en V.H. Hildebrandt, Ergonomics 1986 (in druk)

11.3 Verbetering arbeidsomstandigheden in de meubelindustrie

Knelpunten in de arbeidsomstandigheden in de meubelindustrie zijn in kaart gebracht. Het NIPG draagt in fase II zorg voor een tweetal verbeteringsprojecten:

- vermindering van de fysieke belasting (werkhoudingen en -bewegingen naaisters, gebruik van zit- en stasteunen);
- opzet van een veiligheidsprogramma.

In 1986 zijn de onderzoeksgegevens voor het grootste gedeelte verzameld. In 1987 werden de gegevens geïnterpreteerd en samengevat in een rapport aan het DGA. Op basis van de bevindingen in het rapport wordt door SSM voorlichtingsmateriaal voor de bedrijfstak samengesteld.

Start: begin 1986/ Einde: 1987

NIPG/TNO, J. Dul, mw. I.D. Nijboer, tel. 071-178888

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Samenwerking met de Stichting Sectorbeleid Meubelindustrie, IPD/TNO, MT/TNO, Robens Institute (UK), Bureau Humanisering van de Arbeid/TNO (coördinatie)
- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen, ergonomie
- Toegepaste methoden: doorlichten meubelbedrijven op ARBO-risico's, observatie, EMG- en houdingsanalyses, interviews
- Publikatie: "Arbidsomstandigheden en arbeidsplaatsverbetering in de meubelindustrie", J. Dul, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, nr. S-15, 's Gravenhage 1985

11.4 Ergonomie in de vleesverwerkende industrie, fase II

Doel van de eerste fase is geweest om te komen tot een inventarisatie van ergonomische knelpunten, en daarop gebaseerde verbeteringsmogelijkheden. In de tweede fase zullen een aantal van deze verbeteringsmogelijkheden worden gerealiseerd en geëvalueerd.

Start: 1985/ Einde: 1987

NIPG/TNO, K.J. Poll, tel. 071-178888

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Samenwerking met het Produktschap Vee en Vlees, CIVO-t/TNO, Bureau Humanisering van de Arbeid/TNO (coördinatie)
- Disciplinaire benadering: technische ergonomie, vleestechnologie
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, observaties in arbeids-situaties, experimenten in de praktijk
- Publikaties: "Arbeidsplaatsverbetering in de vleesverwerkende industrie; vermindering van fysieke belasting door ergonomische maatregelen", K.J. Poll, Bureau Humanisering van de Arbeid/TNO, HA 300, Leiden, 1985
- "Ergonomische analyse van het mechanisch reuzeltrekken", K.J. Poll, Bureau Humanisering van de Arbeid/TNO, HA 319, Leiden, 1986

11.5 Geluid en Audiometrie

Doel van het onderzoek is te komen tot objectivering van de klachten op het gebied van geluidshinder en -overlast. Tevens worden aanbevelingen gedaan ter verbetering van de situatie. Door middel van begeleiding van werkers in een omgeving met gehoorbeschadigend lawaai, wordt inzicht verkregen in de gevolgen van lawaai. Opstellen van een beeld van de sociale validiteit van mensen met een gehoorbeschadiging.

Start: doorlopend

Rijksgeneeskundige Dienst, Afdeling Arbeidshygiëne en Ergonomie,
Ph.Th. de Brabander, A. van der Weerd, tel. 070-624111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: audiometrie (ook spraakaudiogrammen), epidemiologisch onderzoek, geluidsmetingen, literatuurstudie
- Opdrachtgever: directie en bedrijfsartsen RGD

11.6 **Binnenklimaat**

Objectivering van klachten ten aanzien van het binnenklimaat. Adviezen geven voor het verbeteren van het binnenklimaat.

Start: doorlopend

Rijksgeneeskundige Dienst, Afdeling Arbeidshygiëne en Ergonomie,
S.R.Kurvers, L.Lastdrager, tel. 070-624111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: metingen van o.a. luchttemperatuur, luchtsnelheid, relatieve vochtigheid, stralingstemperatuur
- Publikatie: "Aanbevelingen voor de arbeidsomstandigheden in kantoren en gelijksoortige ruimten voor de huisvesting van burgerlijk Rijksoverheidspersoneel", RGD, Den Haag, 1979

11.7 **Zwaardere fysieke belasting en werkplekinrichting**

Verzameling van gegevens omtrent functiezwaarte, -belasting. Aanbevelingen voor de werkplek en taakinrichting. Naslagwerk voor bedrijfsartsen. Keuringseisen voor beroepen met zwaardere lichamelijke arbeid.

Start: doorlopend

Rijksgeneeskundige Dienst, Afdeling Arbeidshygiëne en Ergonomie,
Ph.Th. de Brabander, A. van der Sar, tel. 070-624111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: veldonderzoek, metingen o.a. hartslag met registratieapparatuur (telemetrie), ergometrisch onderzoek, evaluatie werkmethode

11.8 **Vaststelling licht-fysieke belasting**

Bepalen door middel van metingen aan de werkplek van de licht-fysieke taakbelasting. Advisering van verbeteringen met betrekking tot de werkplekinrichting, taakinrichting. Objectivering van klachten.

Start: doorlopend

Rijksgeneeskundige Dienst, Afdeling Arbeidshygiëne en Ergonomie,
A. van der Sar, Ph.Th. den Brabander, tel. 070-624111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: metingen, analyse taakinhoud, literatuuronderzoek, informatiepresentatie, antropometrisch onderzoek
- Opdrachtgever: directie en bedrijfsartsen RGD

11.9 Arbeidshygiënische aspecten van het werken met reprografische apparatuur

Doelstelling is te komen tot algemene aanbevelingen voor het werken met reprografische apparatuur, voornamelijk met betrekking tot chemische aspecten en lawaai.

Einde: augustus 1984; afgesloten

Rijksgeneeskundige Dienst, Afdeling Arbeidshygiëne en Ergonomie,

L.M. Vermeulen, A. van der Weerd, tel. 070-624111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: analyse bestaand materiaal, literatuurstudie, werkplekgericht onderzoek
- Opdrachtgever: RGD, DGA, Rijksgebouwendienst, Rijkskantoormachinecentrale, Vomil e.a.
- Publikatie: "Arbeidshygiënische aspecten van reprografische werkzaamheden", Vakgroep Arbeidshygiënische aspecten van reprografische werkzaamheden", Den Haag, 1984

11.10 Arbeidshygiënisch onderzoek naar gehoorbeschadigend lawaai bij de Rijksoverheid

Doelstelling: meten, beoordelen en adviseren met betrekking tot gehoorbeschadigend lawaai in de werkomgeving.

Start: doorlopend

Rijksgeneeskundige Dienst, Afdeling Arbeidshygiëne en Ergonomie,

A. van der Weerd, tel. 070-624111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: geluidsmetingen, literatuurstude, interviews

11.11 Arbeidshygiënisch onderzoek naar hinderlijk geluid bij de Rijksoverheid

Doel is het meten, beoordelen en adviseren met betrekking tot hinderlijk geluid in de werkomgeving, veelal in kantoren. Ontwikkeling van criteria voor geluid.

Start: doorlopend

Rijksgeneeskundige Dienst, Afdeling Arbeidshygiëne en Ergonomie,

A. vander Waard, tel. 070-624111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: geluidsmetingen, literatuurstudie, interviews
- Publikatie: "Lawaai als omgevingsfactor in kantoren", in: Ergonomie in kantoren, Kluwer, 1981

11.12 **Arbeidshygiënisch onderzoek naar binnenklimaat in Rijkskantoorgebouwen**
Doelstelling is het inventariseren van klachten, tevens meten, beoordelen en adviseren met betrekking tot het binnenklimaat (behaaglijkheid, ventilatie).

Start: doorlopend

Rijksgeneeskundige Dienst, Afdeling Arbeidshygiëne en Ergonomie,
S.R. Kurvers, A. van der Meer, tel. 070-624111

- Disciplinaire benadering: ergonomie
- Toegepaste methoden: uitgebreide klimaatmetingen, interview, literatuurstudie

Zie ook: 7.10 Ergonomische aspecten van automatisering, mede in relatie tot werkorganisaties

Zie ook: 7.12 Ergonomie van de automatisering in de discrete fabricage

12 Overige

12.1 Relaties tussen de dienst-, rij- en rusttijden van beroepsvrachtwagenchauffeurs en de verkeersveiligheid

Door middel van empirisch onderzoek wordt getracht inzicht te verkrijgen in de feitelijke gedragingen van de vrachtwagenchauffeurs en de motieven die daaraan ten grondslag liggen. Doel is, vast te stellen hoe de internationale vrachtrijder zijn werktijden pleegt in te delen. Tevens zal worden nagegaan in welke mate, waarom en hoe de bestaande voorschriften worden geschonden. De resultaten kunnen een bijdrage leveren aan de lopende discussie over herziening van m.n. de internationale regelgeving m.b.t. de werk-, rij- en rusttijden van beroepsvrachtwagenchauffeurs die door Nederland in Brussel, mede naar aanleiding van een unaniem SER- advies worden bepleit (i.c. de EEG-verordening nr. 543/69).

Een belangrijk aspect betreft de mate waarin de verkeersveiligheid te lijden heeft van de overmatig lange werktijden. Bij deze survey-studie zullen 600 tot 800 vrachtwagenchauffeurs betrokken worden, die werkzaam zijn in het internationale goederentransport.

Start: juli 1984/ Einde: februari 1987

Rijksuniversiteit Groningen, Verkeerskundig studiecentrum

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Ministerie van Verkeer en Waterstaat
- Toegepaste methoden: enquête, survey
- Publikatie: "Arbeidsomstandigheden van internationale vrachtwagenchauffeurs", W. van der Hoeven, F. van Ouwkerk en J.F.O'Hanlon, Directoraat-Generaal van de Arbeid, Voorburg, maart 1987 (S32)

12.2 Flexibele arbeidsvormen: wensen en behoeften aan werknemerszijde

De huidige tendens tot flexibilisering van de arbeid wordt met name aan werkgeverszijde geïnitieerd en gepropageerd. Over de wensen en behoeften van werknemers en werkneemsters omtrent flexibele arbeidsvormen is maar weinig bekend. Het doel van het onderhavige onderzoek is dan ook om het begrip 'werknemersflexibiliteit' langs empirische weg te exploreren.

Start: augustus 1986/ Einde: juni 1987

Rijksuniversiteit Leiden, Faculteit der Sociale Wetenschappen,
Werkgroep Arbeidsvraagstukken en Welzijn, W.A.Trommel, tel. 071-273861
- Publikatie:

12.3 Regioproject Nijmegen

Een longitudinaal onderzoek naar ziekte- en hulpzoekgedrag als gevolg van somatische klachten, psychiatrische symptomen en psychosociale problemen in de bevolking van de gezondheidsregio Nijmegen.

Start: 1982/ Einde: 1987; afgesloten

Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut voor Sociale Geneeskunde,
dr. P. Heydendael, dr. J. Persoon, dr. B. Tax, tel. 080-513113

- Samenwerking met de Vakgroep Sociologie van Gezin en Sociale
Welzijnszorg en vakgroep Psychiatrie van de Katholieke Universiteit
Nijmegen

- Disciplinaire benadering: sociologie, psychologie, sociale
geneeskunde en psychiatrie

Toegepaste methoden: enquête, interviews

- Publikatie: "Somatische klachten, psychiatrische symptomen en
psychosociale problemen", J.W.Furer en B.Tax(red.); dl.1

"Ziektegedrag en sociaal-culturele context", J.W.Furer en
J.M.G.Persoon(red.); dl.2

"Een medische normering", C.König, P.G.M.Peer en B.Tax; dl.3.

Instituut voor Toegepaste Sociologie, Katholieke Universiteit
Nijmegen, 1987

12.4 Type A-gedrag en social support in de stressor-strain relatie: een longitudinale studie in verschillende sociale lagen

Welke is de rol van type A-gedrag en van social support respectievelijk
als stress bevorderende en als stress remmende interveniërende
variabele in de stressor-strain keten, uitgesplitst per sociale laag.
Dit is een deelanalyse van een longitudinaal onderzoek opgezet bij een
grote bedrijfsgeneeskundige dienst in Doetinchem met een
steekproefomvang van 2400 personen en met een herhaalde follow-up bij
600 personen.

Start: 1983/ Einde: 1987; afgesloten

Katholieke Universiteit Nijmegen, Vakgroep Psychologie van Arbeid en

Gezondheid, drs. G. Bergers, dr. J.A.M. Winnubst, prof. dr. Ch.J. de Wolff, tel. 080-512639 en NIPG/TNO, drs.F.H.G.Marcelissen, tel. 071-178888

- Disciplinaire benadering: arbeids- en organisatiepsychologie
- Toegepaste methoden: secundaire analyse
- Publikaties: tijdschriftartikelen;
"Gangmakers van het stressproces; de rol van type A-gedrag en sociale ondersteuning bij het stressproces in de werksituatie",
dr.F.G.H.Marcelissen. Leiden, NIPG/TNO, 1987.(proefschrift Nijmegen).

12.5 **Educatieve ondersteuning van werknemersonderzoek**

Hoe kan met behulp van educatieve ondersteuning de handelingscompetentie van vakbondskaderleden zo verruimd worden dat het doen van werknemersonderzoek tot meer resultaten leidt. Welke eisen stelt dit aan de bedoelde educatie.

Start: september 1982/ Einde: 1987

Katholieke Universiteit Nijmegen, Vakgroep Sociale Pedagogiek en Andragogiek, drs. J.Koers, prof.dr. B. van Onna, prof.dr. H. Stroomberg, tel. 080-512708

- Disciplinaire benadering: andragogiek
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, gestructureerde interviews, ongestructureerde interviews, case studie
- Publikatie: "Verslag van de ervaringen van elf kadergroepen van de Industriebond FNV met werknemersplannen", J. Koers, Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut voor Sociale Pedagogiek en Andragogiek, 1984
(Er volgen nog een rapport en diverse tijdschriftartikelen)

12.6 **Faciliteiten voor nieuwe werknemers**

In dit onderzoek werd nagegaan in hoeverre er in verschillende ondernemingen voorzieningen zijn welke de nieuw in dienst getreden werknemers/sters ter beschikking staan om de discrepantie tussen opleiding en praktijk op te vullen. Het onderzoek heeft plaatsgevonden bij 27 bedrijven, gespreid over de volgende 7 bedrijfstakken: slachterijen, electrotechnische industrie, bouwinstallatiebedrijven, groothandel, detailhandel, zakelijke dienstverlening en medische

diensten.

Start: 1982/ Einde: begin 1986; afgesloten

Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen, drs. J. vd Berg, drs. H. vd Tillaart, tel. 080-780111

- Opdrachtgever: COB/SER
- Financiering door: Ministerie van Economische Zaken, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Toegepaste methoden: case-studies
- Publikatie: "Nieuwe werknemers: een onderzoek naar recrutering en introductie van nieuwkomers in bedrijven", J. vd Berg, H. vd Tillaart, ITS Nijmegen, november 1986 (wetenschappelijk rapport)
- "Nieuwkomers in het bedrijf; een onderzoek naar werving, introductie en opleiding van nieuwe werknemers", G.A.Glas(red.), COB/SER, 1986. (Geschreven op basis van het genoemde rapport en uitgekomen in de serie Kluwer Bedrijfswetenschappelijke uitgaven)

12.7 Educatieve activiteiten in het bedrijfsleven

De vraagstellingen van het onderzoek luiden als volgt:

- welke feitelijke educatieve activiteiten vinden plaats in bedrijven en welke ontwikkelingen doen zich daarin voor;
 - in hoeverre is er een relatie tussen technologische ontwikkelingen en (ontwikkelingen in) feitelijke educatieve activiteiten in bedrijven?
- Daarbij zal tevens worden nagegaan in hoeverre een faciliteitenregeling een factor is die werkelijke deelname aan educatieve activiteiten in bedrijven beïnvloedt.

Start: februari 1985/ Einde: december 1986; afgesloten

Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen, drs. J. Warmerdam, drs. J. vd Berg, tel. 080-780111

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Publikatie: "Educatieve behoeften in het bedrijfsleven", J. Warmerdam en J. vd Berg, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid 's Gravenhage, november 1986
- "Opleidingen in bedrijven; een onderzoek naar de inhoud en achtergronden van opleidingsactiviteiten in arbeidsorganisaties", J. Warmerdam en J. van den Berg, Instituut voor Toegepaste Sociologie, Katholieke Universiteit Nijmegen, 1986

Dit rapport is ook nog verschenen in de SZW-reeks onder de titel:
"Opleidingsactiviteiten in arbeidsorganisaties; een onderzoek naar
inhoud en achtergronden van opleiding in bedrijven", Den Haag,
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, maart 1987.

12.8 **Moederschap en arbeid**

Doelstelling: in kaart brengen en onderzoeken van alle juridische
regelingen rondom zwangerschap en bevalling bij de arbeid

Start: mei 1985/ Start: april 1988

Katholieke Universiteit Nijmegen, Faculteit der Rechtsgeleerdheid,
Vakgroep Vrouwenrecht, mr. W.C.Monster, tel. 080-515601

- Publikatie:

12.9 **Project Motivatie-onderzoek**

Doelstelling is het verhelderen van de gerichtheid op de ondernemings-
afdelingen inzake motivatieproblemen van leden van de vervoersbonden
bij de Nederlandse Spoorwegen tegen de achtergrond van de medezeggen-
schapsverhoudingen bij de N.S. en de reorganisaties.

Start: september 1975/ Einde: 1986

Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Arbeid en Bewustzijn,
drs. L. Vroomans, tel. 030-534086

- Samenwerking met Vervoersbonden FNV, Algemene Bond van Onderwijzend
Personeel

- Toegepaste methoden: exemplarisch bewustzijnsonderzoek: samengaan van
veldonderzoek en actieonderzoek in drie fasen, n.l. de thema-fase
(vinden van thema's in het denken en handelen van de onderzochten),
de kristallisatiefase (analyse van de resultaten uit de themafase) en
de exemplarische fase (doorvoeren van veranderingen vanuit het exem-
plaar en procesmatige bestudering van de veranderende werkelijkheid).

12.10 **Sociaal-wetenschappelijke studie van vraagstukken van arbeid en bewustzijn**

Hoe voltrekken zich - mede bezien vanuit het beleid van de vakbeweging
en de visie van de werknemers - een aantal belangrijke ontwikkelingen
in de aard en de organisatie van de arbeid, lager beroepsonderwijs en

vormingswerk; hoe veranderen - mede onder invloed van deze ontwikkelingen - de aard, organisatie en ideologie van de vakbeweging zelf; wat is de mate en de wijze van participatie van de diverse actoren bij het tot stand brengen van deze ontwikkelingen en veranderingen, en wat zijn de mogelijkheden voor een meer gelijkwaardige participatie van actoren?

Start: januari 1984/ Einde: december 1988

Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Arbeid en Bewustzijn, drs. H. Coenen, drs. T. Houtveen, drs. P. Leisink, drs. B. Valkenburg, drs. L. Vroomans, drs. L. Beukema, tel. 030-534086 tst. 420

- Disciplinaire benadering: sociologie, psychologie
 - Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, schriftelijke enquête, (goeddeels) gestructureerde interviews, ongestructureerde interviews (participerende) observatie
 - Publikaties: "Naar een brede vakbeweging", Vakgroep Arbeid en Bewustzijn, H. Coenen (red.), Groningen, Konstapel, 1982
- Voorgenomen verslaggeving: dissertatie, boeken, tijdschriftartikelen

12.11 Maatschappij-verandering en vakbeweging

Bijdragen aan onderzoek naar de uitvoering van en theorie van een brede vakbeweging wat betreft beleidsterreinen, bijzondere groepen en interne organisatie, en wat betreft de verhouding tot politiek en overheid.

Start: 1982

Rijksuniversiteit Utrecht, Vakgroep Arbeid en Bewustzijn, drs. H. Coenen, drs. B. Ormel, drs. B. Valkenburg, tel. 030-534086 tst. 422

- Disciplinaire benadering: sociologie, psychologie,
- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, analyse van bestaande onderzoeksgegevens, schriftelijke enquête, gestructureerde interviews

12.12 Schadevergoeding aan bedrijfsongevallen-slachtoffers

Inventarisatie van de problemen bij het verkrijgen van schadevergoedingen en mogelijke oplossingen daarvoor.

Hoe werkt art. 1638 x BW in de praktijk. Deelvragen van dit onderzoek zijn:

Wat is de aard en omvang van de verplichting van de werkgever?

Wat is grove schuld van de werknemer en wat is overmacht?

Bewijsproblemen van schadeomvang en schadevaststelling.

Zijn er bijzondere problemen bij technisch gecompliceerde productiesystemen en in grote ondernemingen?

Wat is de invloed van de Arbo-wet.

Werkt dit artikel preventief?

Start: april 1986/ Einde:

Technische Universiteit Delft, mr. ir. A. Rijlaarsdam en mevr.mr. C.G.J. van den Berk, tel. 015-783556

- Disciplinaire benadering: rechtswetenschappen

- Toegepaste methoden: analyse van rechterlijke uitspraken

12.13 **Organisatie van functieonderzoek in algemene ziekenhuizen**

Het onderzoeken van de relatie tussen een subsysteem in een ziekenhuis en haar relevante omgeving en de gevolgen daarvan op de organisatiestructuur van dat subsysteem, met het oogmerk tot normatieve uitspraken te komen over de structuur, gegeven een bepaalde omgeving.

Start: augustus 1982/ Einde: 1986

Technische Universiteit Eindhoven, drs. A. Kastelein, prof. dr. H. Feitsma (promotor), tel. 040-472377

- Disciplinaire benadering: bedrijfskunde (organisatiekunde)

- Toegepaste methoden: analyse van bestaande onderzoeksgegevens, schriftelijke enquête, (on)gestructureerde interviews, case-study, audiovisuele observatie

- Publikaties: "Ontwikkelingen in de contingency-benadering; enkele

kritische kantekeningen", ir.C.P.B.Ahaus en drs.A.Kastelein

dl.1: Bedrijfskunde jrg. 57(1985) nr.4, blz 397-404

dl.2: Bedrijfskunde jrg. 58(1986) nr.1, blz.87-90

"Strategische Wahl im Situationsmodell", ir.C.P.B.Ahaus en

drs.A.Kastelein in: Zeitschrift für Betriebswirtschaftliche Forschung

dec. 1986, Heft 12, blz. 1007-1014

In 1988 verschijnt er een dissertatie van drs. A.Kastelein

12.14 **De rol die (massa-)communicatie speelt bij riskante industriële en technologische activiteiten**

In vier deelonderzoeken (resp. survey, inhoudsanalytisch en veldexperimenteel onderzoek) zal worden nagegaan welke massa-communicatie processen een rol spelen bij de reacties, opvattingen en gevoelens van on-

veiligheid van mensen ten aanzien van riskante industriële en technologische activiteiten.

Start: maart 1984/ Einde: 1987

Technische Universiteit Twente, Faculteit der Wijsbegeerte en Maatschappijwetenschappen, Vakgroep Psychologie, prof. dr. O. Wiegman, drs. J.M. Gutteling, tel. 053-893962

- Toegepaste methoden: inhoudsanalyse, schriftelijke enquête, veld-experimenteel onderzoek
- Publikaties: "Interimverslag van het literatuuronderzoek. De rol van (massa)media bij riskante industriële activiteiten", M. Kuttschreuter, J.M. Gutteling en O. Wiegman, 1983
"Massamedia en riskante industriële activiteiten: een literatuuronderzoek", M. Kuttschreuter, J.M. Gutteling, O. Wiegman, 1984.
"Analyse van de berichtgeving in de media over technologische en milieurisico's", H.Boer, R.J.Houwen en J.M.Gutteling, Universiteit Twente, Vakgroep Psychologie, Enschede, 1986.
"Directe en indirecte confrontatie met milieurisico's, reacties t.o.v. deze risico's en het gebruik van informatiebronnen", Idem.
"Massacommunicatie, technologische en milieurisico's: samenvatting van een inhoudsanalyse en een ontvangersonderzoek", Idem.

12.15 VPFA - Centraal gegevensbestand

Korte inhoud:

1. Beheer van het centrale gegevensbestand van thans ongeveer 9000 werknemers (verzameld met de VPFA, Vragenlijst Persoonlijk Functioneren in de Arbeidssituatie).
2. Begeleiding van onderzoek door derden met de VPFA.
3. Voorbereiding van publikaties op basis van het centrale gegevensbestand.

Voor 1987 was gepland een apart verzamelbestand van de verkorte versie op te zetten(hiervoor zijn vragenlijstgegevens van ca. 9000 werknemers beschikbaar).

Voor 1987 stonden tevens analyses van het huidige verzamelbestand op het programma.

Start: sinds 1977

NIPG/TNO, J.S. Oversloot, tel. 071-178888

- Disciplinaire benadering: sociale wetenschappen, epidemiologie

- Toegepaste methoden: vragenlijst
- Publikaties: "De bedrijfsarts over zijn werk", C.R. de Winter, NIPG/TNO Leiden, 1984
- "Maatwerk", A. Dijkstra e.a. Aula-pocket 92 Utrecht/Antwerpen, 1983
- Diverse vertrouwelijke bedrijfsrapportages

12.16 Stimulering en toepassing van arbeidsvriendelijke produktiemiddelen

Doel van dit onderzoek is om de oorzaken op het spoor te komen die de toepassing en ontwikkeling van arbeidsvriendelijke produktiemiddelen belemmeren. Daarnaast worden wegen aangegeven om deze belemmeringen weg te nemen.

Start: 1987

NIPG/TNO, M. Berndsen, J. Dul, C.K. Pasmooij, tel. 071-178888

- Opdrachtgevers: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het Ministerie van Economische Zaken
- Disciplinaire benadering: technische ergonomie
- Toegepaste methoden: literatuuronderzoek, veldoriëntatie, interviews, enquête bij werkgevers, werknemers, fabrikanten en gebruikers

12.17 Inventariserend onderzoek naar scholingseisen van het bedrijfsleven

Doel van het onderzoek was:

- het verkrijgen van een eerste beeld van de aard en omvang van de scholingsactiviteiten binnen het Nederlandse bedrijfsleven;
- het geven van een indicatie van de belangrijkste trends in deze scholingsactiviteiten;
- het zoveel mogelijk in beleidsmatige en internationale context plaatsen van voornoemde aspecten.

Start: januari 1986/ Einde: mei 1986; afgesloten

Bakkenist, Spits & Co, Amsterdam tel. 020-763666

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
- Toegepaste methoden: Het onderzoek wordt uitgevoerd in fasen, te weten 1. oriënterend desk-research, gesprekken met deskundigen; 2. interviews met functionarissen uit 50 ondernemingen, analyseren en verwerken van dit materiaal.
- Publikaties: "Bedrijfsopleidingen in de lift", Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, 1986(ISBN 9036395720)

"Nieuwe technologieën: veranderingen in bedrijf en onderwijs",
Sociaal-Economische Raad, Den Haag, 1986

12.18 Arbeidsplaats en mobiliteit

Onderzoek naar de veranderingen in de arbeidsplaats en de invloed daarvan op de arbeidsmobiliteit van werknemers in detailhandel, ambacht en horeca waarbij de probleemstelling als volgt luidde:

- welke factoren in de arbeidssituatie beïnvloeden de aard en de omvang van in-, door- en uitstroom voor diverse functies;
- welke ontwikkelingen in de arbeidssituatie vinden plaats en wat is de invloed ervan op het in-, door- en uitstroombgedrag.

Start: oktober 1984/ Einde: juni 1987; afgesloten

Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM),
tel. 079-413634

Samenwerking met Bedrijfschap voor de Horeca

- Publikatie: "Arbeidsplaats en mobiliteit; een onderzoek naar in-, door- en uitstroom rond functies in detailhandel, horeca en ambacht", H.J. van Driel, A. van Delft en R.M.Braaksma(EIM), en F.W. van Uxem(Bedrijfschap Horeca), Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf, Zoetermeer, juni 1987.

12.19 Prestatiebeloning

In deze studie kwamen de volgende zaken aan de orde:

- De mate waarin technologische ontwikkelingen en veranderingen in de organisatie van het productieproces de behoefte(n) aan vormen van prestatiebeloning beïnvloeden.
- Het door de werkgevers gelegde verband tussen arbeidsmotivatie, arbeidsproductiviteit en prestatiebeloning.
- De achtergronden voor de opkomende belangstelling onder werknemers voor prestatiebeloningssysteem.
- Een confrontatie van de ervaringen die in het verleden door de vakbeweging zijn opgedaan met de (nieuwe) vormen van prestatiebeloningssystemen waaraan in werkgeverskringen wordt gedacht.
- De mogelijke consequenties van de (her-)invoering van prestatiebeloning voor werknemers en vakbonden.

Start: maart 1983/ Einde: november 1987

Federatie Nederlandse Vakbeweging FNV, Afd. Onderzoek Amsterdam, tel.
020-5110777

- Financiering door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

12.20 Werk- en rusttijden van jongeren

Er zijn een aantal ontwikkelingen waar te nemen die van invloed zijn op de effectiviteit van het overheidsbeleid ten aanzien van werk- en rusttijden van jongeren zoals dat in de 60/70-er jaren in wetgeving is vastgelegd (Jongerenstatuut). Het is de vraag in hoeverre overheidsbeleid nog is toegesneden op deze nieuwe ontwikkelingen. Dit onderzoek trachtte een dieper inzicht te geven in de problemen die in de praktijk met het Jongerenstatuut bestaan.

Daarbij waren twee hoofdvragen aan de orde:

1. In welke bedrijfssectoren zijn jongeren met name werkzaam en wat is daarbij de aard van het dienstverband en de werktijden?
2. Wat zijn de belangrijkste knelpunten en oplossingsmogelijkheden met betrekking tot het Jongerenstatuut?

Hiermee zijn tevens de twee fasen aangegeven waarin het onderzoek verricht werd.

Start: november 1985/ Einde: 1987; afgesloten

IVA - Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek, Tilburg, tel.
013-662443

- Opdrachtgever: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

- Publikatie: "De positie van jeugdigen in het arbeidsproces; het Jongerenstatuut nader beschouwd", H.Dekkers, R.Verstegen, M. van Tits en J. van de Ven, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Den Haag, maart 1987.

12.21 Practische uitvoering en theoretische grondslagen der arbeidsrevalidatie

Het revalideren en resocialiseren van (ex)psychiatrische patienten en situatief daarmee vergelijkbare personen door het aanbieden van hoogwaardig en verantwoordelijk werk in een normaal gestructureerde werksituatie, met als doel het verkrijgen of herkrijgen van de arbeidsgeschiktheid en geestelijke en lichamelijke gezondheid, en de bevordering van de geestelijke en lichamelijke weerbaarheid.

Start: maart 1967/ Einde: 1986(projekt is voortijdig gestopt)
Stichting tot arbeidsrevalidatie op wetenschappelijk grondslag - AWG,
dr. F.J.M. Heslinga, tel. 020-714557

- Disciplinaire benadering: psychologie, sociale geneeskunde, bedrijfskunde
- Toegepaste methoden: literatuurstudie, inhoudsanalyse, ongestructureerde interviews, case-study, (participerende) observatie, psychologische testmethoden
- Samenwerking met: Sociale Werkvoorziening Amsterdam, GMD Amsterdam, VU Amsterdam, Vereniging tot Christelijke Verpleging van Geestes- en Zenuwzieken Bennekom, Algemeen Burgelijk Pensioenfonds Heerlen
- Publikatie: "Tweezame psyche", F.J.M. Heslinga, J.B.E. Heslinga, Kampen, 1983
"Psyche en arbeid", F.J.M.Heslinga, J.B.E.Heslinga en J.Schut Kampen, Kok, 1985

12.22 Ouderschapsverlof

De probleemstelling van dit project luidt als volgt: in welke mate zal door aanstaande ouders gebruik worden gemaakt van de ouderschapsverlofregelingen en welke factoren spelen bij deze beslissing een belangrijke rol?

Start: september 1986/ Einde: 1987; afgesloten

Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden(voorheen: Stichting CCOZ), mw.drs. R.J. van Amstel, tel. 020-5498502/04492-35884

- Samenwerking met NIPO/Veldkamp Marktonderzoek voor het veldwerk
- Disciplinaire benadering: sociologie
- Toegepaste methoden: telefonische enquête
- Publikatie: "Ouderschapsverlof: De beoordeling van de voorgestelde regeling door jonge ouders en aanstaande ouders",drs. R.J. van Amstel Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,Den Haag, januari 1988

PRAKTIJKREEKS

De Arbeidsomstandighedenwet, V. Vrooland, 2e (gewijzigde) druk, oktober 1984, 84 blz. f 14,25 (best.nr. 0350)
Met wettekst.

Arbeid en gezondheid in de jaren tachtig, V.Chr. Vrooland, mei 1984, 64 blz. f 11,50 (best.nr. 0317)
Arbeid en gezondheid, de arbeidsomstandighedenwet, werkgevers, werknemers en overheid, het overleg binnen de onderneming.

Het gebruik van ziekteverzuimregistratie in de praktijk, J.G.J. Burger en R. Prins, mei 1984, 64 blz. f 12,50 (best.nr. 0287)

Humanisering van de arbeid en ziekteverzuim, J.T. Allegro, 30 blz. f 4,-- (best.nr. 0040)

Kwaliteit van arbeid en organisatie, B.G.M. Ris, V.Chr. Vrooland (red.), R.J. van Amstel, H.H.W. den Hartog, W. Masselink en C.G. Zandvliet, mei 1984, 104 blz. f 13,75 (best.nr. 0309)
Veranderen in de praktijk.

Rekenregels, R. Prins en J.J.Chr. Verhulst, januari 1978, 24 blz. f 4,25 (best.nr. 0015)
Handleiding voor het berekenen van enkele ziekteverzuimcijfers.

Ziekteverzuimbeleid in de praktijk, M. van Putten, N. Steinweg en V.Chr. Vrooland, april 1982, 128 blz. f 21,-- (best.nr. 0031)
Een overzicht van uiteenlopend beleid in vijftig werkorganisaties.

Ziekteverzuimregistratie als sociaal beleidsinstrument, R. Prins en A.S. Velthuysen, 16 blz. (overdruk uit M&O, 33 (1979), nr. 3 (mei/juni) f 4,-- (best.nr. 0023)

Op weg naar beter werk, N. Terra e.a., januari 1988, 120 blz, f 26,50, (best. nr. 043).
Ervaringen, modellen en instrumenten voor maatwerk in Arbo-beleid.

Baten de Kosten, J. de Haan en N. Terra, januari 1988, 78 blz, f 28,50 (best. nr. 035).
Een bedrijfseconomische waardering van arbeidsplaatsverbetering.

FORUMREEKS

Arbeid en arbeidsomstandigheden, V.Chr. Vrooland (red.), april 1986, 100 blz. f 14,-- (best.nr. 0481)
Een internationale beleidsoriëntatie.

Arbeidsverzuim in internationaal perspectief, R. Prins, juni 1981, 28 blz. f 5,-- (best.nr. 0104)

Automatiseren gaat niet vanzelf, H.O. Steensma en V.Chr. Vrooland (red), maart 1987, 200 blz. f 42,50 (best.nr. 0554).
Een overzicht van nieuwe theorie, praktische invoeringservaringen en toekomstig beleid.

Bedrijfsgeneeskunde, R. Holthuis, oktober 1980, 67 blz. f 9,-- (best.nr. 0066).

De rol van de bedrijfsgeneeskunde en de bedrijfsgeneeskundige bij de beheersing en begeleiding van ziekteverzuim.

Het ontbrekende alternatief, H.J. Kruidenier, maart 1980, 48 blz. f 9,-- (best.nr. 0058)

Sociale innovatie en automatisering, V.Chr. Vrooland (red.), april 1986, 80 blz. f 12,75 (best.nr. 0499)

Naar doelmatigheid en kwaliteit van de arbeid.

Verzekeringsgeneeskunde, R. Holthuis, oktober 1980, 55 blz. f 9,-- (best.nr. 0074)

Over de rol van de sociale verzekeringsgeneeskundige bij de beheersing en de begeleiding van de verzuimende verzekerde.

WAO en werkgelegenheid, A.C. Hunfeld e.a., oktober 1980, 67 blz. f 6,50 (best.nr. 0082)

Ziekteverzuim en conjunctuur, H.J. Kruidenier, augustus 1981, 28 blz. f 5,-- (best. nr. 0112)

Ziekteverzuimbeleid, werk en gezondheid, H.O. Steensma en V.Chr. Vrooland (red.), april 1986, 80 blz. f 12,75 (best.nr. 0507)

Drie voorbeeldprojecten.

WETENSCHAPPELIJKE RAPPORTEN

Arbeid en gezondheid in de metaalproduktenindustrie, N. Terra, M. Ziekemeijer (red.), R. Fortuin en V. Vrooland, mei 1984, 168 blz. f 13,75 (best.nr. 0244)

Een sektorbeschrijving.

Arbeidsproductiviteit en ziekteverzuim, J.J.M. Besseling, augustus 1983, 84 blz. f 13,25 (best.nr. 0201)

Arbo in praktijk bij de overheid, H.H.W. den Hartog en R.J. van Amstel, februari 1986, 80 blz. f 14,-- (best.nr. 0457)

Het project Werk Welzijn en Gezondheid bij Rijkswaterstaat.

Curatieve gezondheidszorg, ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid, P.C. Buijs, januari 1985, 384 blz. f 25,75 (best.nr. 0376)

Deeltijdarbeid en ziekteverzuim, B.J. Vrijhof, september 1984, 100 blz. f 15,-- (best.nr. 0325)

Handwijzer arbeidsomstandigheden, T. van Keimpema en R.J. Fortuin, juli 1982, 55 blz. f 10,-- (best.nr. 0147)

Internationaal vergelijkend onderzoek ziekteverzuim (deel I), R. Prins en S. Andriessen, april 1983, 76 blz. f 12,50 (best.nr. 0198).

Stabiliteit van verzuimpatronen, Th.P.V. Bakker, augustus 1985, 45 blz. f 12,75 (best.nr. 0442).

Een analyse van individuele en geaggregeerde gegevens over de periode 1977-1981.

Rock around the clock, T.F. Meijman, R. Kampman, A.H.G. de Vries-Griever, maart 1988, 188 blz., f 47,-- (best. no. 051).
Chronopsychologische en chronobiologische aspecten van onregelmatige werktijden.

Trends in Organization Developments, J.T. Allegro en H.O. Steensma (eds.), juni 1985, 64 blz. f 13,25 (best.nr.0406)

De duur van verzuimgevallen, B.J. Vrijhof, maart 1985, 76 blz. f 13,50 (best.nr. 0392)
Suggesties voor een indeling.

De ontwikkeling van het verzuim in Nederland, B.J. Vrijhof, mei 1986, 92 blz. f 14,75 (best.nr. 0511)
Een evaluatie van de vergelijkbaarheid en de bruikbaarheid van de beschikbare cijfers.

Vernieuwing van werk en organisatie, W. Masselink en C.G. Zandvliet, april 1986, 104 blz. f 16,25 (best.nr. 0473)
Een voorbeeld uit de industrie.

Verschil in WAO-toetredingsrisiko, inclusief vervolgrapport (1986), F. van Dijk, D.A. van Haselen en D.E. Lenshoek, juni 1985, 78 blz. f 21,25 (best.nr. 0414)

Weer aan 't werk, D.A. van Haselen e.a., april 1988, 73 blz, f 21,-- (best.no. 078)
Reïntegratie van langdurig zieken en Wao-ers bij een groot bedrijf.

Weekpatronen, B.J. Vrijhof, februari 1985, 100 blz. f 14,75 (best.nr. 0384)
De invloed van het weekend op het ziekteverzuim.

Werk en gezondheid, V.Chr. Vrooland (red.) april 1982, 318 blz. f 42,50 (best.nr. 0140)

Winst voor werk en organisatie, H.O. Steensma, V.Chr. Vrooland (red.) e.a., april 1986, 180 blz. f 16,50 (best.nr. 0465)
Nieuwe wegen voor bedrijfsleven en overheid.

Ziekteverzuim: informatie en beleid, R. Prins, december 1980, 134 blz. f 19,50 (best.nr. 0139).

Ziekteverzuim en werkloosheid, H.J. Kruidenier, oktober 1983, 52 blz. f 10,75 (best.nr. 0236)
Een analyse op makronivo over de periode 1965-1982.

Het ziekteverzuim in de jaren zeventig: risikogroepen en trends, Th.P.V. Bakker en H.J.Kruidenier, februari 1984, 84 blz. f 12,25 (best.nr. 0252)

Ziekteverzuimverschillen: toeval of niet?, B.J. Vrijhof, maart 1987, 78 blz. f 19,75 (best.nr. 0546)
De betrouwbaarheid en het onderscheidingsvermogen van ziekteverzuimcijfers in relatie tot de groepsomvang.

Nulverzuim, B.J. Vrijhof, november 1987, 63 blz. f 19,-- (best.nr. 589)
Een interessant aspekt van het ziekteverzuim?

Werken en zwangerschap: een zware bevalling? D.E. Lenshoek, R.J. van Amstel, H. Tuynenburg en H.J. Kruidenier, september 1986, 92 blz. f 11,50 (best.nr. 0909)

Struktuur en ontwikkeling van het ziekteverzuim tijdens de zwangerschap en direkt na de bevalling. Uitgave van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ISBN 90 363 9590 9.

Zwangerschap, moederschap in combinatie met betaalde arbeid, R.J. van Amstel, D.E. Lenshoek en H.J. Kruidenier, september 1986, 216 blz. f 25,-- (best.nr. 0917)

Een onderzoek onder vrouwen met een kind van 0-1 jaar in Nederland, naar de arbeidsmarktparticipatie tijdens de zwangerschap en na de bevalling en naar de wijze waarop met het geven van borstvoeding heeft gekombineerd met het werk. Uitgave van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ISBN 90 363 9591 7.

Ouderschapsverlof, R.J. van Amstel, februari 1988, 147 blz + bijlagen, f 31,50 .

De beoordeling van de voorgestelde regeling door jonge ouders en aanstaande ouders.

Uitgave Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ISBN 90 363 9699 7.

Achtergronden van het ziekteverzuim van cursisten aan de Centra voor Vakopleiding van Volwassenen, E.C. Schokking-Siegerist, A.H. Nieuwland en M. Verschuren, juni 1985, 152 blz. f 15,-- (excl.adm.kosten) (Uitgave van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ISBN 90363 9513 5)

Het werkt anders, B. Tappèl en N. Terra, april 1986, 296 blz. f 59,-- (best.nr. 0180)

Een overzicht van maatregelen tegen veel voorkomende problemen met de kwaliteit van arbeidsplaatsen in de industrie. Ook als afzonderlijke deelrapporten per sector beschikbaar. Uitgave van het Directoraat-Generaal van de Arbeid.

ADVIES EN ONDERZOEKSPROJEKTEN WERK EN GEZONDHEID (PWG)

Algemene voortgangsrapportage van de Advies- en Onderzoeksprojecten Werk en gezondheid, B.G.M. Ris, februari 1984, 92 blz. f 15,25 (best.nr. 0260)

Project Werk en Gezondheid bij Sigma Coatings bv, deelrapport 1, W. Masselink, C.G. Zandvliet en F.J.H. van der Leeuw, maart 1982, 84 blz. f 13,75 (best.nr. 0171).

Idem, deelrapport 2, januari 1983, 98 blz. f 13,75 (best.nr. 0228)

Idem, deelrapport 3, april 1984, 84 blz. f 10,75 (best.nr. 0295)

Project Werk en Gezondheid bij het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, deelrapport 1, H.H.W. den Hartog en R.J., van Amstel, september 1982, 84 blz. f 13,75 (best.nr. 0180)

Idem, deelrapport 2, februari 1984, 112 blz. f 15,75 (best.nr. 0279)

(De eindrapporten van de projekten Werk en Gezondheid zijn als wetenschappelijk rapport verschenen: bestelnummers 0473, 0465 en 0457).

JAARLIJKSE UITGAVEN

Inventarisatie 1986, L.M. Konijnenberg, november 1986, 156 blz. f 20,25 (best.nr. 0538)

Een inventarisatie van onderzoek naar de relatie mens-werk-gezondheid.

Inventarisatie 1985 f 16,75 (best.nr. 0430)

Inventarisatie 1984 f 16,25 (best.nr. 0368)

Inventarisatie 1983 f 21,50 (best.nr. 0210)

Inventarisatie 1982 f 15,-- (best.nr. 0210)

Inventarisatie 1980 f 15,-- (best.nr. 0118)

Kwantitatief ziekteverzuimonderzoek, P.G. Willemsen, januari 1986, 31 blz. f 7,50 (best.nr. 0211)

Literatuuroverzicht.

Ziekteverzuim 1981-1985, B.J. Vrijhof en S. Andriessen, oktober 1986, 88 blz. f 12,-- (best.nr. 0520)

Cijfers uit het informatiesysteem van de stichting CCOZ.+

Ziekteverzuim 1985-1986, trends, representativiteit, verschillen tussen hoofd- en handarbeiders, risikogroepen, personeelsverloop, B.J. Vrijhof, oktober 1987, 80 blz. f 19,50 (best.nr. 0570)

Ziekteverzuim 1980-1984 f 16,25 (best.nr. 0449)

Ziekteverzuim 1979-1983 f 16,25 (best.nr. 0341)

Ziekteverzuim 1977-1980 f 8,-- (best.nr. 0090)

Arbeidsongevallen 1986, kengetallen bij 412 bedrijven en instellingen, S. Wolters, augustus 1987, 27 blz. f 16,50 (best.nr. 0562).